

APIE SEMINARĄ

Kaip mane rasit:

Trečiadieniais 15-17 h baudžiamosios teisės katedroje, 411 kab.
justas.namavicius@tf.vu.lt

Naudojimo instrukcija:

Čia pateikiama medžiaga yra skirta tik šio seminaro pratyboms, tad jokių būdu neatstoja profesoriaus paskaitų lankymo, kaip ir kitos literatūros skaitymo!

Sutrumpinimai:

BD	bendroji dalis
BK	Baudžiamasis Kodeksas
BPK	Baudžiamojo Proceso Kodeksas
BT	Baudžiamoji teisė
BVK	Bausmių Vykdyimo Kodeksas
CK	Civilinis Kodeksas
d.	dalis
EŽTK	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių ir Teisingumo Teismas
ginč.	ginčytina; dėl minimo aspekto literatūroje ir/ar praktikoje nesutariama
KET	Kelių eismo taisyklės
lit.	literatūra
lot.	lotyniškai
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LApT	Lietuvos apeliacinis teismas
LR	Lietuvos Respublika
LRK	Lietuvos Respublikos Konstitucija
LRKT	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
LTSR	Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika
p.	punktas
prakt.	praktika
psl.	puslapis (-į)
pvz.	pavyzdžiui
RTFSR	Rusijos Tarybų Federacinė Socialistinė Respublika
SD	specialioji dalis
sek.	sekantis (-į, -čią)
str.	straipsnis
VFR	Vokietijos Federacinė Respublika
žr.	žiūrėk

Turinys

Apie seminarą.....	1
Įvadas.....	3
Baudžiamosios teisės sąvoka.....	3
Baudžiamoji teisė justicijos sistemoje.....	3
Nusikalstamos veikos apibrėžimas.....	3
Teisės ir moralės nuostatų skirtis	4
Baudžiamosios teisės užduotis. Skirtis nuo kitų teisės šakų	4
Bausmės legitimavimas	5
Klausimai kartojimui I:	6
Baudžiamosios teisės funkcijos.....	7
Baudžiamosios teisės mokslai	8
Įstatymų aiškinimo metodai	8
Baudžiamosios teisės principai	9
Baudžiamosios teisės principai. Užduotys	10
Truputis istorijos. Mokslo raida	11
Baudžiamoji politika	15
Klausimai kartojimui II:	19
Baudžiamojo įstatymo galiojimas laike ir erdvėje	20
Baudžiamasis įstatymas.....	23
Veikimas ir neveikimas	24
Pavojingumas ir priešingumas teisei (BK).....	24
Nusikalstamų veikų klasifikavimas.....	25
Nusikalstamos veikos struktūra.....	26
BK taikymo struktūra.....	28
Kiti nusikalstamos veikos struktūros modeliai (pagal VFR teoriją)	29
Klausimai kartojimui III:.....	33
Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė	34
Priežastinis ryšys	37
Tyčia.....	40
Klausimai kartojimui IV:.....	45
Nusikalstamos veikos stadijos.....	46
Savanoriškas atsisakymas.....	47
Bendrininkavimas.....	49
Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės.....	53
Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės	57
Klausimai kartojimui V:.....	59
Veikų konkurencija ir daugetas.....	60
Bausmės skyrimas. Užduotys.....	66
Turto konfiskavimas. Užduotys	68
Senatis. Teistumas. Užduotys.....	69
Nepilnamečiai. Užduotys	71

ĮVADAS

Baudžiamosios teisės sąvoka

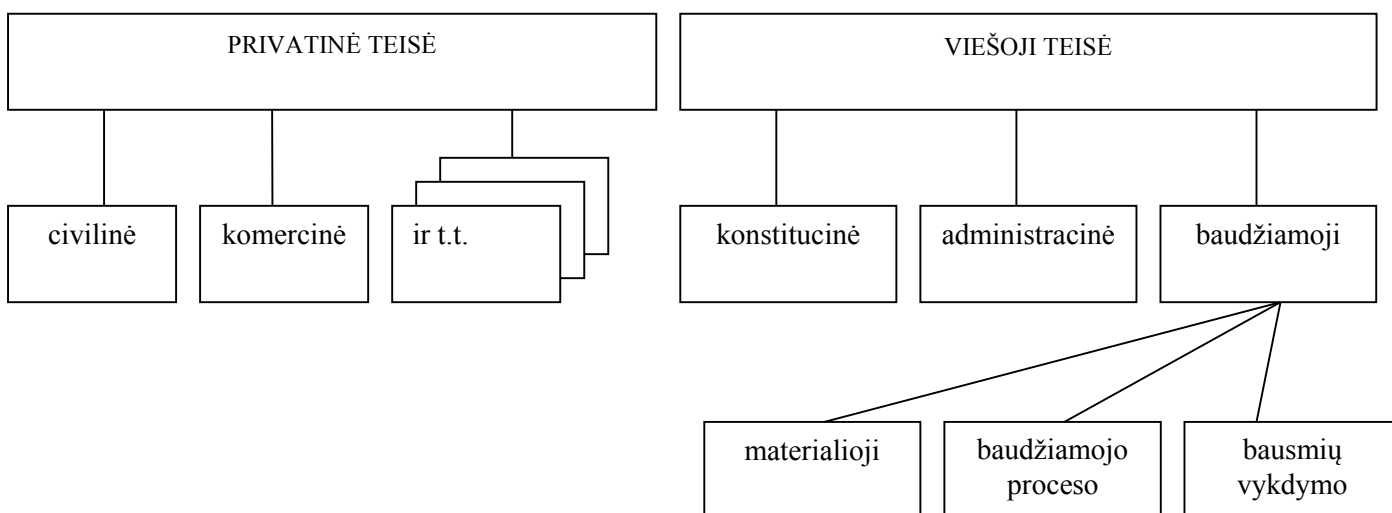
Baudžiamoji teisė – tai teisės normų visuma, apibrėžianti nusikalstamas veikas, numatanti atitinkamas teises pasekmes bei reglamentuojanti kitus su nusikalstamomis veikomis susijusius klausimus.

Baudžiamąją teisę galima suvokti dviem aspektais:

objektyviaja prasme (*ius puniendi*)
subjektyviaja prasme (*ius poenale*)

objektyvi baudžiamųjų normų visuma (formalus veikos apibrėžimas).
bausmės legitimavimas, valstybės teisė bausti (materialus/filosofinis veikos apibrėžimas).

Baudžiamoji teisė justicijos sistemoje



Jeigu materialioji baudžiamoji teisė bendrai apibrėžia baudžiamąją atsakomybę (draudžiamos veikos, atsakomybės principai) bei pasekmes, tuomet baudžiamasis procesas bei bausmių vykdymo teisė kaip formalūs požemiai yra skirtos baudžiamojo persekiojimo bei bausmės įgyvendinimui.

Nusikalstamos veikos apibrėžimas

Formalus: veika, už kurios padarymą įstatymai numato baudžiamąją atsakomybę.
Materialus/sociologinis: visuomenei pavojinga veika.
Filosofinis: absoliutus teisės neigimas (pagal *Hegelį*).

Istorijoje yra žinomas ir antropologinis (biologinis) veikos apibrėžimas, pagrįstas italų gydytojo *Cesare Lombroso* (1835-1909), jog esama prigimtinių nusikalstamumo priežasčių. Jo pagrindinės prielaidos nepasitvirtino. Patologinės aplinkybės apskritai sudaro gerokai mažesnę veikų dalį; be to, baudžiamoji teisė yra orientuota į kaltę; taigi prigimtis kaip gamtos reiškinys greičiau naikina atsakomybę (pvz., liga). Tiesa, pastaraisiais metais antropologinė kryptis vėl išgyvena šokių tokių renesansą. Žmogaus smegenis tyriantys mokslininkai teigia, jog valinių sprendimų priėmimas yra determinuotas, kas galbūt verčia iš naujo apmąstyti iki šiol galiojusią kaltės sampratą (ginčytina).

Baudžiamasis kodeksas apibūdina veiką kaip pavojingą ir uždraustą baudžiamojo kodekso (11 str. 1 d., 12 str.), taigi naudoja tiek formalų, tiek materialų kriterijų.

Teisės ir moralės nuostatų skirtis

Gana sudėtinga problema yra teisinių pareigų, kurių nesilaikymas be kita ko gali užtraukti ir baudžiamąją atsakomybę, atskyrimas nuo moralės priesakų.

Vokiečių filosofas *I. Kantas* teisės teises pareigas suprato tik kaip išorinį klausymą (legalumą), tuo tarpu kai asmens vidinis nusiteikimas kaip moralės dalykas lieka už teisės ribų. Jeigu moralė pirmiausia orientuojama į asmeninę refleksiją, tuomet teisė labiau pabrėžia (intersubjektyvų) santykį vieno asmens su kitu.

Sunkumų kelia klausimai, kokiais kriterijais vienos normos gali būti priskiriamos prie moralinių, o kitos prie teisinių (bendri protingumo sumetimai? Istorinė pažiūrų raida?). Beje, ir šiais laikais egzistuoja nemažai visuomenių, kuriose teisinės ir moralinės arba religinės pareigos yra viena, kas praktikoje dažnai veda prie gan radikalių pažiūrų bei drastiškų bausmių (dar kyla klausimas, kodėl būtent taip yra).

Baudžiamosios teisės užduotis. Skirtis nuo kitų teisės šakų

Užduotis. Baudžiamosios teisės samprata bei tikslai iš esmės priklauso nuo požiūrio į bausmės legitimavimą (žr. sek. psl.). Bendrai teigiama, kad baudžiamoji teisė yra skirta svarbiausių visuomenės interesų (teisinių gėrių) apsaugai (taip pat žr. 1 str. 1 d.). Ši yra užtikrinama garantuojant tam tikro draudimo galiojimą visuomenėje.

Privatinė teisė. Taip galima skirtis nuo privatinės teisės, kuri garantuoja faktinį teisės institucijų egzistavimą (pvz. nuosavybės, santuokos, obligacijų ir t.t.), kuomet, susidarius teisinių interesų „asimetrijai“, ši turi būti išlyginama (pvz., sklypo savininkas gali reikalauti iš kaimyno nestatyti statinių, galinčių pakenkti pirmojo sklypui; sulaužęs svetimą daiktą asmuo turi atlyginti žalą savininkui ir t.t.). Be to, disponavimas atitinkamais institucijų dalykais (bet ne pačiomis institucijomis) iš esmės lieka piliečiams (pvz., ar aš pirsiu prekę, ar susituoksiu, yra mano reikalas, tačiau sudaręs atitinkamą sutartį privalau jos laikytis), taigi civilinė teisė reguliuoja privačius interesus. Tuo tarpu nusikalstama veika yra betarpiškai sukuriama viešas konfliktas, taigi teisinis santykis nebe tarp privačiai veikiančių asmenų, tačiau tiesiogiai su visuomene. Todėl baudžiamoji teisė yra valstybinės teisės šaka.

Administracinė teisė. Sudėtingiau atskirti baudžiamąją teisę nuo administracinės, nes pastaroji be gerbūvio užtikrinimo taipogi užsiima visuomenės apsauga nuo teisės pažeidimų (pvz. mokesčių inspekcija „prižiūri“, kad visi juos tvarkingai sumokėtų, policija gauda vagis ir t.t.) ir imperatyviai apibrėžia teisinius santykius. Ypač administracinių teisės pažeidimų sritis savo struktūra yra panaši į baudžiamąją teisę ir turi bendras istorines ištakas.

Tiems, kurie akcentuoja tik apsauginę (prevencinę) baudžiamosios teisės funkciją, skirtis nuo administracinės bus išimtinai kiekybinė, t.y. baudžiamoji teisė užtikrina tik egzistencinių visuomenės interesų apsaugą pagal

- (1) jų reikšmę ir
- (2) pažeidimo pavojingumą.

Autoriams, atsižvelgiantiems į retribucines teorijas, egzistuoja ir kokybinė skirtis, kad nusikaltimu visuomenės interesai yra žeidžiami ne „fragmentiškai“, tačiau teisinė bendruomenė neigiama apskritai. Administracinių pažeidimų teisė taipogi garantuoja draudimų galiojimą, tačiau sankcijos neišreiškia socialinio veikos pasmerkimo.

Ultima ratio. Bet koku atveju visi pritaria teiginiui, jog baudžiamoji teisė gali sankcionuoti tik svarbiausių interesų pažeidimus, taigi yra *ultima ratio* tarp galimų teisinės prievartos priemonių (lot. „*ultima ratio regum*“ – kraštutinė karalių priemonė“. Manoma, kad terminas pirmą kartą vartotas Trisdešimties metų kare. Kardinolas Rišeljė esą įsakė tokių užrašą nulieti ant patrankų).

Tame pačiame kontekste dar kalbama apie „subsidiarinę“ baudžiamosios teisės pobūdį, t.y. kad ji kitų teisinių priemonių atžvilgiu yra antraeilė, ir įgyja reikšmę tik tada, kai šios „nesuveikia“. Kitas terminas: „fragmentinis“ pobūdis, nes ne visi teisės pažeidimai užtraukia baudžiamąją atsakomybę.

Į *ultima ratio* institutą privalu atsižvelgti ir taikant baudžiamąją teisę: tai teisinių pasekmių proporcingumas. Bausmės dydis turi atitikti nusikaltimo sunkumą, be to, privalu atsižvelgti, ar kitos priemonės nebus veiksmingesnės (ypač aktualu nepilnamečių teisėje).

Bausmės legitimavimas

Retribucinės (arba absoliučios, atpildo) teorijos

Teigia bausmę esant savitikslei ir nepriklausomą nuo kitų, į ateitį bei bendruomenės vystymąsi orientuotų aplinkybių. „Absoliučia“ forma tendencija sunkioms bausmėms. Be trūkumų teisinga jos atstovų kritika įbauginimo teorijų atžvilgiu. Svarbiausi atstovai:

I. Kantas: Bausmė skiriama tik todėl, kad asmuo nusikalto. Pozityvių visuomenės tikslų siekimas reikštų panaudoti nusikaltėlį kaip įrankį kitų gerovei siekti, kas jį priskirtų „tarp daiktinės teisės dalykų“, „kaip netinkamos medžiagos naudojamos lauko baidyklei“. Bausmė orientuojama į nusikaltimą, bet ne į kitų piliečių poreikius, už kuriuos nusikaltėlis nėra atsakingas.

G.W.F. Hegelis: Nusikaltėlis nusikaltimu absoliučiai neigia teisę, taip demonstruodamas savo „ypatingą valią“. Bausmė yra „neigimo neigimas“ arba teisės atstatymas. Nusikaltėlio teiginiui, esą galioja jo „tvarka“, priešpastatomas teiginys, jog teisė galioja ir toliau. Kadangi nusikaltimas yra tikrovės dalykas, taip ir bausmė savo skausmingu pobūdžiu yra teisės atstatymas tikrovėje. Tačiau reikia pabrėžti, kad *Hegeliui* bausmės charakteris priklauso ir nuo kiekvienos visuomenės santvarkos. Taliono principas kaip besąlyginis, „absoliutus“ kerštas atmetamas.

Absoliučioms teorijoms priklauso ir „atgailos“, „kaltės išpirkimo“ teorijos, tačiau jos kaip vidinis asmens reikalas greičiau priskirtinos moralės sričiai.

Prevenčinės (arba utilitarinės) teorijos

Teigia bausmę esant teisėta tik tuomet, kai ja siejami tam tikri visuomeniniai tikslai. Kritika: Absoliučios teorijos susiduria su sunkumais susieti nusikaltimą su visuomene (kas apsprendžia, kas išvis yra nusikalstama?). Sankcija nors ir bus orientuota į nusikaltimą, tačiau „absoliuti“: akis už akį (taliono principas).

Bendroji prevencija

Orientuojasi į visuomenę.

Negatyvioji (įbauginimo) prevencija. Bausmės grėsmė atbaugina piliečius nuo nusikaltimų darymo.

Ko gero, populiariausias motyvas Lietuvos baudžiamojoje politikoje. Tendencija baudžiamojo persekiojimo plėtimui ir sunkioms bausmėms. Antiliberali. Taikliai *Hegelis*: traktuoja visuomenę kaip šunį, prieš kurį reikia laikyti pakeltą lazda.

Pozityvioji bendroji prevencija. Bausmė integruoja visuomenę, patvirtindama, kad piliečiai, klausydami įstatymų yra teisūs ir galiojančios santvarkos ir toliau verta laikytis. Be kita ko, baudžiamosios normos atlieka „informacinę“ funkciją. Kritika panaši į negatyviosios prevencijos, jog nusikaltėlis panaudojamas kaip įrankis kitų tikslams siekti.

Specialioji prevencija

Orientuojasi į nusikaltėlį.

Negatyvioji specialioji prevencija. Bausme reikia neutralizuoti nusikaltėlį, sulaikant jį nuo kitų nusikaltimų padarymo (izoliavimas laisvės atėmimu, terapija ir t.t.). Kritika: „Terapiniu“ charakteriu tendencija neribotoms sankcijoms. Nėra tiesioginio sąryšio su jau padarytu nusikaltimu. Traktuoja nusikaltėlį kaip ligonį, bet ne atsakingą asmenį.

Pozityvioji specialioji prevencija. Bausmė siekia sulaikyti asmenį nuo kitų nusikaltimų jį pataisant ir resocializuojant (pvz. profesinis lavinimas).

Humaniškiausia, tačiau visuomenėje mažiausiai populiari teorija, nes bausmės vykdymas reikalauja daug resursų. Kritika: Baudžiamoji atsakomybė ne visada lygi pataisymo būtinybei. Laisvės problema: ar galima pataisyti asmenį prieš jo valią?

KLAUSIMAI KARTOJIMUI I:

1. Baudžiamosios teisės sąvoka.
2. Ką reiškia baudžiamoji teisė objektyviaja ir subjektyviaja prasme?
3. Materialinės ir procesinės baudžiamosios teisės sąvoka.
4. Nusikalstamos veikos formalus ir materialus apibrėžimas.
5. Ką reiškia teiginys, jog baudžiamoji teisė kaip valstybės prievartos priemonė yra *ultima ratio*?
6. Ką teigia bendroji bausmių prevencija?
7. Ką teigia specialioji bausmių prevencija?
8. Ką teigia atpildo teorija?

Baudžiamosios teisės funkcijos

Iš esmės baudžiamosios teisės funkcijų klausimas yra neatsiejamas nuo bausmės legitimavimo (baudžiamoji teisė galų gale ir yra tam, kad nubausti prasikaltusį asmenį). Tačiau literatūroje šie aspektai dažniausiai yra aptariami atskirai. Bausmės legitimavimo klausimai papildomi kitais baudžiamosios teisės principais, kurie skirtingų autorių akcentuojami nevienodai.

Apsauginė	Teisinių gėrių apsauga (žr. viršuj).
Bendrosios prevencijos	(žr. viršuj). Negatyvioji: įbauginimo. Pozityvioji: visuomenės integracijos.
Specialiosios prevencijos	(žr. viršuj).
Informacinė	Ribojasi su bendrąja prevencija. Visuomenės santykių reguliacija, teisėtos veikos ribų apibrėžimas. (Mano asmenine nuomone vargu ar išskirtinė baudžiamosios teisės funkcija. Apie kažką „informuoja“ visi teisės aktai. Nėra tiesioginio sąryšio su nubaudimu.) Tačiau itin svarbus su tuo susijęs <i>nulla poena sine lege</i> principas.
Represinė	Nubaudimo. Savaimė tautologija. Ko gero, ribojasi su retribucinėmis teorijomis.
Teisingumo	Įstatymų lygybės, proporcingumo principas, bausmės individualizacija. Pagal naujesnę tendenciją: nukentėjusiojo satisfakcija (diskutuotina). Kai kur nurodoma atskirai (žr. apačioje).
Nukentėjusiojo teisių apsaugos. Sutaikymo.	Palyginti naujas aspektas. Nukentėjusiojo įtraukimas į baudžiamąjį persekiojimą, pvz. susitaikymas (38 str.), privataus kaltinimo bylos (BPK 407 str.), civilinis žalos atlyginimas baudžiamajame procese (BPK 107-118 str.).

Pozityvus bausmės tikslų apibrėžimas BK 41 str. 2 d.

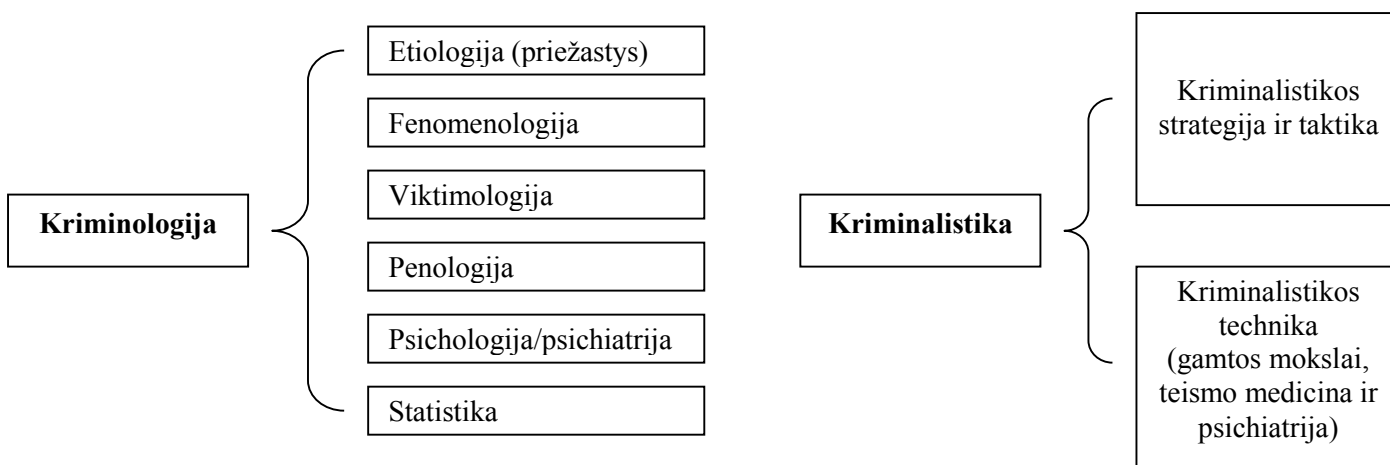
- 1 d. bendrosios prevencijos.
- 2 d. represinė.
- 3 d. negatyvios specialiosios prevencijos.
- 4 d. pozityvios specialiosios prevencijos.
- 5 d. teisingumo principo įgyvendinimo.

Įstatymas susilaukė kritikos, jog įvairūs ir vienas kitam prieštaraujantys principai sumetami į vieną krūvą. Kita vertus, sukrystalizuoti kažkokį „vieną“ principą yra gana sudėtinga. Kai kurių šalių (pvz., VFR) įstatymai apskritai atsisako tiesioginio bausmės tikslų apibrėžimo. Tad greičiau galima kalbėti apie vienas ar kitas tendencijas, kuriomis baudžiamojoje politikoje vadovaujasi skirtingos šalys.

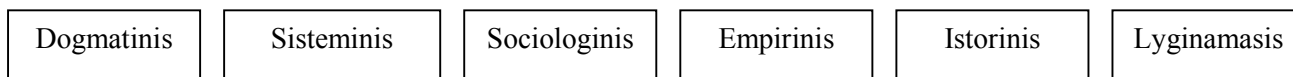
Baudžiamosios teisės mokslai



Kitos mokslo šakos, susijusios su nusikalstamumo tyrimais¹

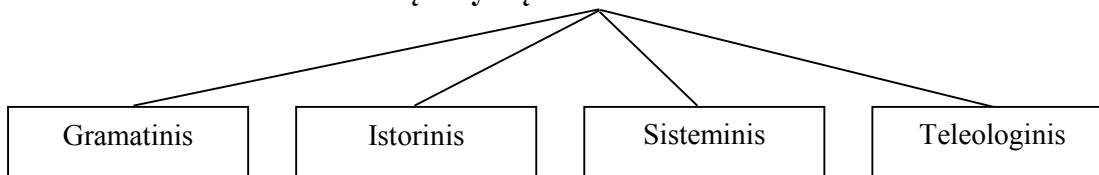


Mokslinių tyrimų metodai



SVARBU:

Įstatymų aiškinimo metodai



Greta šių „klasikinių“ įstatymo aiškinimo metodų naujesnis mokslas dar priskiria konstitucijos bei europos teisės aktų atitikimo aiškinimo metodus. Iš esmės tai reiškia, jog „paprasti“ teisės aktai turi būti aiškinami viršesnių aktų dvasioje.

Istoriniam (ir iš dalies teleologiniam) aiškinimui priklauso ir įstatymų leidejo valios principas; kartais jis minimas atskirai. Kaip atskiri principai kartais literatūroje minimi ir loginis bei lyginamasis metodai (abejotina).

¹ Pagal H.-D. Schwind, Kriminologie, 15 leid. 2005.

Baudžiamosios teisės principai

Pagrindiniai principai, kai kurie dar vadinami konstituciniais. Atitinkami straipsniai LRK nurodomi.

- *Nullum crimen, nulla poena sine lege*. Nėra nusikaltimo ir nėra bausmės be įstatymo. Teisėtumo principas, LRK 31 str., 4 pastr., EŽTK 7 str. 1 d., BK 2 str. 1 d. Iš jo seka:

→ *nullum crimen sine lege scripta*. Rašyto įstatymo reikalavimas, paprotinės teisės draudimas kaltinamojo nenaudai.

→ *nullum crimen sine lege praevia* arba *lex retro non agit*. Draudimas taikyti baudžiamąjį įstatymą atgaline tvarka, po veikos padarymo. 2 str. 1 d., 3 str. 3 d. 1 sak., tačiau išimtys (!) tam tikroms veikoms 2 sak. Tuo tarpu švelnesio įstatymo galiojimas atgaline tvarka galimas (*lex mitior*), 3 str. 2 d.

→ *nullum crimen sine lege certa*. Aiškios normos reikalavimas. Baudžiamosios normos turi aiškiai, suprantamai apibrėžti atsakomybės požymius bei ribas.

→ *nullum crimen sine lege stricta*. Analogijos draudimas. Draudžiama įstatymo raidę peržengianti analogija kaltinamojo nenaudai, švelninanti analogija galima.

- Kaltės principas, 2 str. 3 d. Su juo susijęs: asmeninės atsakomybės bei bausmės individualizavimo principas.

- Teisingumo principas, 41 str. 5 d. Su šiuo susiję: bausmės proporcingumo ir individualizavimo principai; lygybės principas (LRK 29 str.), atsakomybės neišvengiamumo principas. LAT: nukentėjusiojo satisfakcija.

- *Ne bis in idem*, draudimas bausti du kartus už tą pačią veiką, LRK 31 str. 5 pastr., BK 2 str. 6 d., 8 str. Turi reikšmės ne tik baudžiamajam persekiojimui, bet ir konkrečiam bausmės taikymui: draudžiama du kartus atsižvelgti į vieną sunkinančią aplinkybę arba kaip sunkinančią aplinkybę traktuoti požymius, ir taip esančius nusikaltimo sudėtyje, BK 60 str. 2 d.

- Nekaltumo prezumpcija, LRK 31 str. 1 pastr., BPK 44 str. 6 d. Procesinis institutas.

- *In dubio pro reo*, abejonės kaltinamojo naudai, procesinis institutas.

- Humanizmo principas, LRK 21 str., BVK 7 str. Nėra išskirtinis baudžiamosios teisės principas, tačiau šiai turi didelę reikšmę. Filosofinė prielaida: asmens egzistencija yra savitikslių, taigi šis negali būti kitų paverčiamas objektu, pvz. pasityčiojimui arba prievartiniam duomenų „išgavimui“.

Kiti principai

Greta šių „klasikinių“ principų teisės literatūroje įvardijami ir kiti principai, kurių reikšmė ar traktavimas yra ginčytini. Kai kurie jų yra greičiau baudžiamosios politikos aspektai.

- Bausmės ekonomijos principas. Sankcijų ribos: teismas skiria minimalias bausmes, kurių užtenka nuteistajam pasitaisyti. Iš esmės proporcingumo principo taikymas, kuris vėlgi išplaukia iš teisingumo. Taipogi priesakas įstatymų leidėjui palikti teismui pakankamą diskreciją be reikalo negriežtinant bausmių.

- Nukentėjusiojo nuožiūros išplėtimo principas (*Piesliakas*). Susitaikymas (38 str.), privataus kaltinimo bylos (BPK 407 str.). Išimtys legalumo ir (procesiniam) oficialumo principams, tad vargu ar atskiras principas.

- Gero kaltininko elgesio ir pagalbos teisėsaugai skatinimo principas (*Piesliakas*). Pvz., 61 str. 4 p., 93 str. Iš dalies išplaukia iš proporcingumo/bausmės individualizavimo principo, iš dalies išimtys legalumo principui.

- Šanso principas (*Piesliakas*). Atskiras įvardinimas vargu ar būtinas. Šanso suteikimas teisiamajam seka dalinai iš teisingumo, dalinai iš humanizmo principų.

- *In dubio pro libertate*. Abejonės laisvės naudai. Iš esmės teisingas (ir kol kas bergždžias) priesakas įstatymų leidėjui būti santūriam, neskubėt „kelti rankos“, be reikalo nekriminalizuoti įvairių interesų. Kaip *teisės* „principas“ turi teorinę problemą, jog abejonių taisyklės yra taikomos realybės vertinimui, bet ne pačioms normoms. Pereinant iš prigimtinės būsenos į teisinę bendruomenę normos yra laisvės dalykas.

Baudžiamosios teisės principai. Užduotys

1. užduotis

Meškėnų savivaldybės pareigūnas S, gavęs prašymą suteikti statybų leidimą regioninio parko sklype tiria, ar esamoje teritorijoje jau būta statinių. Priešingu atveju atitinkamas leidimas neišduodamas. S surašo apžiūros aktą, kuriame melagingai nurodo, jog sklype esama buvusių sodybų statinių liekanų. Apgaulei paaiškėjus, statybų leidimas lieka neišduotas.

Teismas nuteisia S pagal BK 300 str. 1 d. (dokumento suklastojimas) bei BK 228 str. 1 d. (piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi) pinigine bauda, subendrinamas bausmes pagal BK 63 str. 5 d. 1 p., 2 d.

Bylos nagrinėjimo metu S prieštarauja veikos kvalifikavimui pagal BK 228 str. 1 d.: nors jis ir piktnaudžiavęs tarnybinais įgaliojimais, šia veika nepadarė „didelės žalos“ valstybei, juo labiau, kad statybų leidimas taip ir nebuvo išduotas užsakovui.

Teismas nepritaria S ir nuteisia jį, remdamasis šiais motyvais:

- „Didelės žalos valstybei“ požymio esmė pasireiškia tuo, kad valstybės tarnautojas iškraipo valstybės tarnybos principus ir sumenkina jo atstovaujamos institucijos, o tuo pačiu ir valstybės autoritetą. Tai S ir padarė, kaip valstybės pareigūnas surašydamas melagingą aktą statybų leidimui išduoti. Be to, nelegalių statybų tema šiuo metu yra visuomenės padidinto dėmesio centre.
- Papildomą pagrindą konstatuoti „didelės žalos“ požymį teikia ir faktas, kad S, piktnaudžiaudamas tarnybine padėtimi, įgyvendino kitą nusikalstamą veiką (dokumento klastojimą pagal BK 300 str. 1 d.).

Aptarkite minėtąjį BK 228 str. 1 d. požymį bei teismo argumentaciją, atsižvelgdami į baudžiamosios teisės principus.

Pagal LAT 2010.02.02, 2K-16/2010.

2. užduotis

Vairuotojas V kaltinamas pagal BK 281 str. 5, 6, 7 d. gyvybės atėmimu per neatsargumą, neblaiviam pažeidus kelių eismo saugumo taisykles. V teisme nurodo, jog už vairavimą neblaiviam jam jau paskirta administracinė atsakomybė pagal ATPK 126 str. 1 d, tad procesas dėl BK 281 str. 6 d. numatytos veikos esą yra negalimas.

- Kokiu principu remiasi V savo argumentacijoje?
- Ar pagrįstai?

Pagal LAT 2008.03.04, 2K-102/2008.

3. užduotis

Apylinkės teismas nagrinėja gamtos mylėtojo G bylą pagal BK 291 str. 1 d. dėl neteisėto Lietuvos – Latvijos sienos perėjimo.

G nurodo, už savo pažeidimą jau esąs nubaustas administracine tvarka Latvijos respublikoje. Pagal veikos metu galiojusi Latvijos Respublikos ATPK už neteisėtą sienos perėjimą numatyta bauda iki 150 latų arba administracinis areštas iki 15 parų.

Ar G galima kelti baudžiamąją bylą?

Pagal LAT konsultaciją 2005.02.14, B3-351.

4 Užduotis

Verslininkė V teisiama už sukčiavimą stambiu mastu pagal BK 182 str. 2 d., melagingais investiciniais pažadais išviliojus iš klientų dideles pinigų sumas. Ikiteisminio tyrimo metu prokuratūra atskyrė dalį bylos, pareikšdamas V kaltinimus pagal BK 202 str. 1 d., ir teismas nuteisė V pagal pinigine bauda.

V, dabar jau teisiama pagal BK 182 str. 2 d., prieštarauja, kad šis procesas esąs negalimas. Ar pagrįstai?

Pagal LAT 2015.03.31, Nr. 2K-112-788/2015.

Truputis istorijos. Mokslo raida

Baudžiamosios teisės mokslas, kaip mes jį suprantame dabar, yra palyginti jauna disciplina, susijusi su Naujaisiais amžiais paplitusiu empiriniu požiūriu į pasaulį bei švietėjiškomis 18-o amžiaus idėjoms.

Šiokias tokias „modernių laikų“ užuomazgas mes matome jau naujausiais amžiais, tačiau raida buvo lėta, netolygi, o pasikeitimai savaime dar toli gražu nelengvino kaltinamojo dalios.

Viduramžiais kriminalinis konfliktas iš esmės buvo pačių šalių civilinis reikalas: Procesas prasidėdavo tik nukentėjusiojo reikalavimu, o nuo bausmės (arba privataus kraujo keršto) buvo galima „atsipirkti“ sumokant kompensaciją nukentėjusiajam arba jo giminei. Be to, įrodymų srityje egzistavo nemažai metodų, kurie šiandien atrodytų neracionalūs, pvz. asmenys, prisiekiantys kaltinamojo padorumą arba kaltės aiškinimasis atsitiktinumais („Dievo sprendimas“), kaip dvikova tarp kaltinamojo ir nukentėjusio ar pan.

Naujaisiais amžiais, formuojantis centralizuotoms valstybėms ir vystantims miestams, baudžiamasis persekiojimas palengva tapo valstybiniu reikalu ir buvo atimtas iš privačių asmenų arba gyvenviečių bendruomenių dispozicijos, kaip viešas tiriamasis arba *inkvizicinis* procesas. Be kita ko taip buvo siekiama apriboti kraujo kerštą bei vėlyvaisiais viduramžiais paplitusį riterių plėšikavimą.

Teisės mokslui apskritai didelę įtaką turėjo 15-o ir 16-o amžiaus italų teisininkai, komentavę antikinius bei kanonų teisės tekstus ir pozityviai kūrę naujas mokslo idėjas.

Materialioje baudžiamojoje teisėje buvo palengva plėtojamas kaltės principas ir, nepaisant bausmių žiaurumo, atsirado šioks toks proporcingumo taikymas, atsižvelgiant į nusikaltimo sunkumą. Bausmių vykdyme greta kūno bausmių pradėta plačiau taikyti laisvės atėmimą bei priverčiamuosius darbus (pirmieji priverčiamųjų darbų kalėjimai atsirado Olandijoje 16-ame amžiuje). Baudžiamajame procese buvo atsisakyta neracionalių įrodinėjimo metodų, tačiau iš kitos pusės įrodymų procesas buvo labai formalizuotas. Pavyzdžiui, buvo teigiama, jog neprisipažinusio kaltinamojo kaltei įrodyti būtinai reikia mažiausiai dviejų nepriekaištingos reputacijos liudytojų parodymų. Taigi prisipažinimas tapo itin svarbiu įrodymo šaltiniu. Praktikoje tai vedė prie didelio kankinimų paplitimo, atitinkama „tvarka“ bei metodai išsamiai aprašomi teisyuose. Be to, „atkritus“ kaltinamajam ir nukentėjusiajam kaip esminiams proceso dalyviams, teisėjas viename asmenyje suvienydavo dar ir kaltintoją bei gynėją, kas sudarė palankias sąlygas savivalei.

Taigi naujieji laikai sąlygojo tam tikrą baudžiamosios teisės raidą, bet ji vyko lėtai ir netolygiai. Pavyzdžiui, raganų procesai įsisiūbavo kaip tik Reformacijos laikais (16-17 a.), nesvarbu, jog nemažai tuometinės šviesuomenės atstovų juos smerkė.

Vienas svarbiausių pasikeitimų naujaisiais amžiais buvo kriminalinės justicijos perdavimas valstybės žinion. Tačiau tiek proceso, tiek bausmės atlikimo tikrovė liko žiauri. Priverčiamieji darbai bei įkalinimo sąlygos buvo sunkios, o kūno bausmės ir toliau plačiai taikomos, bauginimo sumetimais (taigi kaip ir „racionaliai“) jas vykdant viešai.

Padėtis ėmė keistis veikiant Švietimo amžiaus mąstytojams, kurie iš esmės ir padėjo pagrindą šiuolaikinei teisės sampratai. Čia ypač paminėtini MONTESKJĖ (Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu) ir ČEZARĖ BEKARIJA (Cesare Beccaria).

Neužilgo stiprių impulsų susilaukė teisės filosofija; ko gero, iki šių dienų iškiliausi atstovai yra KANTAS (Immanuel Kant) bei HEGELIS (Georg Wilhelm Friedrich Hegel), taipogi paminėtinas FICHTĖ [Johann Gottlieb Fichte].

Teisininkai FOIERBACHAS (Anselm Ritter von Feuerbach), BINDINGAS (Karl Binding), bei BELINGAS (Ernst Beling) vystė modernią baudžiamosios teisės dogmatiką.

Greta teisės dogmatikos ir teisės filosofijos kaip atskira mokslo šaka įsitvirtino kriminologija. Su LOMBROZO (Cesare Lombroso) buvo bandomas pagrįsti antropologinis požiūris į nusikalstamumą, tačiau jį bei jo pasekėjus (FERI, GAROFALO) gana greitai užgožė sociologinė mokykla; žymesni atstovai: FON LISTAS (Franz von Liszt, tiesa, greičiau teisininkas nei sociologas, be kita ko suformulavęs ir tarptautinės teisės pagrindus), LAKASANJĖ (Alexander Lacassagne), TARDE (Gabriel Tarde), DURKHEIMAS (Émile Durkheim).

MONTESKJĖ savo veikalė „Apie įstatymų dvasią“ (1748), remdamasis DŽ. LOKO (John Locke) darbu, toliau vystė valdžių padalijimo idėją, greta vykdomosios (monarcho) bei įstatymo leidžiamosios valdžių akcentuodamas trečią, justicijos arba teisingumo. Monarchas arba jo ministrai pasak Monteskjė teisėjais būti negali (šiuolaikiniame baudžiamajame procese vykdomoji valdžia atlieka tik kaltintojo vaidmenį).

Greta valdžių padalijimo instituto kita labai svarbi Monteskjė mintis yra įstatymo viršenybė ir asmenų lygybė prieš įstatymą. Teisiama gali būti tik vadovaujantis įstatymu, kurio ir teisėjui privalu laikytis.

Be to, Monteskjė pasisakė už bausmių švelninimą bei mirties bausmės ribojimą. Gera valstybė išsiskiria santūria politika, teigiamai veikiančia liaudies moralę, tuo tarpu kai griežtos bausmės yra arba despotijos, arba nestabilios santvarkos požymis. Bausmių dydis turi atitikti nusikaltimo sunkumą. Be to, nusikalstamumą labiau sąlygoja pats baudžiamumas, negu bausmės dydis. Taipogi jis atsisakė bausmių už religinius nusikaltimus ir teigė, jog baudžiami gali būti tik veiksmai, bet ne idėjos ar žodžiai (tiesa, apie erezijas Monteskjė sako, kad jas reikia „bausti atsargiai“). Be kita ko Monteskjė domėjosi ir empirinėmis papročių bei įstatymų leidybos aplinkybėmis, kaip klimato poveikis. Apibendrinant galima pasakyti, jog Monteskjė suformulavo prevencines baudžiamosios politikos prielaidas, o bausmę apribojo viešųjų visuomenės interesų pažeidimais.

Č. BEKARIJA. Monteskjė mokymas bei Ž.Ž. RUSO (Jean-Jacques Rousseau) idėjos, jog valstybė kuriama laisvų žmonių susitarimu ir priemonės pateisinamos tik tada, kai jos tarnauja visuomenės laimei, paveikė italų teisininką Bekariją. 1764 m. jis išleido nedidelį, tačiau itin reikšmingą veikalą „Apie nusikaltimus ir bausmes“.

Pagrindiniai teiginiai: Bausmės tikslas yra ne aklas atpildas, tačiau kelio užkirtimas kitiems nusikaltimams, paveikiant nusikaltėlį arba visuomenę. Taigi bausmės griežtumas yra matuojamas pagal naudą visuomenei. Iš to Bekarija daro išvadą, jog bausmė nusikaltėliui turi sukelti kuo mažiau fizinio skausmo: tiesiog užtenka, kad bausmės nepatogumai viršytų nusikaltimo malonumą. Be to, nusikalstamumą yra geriau iš anksto riboti teisingu auklėjimu, o ne bausmėmis. Mirties bausmė kaip ir apskritai žiaurios bausmės visuomenės nepataiso, o atvirkščiai, kuria žiaurumo atmosferą, laisvus žmones verčia įbaugintais vergais. Be to, neproporcingos bausmės ilgainiui neigiamai veikia įstatymų autoritetą (apie ką užsimena ir Monteskjė).

Bylos tyrėjų savavaliavimas atmetamas; teisėjai privalo griežtai laikytis įstatymų. Bekarija skeptiškai žiūrėjo į įstatymų aiškinimą, ir reikalavo kuo tiksliau formuluoti teisės normas, kad šios įvairių teisėjų būtų taikomos vienodai, o piliečiai galėtų geriau orientuotis.

Kankinimai pasmerkami kaip žiaurūs ir betiksliai. Baudžiamieji procesai privalo neužsitęsti, tačiau paliekama pakankamai laiko kaltinamojo gynybai. Kaltinimo procesas privalo būti viešas, nenuteistam kaltinamajam galioja nekaltumo prezumpcija.

Bekarijos knyga stipriai paveikė tuometinę aukštesniąją bei teismų praktiką (pasakojama, jog nemažai teisėjų tiesiog atsisakydavo taikyti „pasenusias“ normas) ir turėjo įtakos įstatymų leidybai. Pavyzdžiui, 1776 m. imperatorė Marija Terezija, įtakota Bekarijos idėjų, panaikino kankinimus. O Švietimo idėjoms neabejinga rusų carienė Jekaterina II-oji kvietė Bekariją dalyvauti Rusijos baudžiamosios statuto komisijoje, tačiau jis, deja, pasiūlymo atsisakė.

Teisė kaip filosofijos dalykas. Kantas ir Hegelis

Pagrindinius teisės filosofijos teiginius KANTAS (Immanuel Kant) išdėstė savo veikalė „Papročių metafizika“ („Die Metaphysik der Sitten“, 1797, 2. leid. 1798). Ko gero, jo bendri pamąstymai apie teisę turėjo daugiau reikšmės negu skyriai apie baudžiamąją teisę. Kiek kitaip yra pas HEGELĮ (Georg Wilhelm Friedrich Hegel), kuris savo „Teisės filosofijos apmatuose“ („Grundlinien der Philosophie des Rechts oder Naturrecht und Staatswissenschaft im Grundrisse“, 1821) pateikia ganėtinai modernią (nors ir sunkiau „skaitomą“) baudžiamosios teisės sampratą.

I. KANTAS. Kanto kriminalinės bausmės teorija yra susijusi su jo asmens bei teisės samprata. Žmogus pasaulyje susivokia kaip protinga ir kaip (plačiausia prasme) moralinė būtybė, vadinasi, jo egzistencija nepasilieka prie gamtos priežastingumo ir yra savitiksli. Iš žmogaus autonomijos seka pareiga ir laisvė elgtis dorai, arba kategorinis imperatyvas: „Elkis tik pagal tokią maksimą, per kurią tu tuo pačiu galėtum norėti, kad ji taptų bendru įstatymu.“

Sąveikaudamas su kitais asmuo įgyvendina laisvę kurdamas teisę: „Teisė yra visuma sąlygų, pagal kurias vieno savivalė gali būti suvienijama su kito asmens savivale pagal bendrą laisvės įstatymą“. Iš esmės tai reiškia įstatymą, kuriam kiekvienas galėtų pritarti, vadinasi, jame atranda ir save. Kai laisvei kliudo neteisingumas, jam galima pasipriešinti: „teisė yra susijusi su galimybe priversti“. Kadangi žmogus vienas pasaulyje negyvena, ir ant apvalios Žemės norom nenorom sutinka kitus, taip suprastos teisės esmė įpareigoja jį įstoti į teisinę bendruomenę, kitaip jo ir kitų laisvė lieka nesaugi. Vadinasi, sukurdamas valstybę, jis savo laisvę ne aukoja, tačiau kaip tik ją atranda.

Vadovaujantis šiomis prielaidomis, teisėtas elgesys, teisinės bendruomenės įkūrimas, kaip ir jos teisiškumas yra privalomas, Kanto žodžiais, kategorinis imperatyvas. Svarbu pažymėti, kad teisė, kitaip nei dorovės principai, yra susijusi tik su išoriniu klausymu. Taigi Kantas iš esmės skiria moralę nuo legalumo. Kita svarbi prielaida, kuri atsiliepia jo baudžiamosios teisės teorijai, yra, kad gera valstybė nėra viso labo tik laimės bei gerovės užtikrintoja (tai gali būti būdinga ir despotijai), tačiau pirmiausia ji turi siekti, kad santvarka būtų teisinė. Taigi Kantas nors ir nepaneigia tikslingumo tvarkant bendruomenės gyvenimą, tačiau panašu, kad tai jam nėra teisės dalykas.

Kriminalinei bausmei tai reiškia, kad bendruomenė negali panaudoti nusikaltėlio kaip įrankio kitų gerovei siekti, ir taip jį priskirti „tarp daiktinės teisės dalykų“. Bausmė skiriama tik todėl, „kadangi jis nusikalto“. Teisingumo idėja Kantui galioja *a priori* nepriklausomai nuo tikslingumo sumetimų: „Nes jeigu išnyks teisingumas, tuomet nebėra prasmės, kad žmonės gyventų Žemėje“. Taigi ir teisingumo atstatymas bus bet kokiomis aplinkybėmis privalomas kaip kategorinis imperatyvas. Nusikaltėlis negali išvengti bausmės, pavyzdžiui, dalyvaudamas pavojingame eksperimente, nesvarbu, ar jis bus naudingas visuomenei. Bausmę kaip kategorinį imperatyvą Kantas iliustruoja žinomu pavyzdžiu apie salą, kurios gyventojai nusprendė išsiskirstyti ir visiems laikams pabaigti bendruomenės egzistavimą: „...tačiau prieš tai reikės mirtimi nubauti paskutinį kalėjime sėdintį žmogūdį, kad kiekvienas patirtų tai, ko verti jo nusikaltimai, ir kruvina kaltė nekristų ant tautos, nereikalavusios bausmės: kitaip ji taps šio viešo teisingumo pažeidimo bendrininke“. Tiesa, kitoje vietoje jis daro išimtį tais atvejais, kada nusikaltime dalyvavo toks didelis skaičius asmenų, kad jų nubaudymas mirtimi būtų tolygus tautos sunaikinimui.

Vis dėlto, nepaisant vietomis gana drastiškų Kanto išvedžiojimų apie nusikaltėlį bei jo dalį, mes galime surasti ir vertingų minčių: atsisakant sudaiktinti asmenį, nusikaltėlio santykis su visuomene iš principo nėra fiziniai-priešiškas, tačiau teisinis, kuriame atranda vietą ir jis. „...Be to dar niekas negirdėjo, kad dėl žmogžudystės nuteistas myriop skųstųsi, kad su juo elgiamasi [...] neteisingai“. Ir žala, kurią sukelia nusikaltimas, nelieka tik nukentėjusio skriauda, bet tampa visuomeniniu pažeidimu: „Ką tai reiškia sakyti: „jeigu tu apvogsi jį, tuomet tu apvogsi ir patį save?“ Kas vagia, tas kelia pavojų visų kitų nuosavybei; taigi jis (pagal atpildo teisę) netenka bet kokios įmanomos nuosavybės saugumo; jis nieko neturi ir taipogi negali nieko įsigyti, ir vis vien jis nori gyventi; kas neįmanoma kitaip, nei kad kiti jį maitintų“. Vis tik sunku pasakyti, kiek rimtai galima žiūrėti į teisinį subjektyvumą bausmės taikyme, jeigu Kantas toje pačioje vietoje pasisako už sunkias bausmes kaip nepatogų areštą vienutėje, prikaustymą prie karučių, sunkiųjų darbų kalėjimą arba vergovę (be kita ko, kad valstybei apsimokėtų valgydinti vagi), ir nusikaltimas su bausme susiejami išorišku priežastiniu ryšiu „akis už akį, dantis už dantį.“ Šį seną *ius talionis* principą Kantas supranta kone pažodžiui, ir bando bausmes tiesiogiai išvesti iš konkretaus nusikaltimo: vagis tampa vergu, prievartautojas kastruojamas, santykiaujantis su gyvūnais išstumiamas iš žmonių bendruomenės, žmogžudys susilaukia mirties (toje vietoje stiprios pylos susilaukia Bekarija). Taigi nusikaltėlio laukianti sankcija nors ir nėra paprasčiausias susidorojimas su beteisiu individu, tačiau savo tikrove ši bausmė bus žiauri, kadangi ji kildinama iš nusikaltimo realybės: „akis už akį“.

G.W.F. HEGELIS. Jeigu bausmė Kantui vis dar labiau grindžiama įvykdytu nusikaltimu kaip piktadarybe, savaiame nereikalaujančia daug papildomų paaiškinimų, tai Hegelis bausmę akcentuoja kaip neįvykdytą piliečio pareigą visuomenei ar, jo paties žodžiais, maištą prieš „teisę kaip teisę“. Ką tai reiškia? Labai supaprastinus, teisę pas Hegelį galima apibrėžti kaip asmenų tarpusavio pripažinimą, sąlygojantį laisvę ir jos įgyvendinimą tikrovėje. Civiliniame ginče šalys iš esmės pripažįsta galiojančią teisę, ir konfliktas kyla tik dėl teisingo interpretavimo, tuo tarpu nusikaltimas apskritai neigia teisinių santykių bendrumą, kitais žodžiais, pažeidimas daromas „kartu ir pažeidėjo valiai, bei pažeistojo kaip ir visų valiai“. Nusikaltėlis atsisako pripažinti kitą kaip laisvą, jam lygiavertį asmenį ir, pats būdamas laisvas asmuo, reikalingas pripažinimo, šitaip prieštarauja pačiam sau. Taip galima paaiškinti Hegelio teiginį, kad nusikaltėlio valia yra savaiame niekinė. Ši mintis panaši į jau minėtą Kanto pavyzdį apie vagį, kuris, kai nevagia, nuosavybės institutą šiaip jau pripažįsta, taigi elgiasi prieštaringai.

Kaip šios prielaidos atsiliepia sankcijai? Nėra protinga norėti blogybės vien tik todėl, kad jau egzistuoja kita, teigia Hegelis, todėl taliono principas savivaliai sujungia nusikaltimą ir bausmę, kuriuos derėtų suprasti ne kaip įvykius, panašius savo išore, tačiau savo verte. Nusikalstama veika apibrėžiama ne tiek išorine žala (žalos atlyginimas yra civilinės teisės dalykas), bet kaip teisės santvarkos neigimas („teisė pažeidžiama kaip teisė“). Neigdamas ją, nusikaltėlis, būdamas laisvas asmuo, įgyvendina savo „ypatingą valią“, kitaip sakant, kuria savo tariamas taisykles, kurios – nors ir būdamos neteise – formaliai liktų galioti, jeigu nusikaltimas nebus panaikintas bausme. Bausmė yra, pasak Hegelio, „neigimo neigimas“ arba teisės atstatymas. Jau pats nusikaltimas kaip beprasmis, sau prieštaringas faktas savyje turi paneigimą, tačiau kadangi jis įvyksta tikrovėje, tuomet ir tikrovėje nusikaltėlis šio paneigimo privalo susilaukti bausmės forma, kad teisė vėl būtų įgyvendinta.

Kokią prasmę turi Hegelio teiginys, kad nusikaltėlis lyg ir kuria savo tvarką? Viena, žvelgiant iš baudžiamosios teisės pozicijos, jis kenkia ne tik konkrečiam individui, tačiau teisinei santvarkai apskritai, vadinasi, ir jo teiginys: „aš galiu vogti“ tuo pačiu reikštų „vogti galima“. Antra, savo veika galėdamas būti ne tik žalos, bet ir neteisėto teiginio

autoriumi, kurį jam galima primesti, nusikaltėlis nėra viso labo tik nelaimė arba pavojaus šaltinis, tačiau pripažįstamas kaip asmuo, sugebantis lygiaverčiai komunikuoti su kitais, ir bausmė kaip tik parodo, kad į jo, nors ir savo esme neprotingą, tačiau laisvą elgesį žiūrima rimtai, pasak paties Hegelio, jis „*gerbiamas* kaip protinga būtybė“.

Reikia pabrėžti, kad Hegelio bausmės kaip teisės atstatymo sąvoka nėra tikrąja to žodžio prasme absoliuti ir priklauso nuo konkrečios bendruomenės tvarkos: „Šis [nusikaltimo] pobūdis arba dydis yra kintamas priklausomai nuo pilietinės visuomenės būklės, ir čia glūdi pateisinimas, kad vienu atveju už keletą su arba runkelio vagystę baudžiama mirties bausme, o kitu už šimtą kartų ar dar didesnę vagystę skiriama lengva bausmė“². Atpildas priklauso nuo pažeistų institucijų reikšmės kaip ir nuo pačios visuomenės stabilumo: savimi užtikrinta bendruomenė yra linkusi bausti švelniau negu dar neįsitvirtinusi. Taigi Hegelio teorija nėra orientuota į talioną kaip besąlyginį kerštą už piktadarybę kaip išorinį atlygį už išorišką žalą, tarytum tarp jų egzistuočių priežastinis ryšys. Jeigu mes nusikaltimą visiškai, „absoliučiai“ atskirsime nuo visuomenės tvarkos ir pasilikime tik prie abstraktaus nusikaltimo ir bausmės panašumo (taigi nebus ir skirtingų nusikaltimų), tuomet nusikaltimo sunkumo pobūdį kaip ir bausmės dydį būtų sunku apibrėžti: „Stoikų pažiūrai, kad yra tik *viena* dorybė ir *viena* yda, ir drakoniškai įstatymų leidybai, kuri už kiekvieną nusikaltimą baudžia mirtimi, taip pat grubiai formaliai garbei, kuri į kiekvieną pažeidimą įdeda begalinę asmenybę, bendra yra tai, kad jos sustoja ties abstrakčiu laisvos valios ir asmenybės mąstymu ir nežiūri į ją jos konkrečioje apibrėžtoje esatyje, kurią ji turi turėti kaip idėją“.

Kita vertus, Hegeliui bausmė netarnauja priemone, kad nusikaltimai apskritai nevyktų. Būtent asmens laisvė savarankiškai tvarkyti savo gyvenimą tuo pačiu - kaip antrą medalio pusę - apima ir atsakomybę už veiklos pasekmes. Patraukiant nusikaltėlį baudžiamojon atsakomybėn atstatoma bei patvirtinama teisinės tvarkos tikrovė (taigi vien formalaus patvirtinimo, kad įvyko neteisėybė, neužtenka) – kaip nusikaltimas manifestuoja savaime niekinę valią tikrovėje, taip ir bausmė vėlgi tikrovėje manifestuoja galiojančią teisę.

Taigi Hegelio teorija yra tiek „absoliuti“, kad ji reikalauja teisingo atpildo, kuris orientuojamas į padarytą teisinę žalą. Kita vertus, jo modelis yra kartu ir prevencinis, kadangi bausmė orientuojasi į visuomenei tam tikru istoriniu laikotarpiu svarbias teises institucijas, ir atlieka specifinę funkciją – patvirtinti ir parodyti, kad nusikaltimai nepriklauso bendruomenės tvarkai, o palikti juos be bausmės pilietinei visuomenei ilgainiui gali tapti pavojinga. Šia prielaida šiandien be kita ko remiasi pozityvioji bendroji prevencija.

² Cit. pgl. *Loretos Anilionytės* vertimą, Vilnius 2000.

Baudžiamoji politika

Sąvoka

- Siaurąja prasme („klasikinis“ abibrėžimas): baudžiamųjų normų leidyba. Normos nebūtinai materialinės baudžiamosios teisės, taigi ir procesinės, bausmių vykdymo ir t.t. Mūsų tematikai vartojama ši sąvoka.
- Plačiąja prasme: bet kokių normų leidyba (pvz. ir socialinių ar administracinių), susijusi su nusikalstamumu.

Bendrai teigiama, jog baudžiamoji politika yra visų pirma įstatymų leidyba, taigi ne justicijos ar vykdomosios valdžios darbas. Istorijoje yra pakankamai liūdnų politizuotų teismų ar prokuratūros pavyzdžių.

Baudžiamosios politikos galimybės

Kriminalizacija – dekriminalizacija, su tuo susiję: penalizacija – depenalizacija (ar pastarąjį verta vartoti kaip atskirą skirtį, ginčytina).

Įstatymų technikos galimybių pavyzdžiai kriminalizuojant: → kurti naujas nusikaltimų sudėtis, → išplėsti esamas sudėtis, pvz. abstrakčiais požymiais arba kriminalizuojant neatsargumą, → kurti naujas arba griežtinti senas bausmes ar poveikio priemones (penalizacija), → susiaurinti pateisinamų arba atleidimo nuo atsakomybės aplinkybių ratą, → išplėsti įstatymų erdvės ar laiko galiojimą (pvz. 3 str. 3 p. 2 sak.) ir t.t.

Baudžiamosios politikos šaltiniai

- Teisiniai: teisės normų visuma, Konstitucija, šios vertybių reikšmė, tarptautinės teisės normos, ES teisė.
- Visuomeniniai: Socialinė tikrovė. Bet: pati tikrovė („yra“) savaime dar ne rodiklis, jos įvertinimas yra teisinis („turi būti“).

Baudžiamosios politikos kriterijai

- Veikos pavojingumas visuomenei. Būtina prielaida: Aiškus teisinio gėrio apibrėžimas, reikšmė. Su tuo ir *ultima ratio* principu susijęs įstatymų proporcingumas: nekriminalizuoti mažareikšmių veikų, „buitinių“ konfliktų, vengti vienadienių, „konjunktūrinių“ normų.
- *Ultima ratio* principas, su tuo susijęs: baudžiamosios teisės ekonomija, subsidiarumas. Plati bausmių diferenciacija, ribojant laisvės atėmimo bausmę.
- Veikos paplitimas, nusikalstamumo dinamika ir struktūra (kaip atskiras kriterijus paplitimas vartotinas itin atsargiai, nes galimas konfliktas su teisingumo principu).
- Teisingumo principas. Negalima vykdyti prevencijos „bet kokia kaina“ arba kriminalizavimu siekti neadekvačių tikslų. Pvz., įrodinėjimo sunkumai nusikalstamo turto realizavime ar mokestiniuose nusikaltimuose (procesinis tikslas) buvo „išspręsti“ materialioje teisėje sukuriant neteisėto praturtėjimo sudėtį (189¹ str.), kur aiškus teisinio gėrio iš esmės nėra; kriminalizavimu tiesiog siekiama maksimalaus „skaidrumo“.
- Atitikimas viršesniems teisės principams, pvz. istorijos tiesų iškraipymo kriminalizavimas (170² str.) vargu ar atitinka įsitikinimų laisvę (LRK 25 str.). Padėtį komplikuoja tai, jog ši norma yra susijusi su ES teisės įgyvendinimu.
- Socialinės, kultūrinės ribos: nekriminalizuoti „prasilenkiant“ su egzistuojančiais papročiais (pvz. Lietuvoje priimti sausąjį įstatymą), „įteisinti“ etikos normas arba paternalistiškai kriminalizuoti asmens veikas „prieš save“ (istoriniai pavyzdžiai: mėginimas nusižudyti, Dievo įžeidimas, svetimavimas, savanoriškas užsiėmimas prostitucija [tačiau žr. ATPK 182¹ str.], homoseksualizmas; bent jau kaip *kriminalinės* diskutuotinos veikos: privatus kvaišalų vartojimas

ar „samanės“ gamyba, viešosios tvarkos pažeidimas, tam tikrais atvejais eutanazija). Kitas aspektas: vengti nusikalstamumo kaip „antrinio“ kitų normų efekto, pvz. sunkūs mokesčiai iškart padidins finansinių nusikaltimų skaičių, draudimas slėpti mokesčius visuomenės akyse apskritai nuvertės („kriminalinės visuomenės“ kūrimas).

VFR teorijoje:

- Asmeninės atsakomybės (kaltės) principas už padarytą veiką („nusikaltimo“ baudžiamoji teisė, *Tatstrafrecht*). Tai reiškia priesaką kriminalizuoti jau įvykusias ir realiai matomas veikas, bet ne dar tik įvyksiančias veikas pagal asmens pavojingumo prognozę („nusikaltėlio“ baudžiamoji teisė, *Täterstrafrecht*). Prielaida: baudžiamoji atsakomybė yra asmens laisvės „antroji pusė“. Taigi liberalioje valstybėje savo pobūdžiu „totali“ prevencija turi būti ribojama. – Praktikoje menkai paisomas principas, pvz. inkriminuojant rengimąsi, organizacijas ir t.t. Beje, EŽTT šį principą 2000 m. netiesiogiai „priminė“ Lietuvai dėl prevencinio sulaukymo įstatymo (byla Nr. 34578/97 - *Jėčius prieš Lietuvą*), o Vokietijai 2009 ir 2011 m. bylose dėl nusikaltėlio izoliacijos skyrimo pasibaigus baudžiamajam procesui.

Svarbu suvokti, jog šie visi kriterijai „nekaba“ kiekvienas sau, bet yra vienas su kitu susiję, pvz. kriminaline bausme uždrausti rūkymą būtų ir neproporcinga, ir prasilenktų su socialine tikrove, be to, kiltų ir teisinė laisvės bei teisingumo problema. Veikos pavojingumo kriterijus be kita ko padeda atskirti teisės normas nuo moralės.

Reikalavimai įgyvendinimui

- Normos priėmimo ar panaikinimo reikiamybės bei pasekmių tyrimas bei diskusija, išsamus motyvavimas.
- *Nullum crimen sine lege*: Aiškios normos reikalavimas, neapibrėžtų požymių bei blanketinių dispozicijų vengimas.

Skaityti:

Švedas, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika, *Teisė* 2012 (82), p. 12.
(internetu: <http://www.vu.lt/leidyba/lt/mokslo-zurnalai/teise>)

Sakalauskas, G. Ką liudija didėjantis baudžiamasis represyvumas Lietuvoje?, *Kriminologijos studijos* 2014/2, p. 96

Fedosiuk, O. Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė, *Jurisprudencija* 2012, Nr. 19 (2), p. 715

Lietuvos baudžiamosios teisės šaltiniai

IKISTATUTINIS LAIKOTARPIS	1340 m. Pamedės (Pomezanijos) teisyas prūsų paprotinės teisės normos – detalus veikų formulavimas – formalios įrodinėjimo taisyklės – kompozicijos sistema
	1468 m. Kazimiero teisyas nuosavybės (be daiktų ir nelaisvi žmonės) apsaugos normos – teisminės bei formalios įrodinėjimo taisyklės – šeimos atsakomybės apribojimas – kompozicijos sistema
MAGDEBURGO MIESTO TEISĖ	1387 Vilnius, XV a. Trakai, Kaunas, kt., nuo XVI a. mažesni miestai šaltiniai: Saksų Veidrodis (1220-1235) ir Magdeburgo miesto teisė – kaltės kategorija, aplinkybės, šalinančios atsakomybę – greta skriaudos viešo nusikaltimo kategorija, akcentuojant miesto tvarką
STATUTAI	1529 m. – I. 1566 m. – II. 1588 m. – III. palaipsnis kompozicijos sistemos traukimas, greta privačios skriaudos atsiranda visuomeninės žalos kategorija – kaltės kategorija – valstybiniai nusikaltimai – bausmių plėtimas
1795	trečiasis Lietuvos-Lenkijos padalijimas
1840	oficialiai įvedama Rusijos imperijos teisė
RUSIJOS BAUDŽIAMIEJI ĮSTATYMAI	1845 m. Baudžiamieji nuostatai (įsigaliojo 1846 m.) kazuistinis, nesisteminis veikalas, skirtingos įtakos kryptys, apie 2300 straipsnių – taikos teisėjų nuostatai lengvesniems nusikaltimams (1864) bei karinis statutas (1869)
	1903 m. Baudžiamasis statutas, faktiškai neįsigaliojęs savo laikui modernus teisyas – sisteminė struktūra, tačiau plati, kazuistinė veikų diferenciacija
1918-1940 M. NEPRIKLAUSOMYBĖ	1903 m. (modifikuotas) Rusijos Baudžiamasis statutas, policinės valstybės teisė 1934 m. S. Bieliackino ir M. Kavolio statuto leidimas su komentarais – 1919 m. Ypatingi Valstybės apsaugos įstatymai, 1938 m. Tautai ir valstybei saugoti įstatymas – nusižengimai numatomi ir šalutiniuose įstatymuose – Klaipėdos krašte galioja 1871 m. Vokietijos Reicho BK
1940 M. RTFSR OKUPACIJA	1926 m. RTFSR Baudžiamasis kodeksas atgalinis baudžiamojo įstatymo galiojimas – leidžiama sunkinanti analogija – sunkios bausmės
1941-1944 M. VOKIETIJOS REICHO OKUPACIJA	1903 m. Rusijos Baudžiamasis statutas negaliojo žydams ir vokiečiams, pirmenybė Vokietijos kariuomenės bei policijos žinybingumui
1944-1990 M. RTFSR OKUPACIJA	1926 m. RTFSR Baudžiamasis Kodeksas sunkios bausmės, pvz. už socialistinės nuosavybės grobimą – „kontrevoliuciniai nusikaltimai“ – po J. Stalino mirties 1953 m. palaipsnis švelninimas
	1961 m. LTSR Baudžiamasis Kodeksas didelė naujo „pavyzdinio“ 1958 m. RTFSR BK įtaka – veikų, bet tuo pačiu ir atleidimo nuo atsakomybės ar bausmės galimybių plėtimas – „klasinis“ principas – sunkios bausmės už socialistinės nuosavybės grobimą, atskiros „kenkėjiškos“ veikos – laisvės atėmimas kaip pagrindinė bausmė – didelė faktinė persekiojimo organų diskrecija bei įtaka teismui („reguliuojamas nusikalstamumas“)
1990 M. NEPRIKLAUSOMYBĖ	1990-2003 m. – 1961 m. Baudžiamasis Kodeksas smarkiai modifikuojamas kodeksas (ypač 1994 m. reforma), LTSR kodekso bazė – nebetinkamų LTSR kodekso sudėčių panaikinimas (pvz. spekuliacija) – iki 1998 m. iš esmės kriminalizavimo tendencija, iš dalies neadekvačios bausmės, pvz. turiniams nusikaltimams – nuo 1996 m. mirties bausmės moratoriumas, po KT teismo sprendimo oficialus panaikinimas 1998 m.
	2000 m. Baudžiamasis Kodeksas (įsigaliojo nuo 2003 m. kartu su naujais BPK bei BVK) dalinė dekriminalizacija sankcijų diferencijavimu: naujos bausmės, poveikio priemonės, atsakomybės mažinimas už menkesnes veikas, nepilnamečių ypatumai – kita vertus, kriminalizavimo tendencija „į plotį“ naujomis veikomis, abstrakčiai suformuluotais požymiais, „į gylį“ už sunkias veikas, recidyvą – baigtinė veikų klasifikacija, įvesta nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų skirtis – tarptautinių bei ES normų integracija – juridinio asmens atsakomybė – SD sisteminimas. Vėlesnėse reformose daugiausia sunkinamas; fragmentinės, konjunktūrinės reformos; dekriminalizavimo procesas šiuo metu vengus.

Baudžiamieji įstatymai ir tarptautinės teisės aktai

Tarptautiniai teisės aktai įsigalioja juos ratifikavus Seime (LRK 138 str.) pagal Tarptautinių Sutarčių Įstatymo (TSĮ) nuostatas. Normų hierarchijoje sutartys galioja kaip nacionaliniai įstatymai. Kolizijos atveju pagal TSĮ 11 str. 2 d. jie turi pirmenybę kitiems teisės aktams, tačiau ne Konstitucijai (plg. LRK 7 str.).

Baudžiamosios teisės sutartys yra konkretizuojamos priimant atitinkamus straipsnius BK ar kituose teisyuose.

Kai kurie draudimai (pvz. genocidas arba karo nusikaltimai) yra laikomi tarptautiniais, t.y. visų valstybių bendru reikalu. Jie gali būti persekiojami

1. kaip tarptautinio pobūdžio nusikaltimai nacionalinės teisės (pvz. BK 99 str. genocidas, pagrindas yra 1948 m. JT konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį) arba
2. kaip tarptautiniai nusikaltimai atskira kompetencija tarptautinių institucijų: istorinis pavyzdys Niurnbergo tribunolas (tiesa, ne tarptautinis, bet nugalėjusių valstybių tribunolas), Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai, Ruandos baudžiamasis tribunolas (*ad-hoc*-tribunolai), JT Tarptautinis baudžiamasis tribunolas (Romos statutas, pastovus tribunolas). JT tribunolo kompetencija yra subsidiarinė, t.y. jis veikia tik tada, kai neužtikrinamas nacionalinis sutarties šalies persekiojimas.

Savaime ne baudžiamasis teismas, bet didelę įtaką baudžiamajai teisei bei procesui turi EŽTT, savo kompetencija tiriantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pažeidimų bylas.

Baudžiamieji įstatymai ir ES teisės aktai

Kitaip negu „klasikinėje“ tarptautinėje teisėje, ES turi savarankišką kompetenciją per savo institucijas leisti teisės aktus. Čia reikia atskirti bendrą normų hierarchijos klausimą nuo ES kompetencijos baudžiamųjų normų srityje.

NORMŲ HIERARCHIJA

Pagal LR Konstitucinį aktą dėl Lietuvos Respublikos Narystės Europos Sąjungoje ES teisės normos kolizijos atveju turi viršenybę prieš LR įstatymus ir kitus teisės aktus (2 d.).

Neaiškus yra santykis su Konstitucija. Su tuo yra susijęs ir teismų žinybingumo klausimas, ar ES Teisingumo Teismas yra vienintelė (paskutinė) instancija aiškinti ES teisę (pvz. kas sprendžia klausimą dėl ES kompetencijos ribų?).

- ES Teisingumo Teismo požiūris: ES teisės aktų viršenybė bet kokioms nacionalinėms normoms. Netiesiogiai ir Lisabonos sutartis (Deklaraciją dėl sutarties nuostatų 17 p.).
- LRKT 2006.03.14 nutarime *obiter dictum*: Konstitucijos viršenybė.

ES KOMPETENCIJA BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Iš esmės vyrauja nuomonė, kad ES gali leisti teisės aktus ir baudžiamajoje srityje (ypač harmonizuojančias direktyvas pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 83 str.), taip valstybes-nares įpareigojant priimti konkretizuojančias normas. Neaiškus (ir greičiau paneigtinas) klausimas yra ES kompetencija betarpiškai leisti baudžiamąsias normas (pvz. reglamentų forma).

VFR Konstitucinis Teismas 2009 m. nutartyje dėl Lisabonos sutarties pareiškė, kad baudžiamoji teisė kaip ypač sunki valstybės priemonė yra vienas nedisponuojamų valstybingumo pamatų, taigi iš esmės lieka nacionalinėje demokratiškai legitimuoto įstatymų leidėjo kompetencijoje.

KLAUSIMAI KARTOJIMUI II:

1. Išvardinkite ir trumpai paaiškinkite baudžiamosios teisės funkcijas.
2. Kaip suprasti teisingumo principą baudžiamojoje teisėje?
3. Kokie kiti mokslai be baudžiamosios teisės tiria nusikalstamumą?
4. Išvardinkite ir trumpai paaiškinkite įstatymo aiškinimo metodus.
5. Ką reiškia teleologinis įstatymų aiškinimas?
6. Išvardinkite ir trumpai paaiškinkite pagrindinius baudžiamosios teisės principus.
7. Pagrindiniai Monteskjė teiginiai.
8. Pagrindiniai Bekarijos teiginiai.
9. Baudžiamosios politikos sąvoka.
10. Baudžiamosios politikos kriterijai.
11. Baudžiamosios atsakomybės sąvoka.
12. Kada kyla baudžiamoji atsakomybė? (galimybės proceso stadijų atžvilgiu). Pagrįskite savo nuomonę.

Baudžiamojo įstatymo galiojimas laike ir erdvėje

Laike: BK 3 str.

Erdvėje: BK 4-8 str.

Galiojimo erdvėje principai:

Teritorinis, BK 4 str. 1 d. 1 var.

Vėliavos BK 4 str. 1 d. 2, 3 var.

Aktyvusis personalinis BK 5 str.

Apsaugos: Realinis BK 6 str.

Pasyvusis personalinis (Lietuvoje neįgyvendintas)

Universalumo BK 7 str.

Atstovavimo (Lietuvoje neįgyvendintas)

Užsienyje padarytoms veikoms BK 5 ir 6 str. atvejais pagal 8 str. 1 d. galioja *lex mitior* ir abipusio baudžiamumo taisyklė. Išimtis abipusiam baudžiamumui: 8 str. 3 d. aktyvaus personalinio principo atžvilgiu padarius tam tikras lytines veikas prieš nepilnamečius.

BK 8 str. 2 d. – *non bis in idem* užsienyje padarytų veikų atžvilgiu. Jei veika padaryta Lietuvos teritorijoje, galioja 2 str. 6 d.

Skaityti:

- LAT 2002.12.20 senato nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo kodekso normas, reglamentuojančias baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu“, Teismų praktika 2002, Nr. 18.
- Švedas, G. Švelnesnis baudžiamasis įstatymas ir jo taikymo ribos Lietuvos teismų jurisprudencijoje, Teisė 2015 (97), p. 25-37.
- Namavičius, J. Baudžiamojo įstatymo galiojimas erdvėje, in: Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai, Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys, vyr. red. Gintaras Švedas, Vilnius: Registrų centras, 2014, p. 103-121.

Baudžiamojo įstatymo galiojimas laike ir erdvėje. Užduotys

1 užduotis

P iš pykčio nustumia savo nemėgstamą kolegą K nuo devinto aukšto palangės su tikslu jį nužudyti. Šiam dar nepasiekus žemės, P ima gailėtis savo poelgio. K užsimuša. Teisme P argumentuoja, K mirties akimirką nebeturėjęs tyčios.

Ar pagrįstai?

2 užduotis

S pokarinės tarybinės okupacijos metais bendradarbiavo su RTFSR kariuomene bei LTSR Valstybės saugumo komitetu (KGB), ir savo veiklos metu sistemingai kovojo prieš Lietuvos partizanus, dalyvaudamas jų suėmimuose ar vykdydamas egzekucijas.

Teisme S pareiškiami kaltinimai dėl genocido pagal BK 99 str. S argumentuoja, kad pagal tuomet galiojusią teisę (1926 m. RTFSR BK) jo veiksmai buvo arba apskritai nebaudžiami, arba jiems bet koku atveju suėjo senaties terminas. Todėl baudžiamoji atsakomybė neteisėtai apsunkintų jo teisinę padėtį. Be to, byla kelia ir konstitucinių abejonių.

Kvalifikuokite S veiką pagal Baudžiamąjį Kodeksą ir aptarkite galimą konstitucinę problematiką.

3 užduotis

Sveikatos apsaugos ministerija 2018.01.15 papildė narkotinių medžiagų sąrašą nauja medžiaga „X“ ir 2018.01.20 publikuoja atitinkamą įsakymą Teisės aktų registre. Verslininkas V, prekiaujantis limonadu suaugusiems, savo sudėtyje turinčiu nedidelį kiekį „X“, 2018.02.01 sužino apie naują įsakymą, ir tuojau pat išima gėrimą iš prekybos.

Netrukus jam iškeliama baudžiamoji byla dėl kvalifikuoto narkotinių medžiagų platinimo pagal BK 260 str. 2 d.

V teigia, jog jis iki 2018.01.30 dalyvavo dviejų mėnesių atostogų ekspedicijoje Kambodžos džiunglėse, ir iki savo sugrįžimo neturėjo jokios galimybės susipažinti su nauju teisės aktu.

V atsakomybė.

4 užduotis

Kvaišalų mėgėjas Klausas (K) yra teisiamas dėl stipraus haliucinogeno „H“ laikymo pagal BK 259 str. 2 d. Ikitiesminio tyrimo metu Sveikatos apsaugos ministerija, aktualizuoama atitinkamų medžiagų sąrašą (BK 269 str.), per neapsižiūrėjimą išbraukia K vartojamą haliucinogeną. Dar iki nuosprendžio paskelbimo ministerija susigriebia ir skubiai atitaiso savo klaidą.

K atsakomybė.

5 užduotis

1999 lapkričio 25 d. įstatymu Lietuvos Respublikos Seimas už sukčiavimą stambiu mastu (tuometinio BK 274 str. 3 d.) sumažino minimalią bausmę nuo trejų iki vienerių metų ir padidino maksimalią ribą nuo aštuonerių iki dešimties metų.

Aferistas Albinas (A) metų pabaigoje teisiamas už atitinkamą veiką, padarytą dar prieš įsigaliojant naujam įstatymui. Teismas pagal veikos sunkumą yra nusiteikęs skirti A bausmę, artimesnę maksimaliai.

Kokį baudžiamąjį įstatymą taikys teismas: galiojusį veikos metu ar nuosprendžio metu?

6 užduotis

Užsienio valstybės U pilietis P yra interneto žurnalo „Tikroji Istorija“ redaktorius. Vieną dieną žurnalas publikuoja P straipsnį, kuriame šis užgauliu tonu neigia nacistinės Vokietijos karo nusikaltimus. Kadangi žurnalą internete skaito nemažai Lietuvos gyventojų, straipsnis šalyje sukelia pasipiktinimą bei kontraversiškas diskusijas.

P, nieko nenuoduodamas apie straipsnio sukeltą reakciją, atvyksta eilinių atostogų į Druskininkus. Ten jis sulaikomas, jam pareiškiama kaltinimai pagal BK 170¹ str.

P ginasi nevykdęs jokios veikos Lietuvos teritorijoje. Be to, U valstybėje jo elgesys nėra baudžiamas.

Ar P gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn Lietuvos Respublikoje?

7 užduotis

Užsienio valstybė V vykdo aktyvią šnipinėjimo veiklą Lietuvoje. Lietuvos teisėsaugos pareigūnams Vilniaus oro uoste pavyksta suimti tranzitu keliaujančią V žvalgybos skyriaus pareigūną B.Ondą (B), kuriam pareiškiama kaltinimai pagal BK 119 str.

B teigia, Lietuvos teritorijoje esąs pirmą sykį. Jis dirba vadybininku V sostinėje esančiame žvalgybos biure. B užduotis yra rūpintis ryšiu su Lietuvoje veikiančiais informatoriais bei skirti jiems atlyginimus. Be to, prieš svetimą šalį nukreipta žvalgyba V valstybės įstatymų nėra baudžiama. Gera tarnyba, atvirksčiai, yra skatinama premijomis bei apdovanojimais.

Ar B gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn Lietuvos Respublikoje?

8 užduotis

Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigos komisija svarsto nuteistojo N prašymą. Komisija pareiškia, jog lygtinis paleidimas negalimas: N bausmės atlikimo metu buvo teistas bauda pagal BK 242 str. 2 var. už tai, kad, savaitgaliui išleistas namo, „piktybiškai užgėrė“, ir dvi dienas pavėlavo sugrįžti į pataisos įstaigą.

Tuo tarpu BVK 158 str. 4 p. byloja, jog nepaleidžiami „[...] asmenys, nuteisti už tyčinius nusikaltimus, padarytus areštinėse, pataisos įstaigose ir kardomojo kalinimo vietose [...]“.

Ar pritartumėte komisijos požiūriui?

9 užduotis

Lietuvos pilietis L vieną dieną nusprendžia išbandyti savo laimę kvaišalų prekyboje. Tuo tikslu jis Olandijoje įsigyja 4 kg „žolės“, ir, gerai supakavęs, benzino kolonėleje netoli Amsterdamo perduoda siuntą nieko nenuoduokiančiam tolimųjų reisų vairuotojui T su prašymu nuvežti „giminaičiams reikalingus vaistus“. Patiklusis T sutinka padėti, tačiau netoli kelionės tikslo, Kalvarijų pasienio punkte, jį nemaloniai nustebina paketą radę Lietuvos muitinės pareigūnai.

Neužilgo teisėsauga sulaiko į Lietuvą grįžusį L ir iškelia jam baudžiamąją bylą už neteisėtą disponavimą labai dideliu kiekiu narkotinių medžiagų pagal BK 260 str. 3 d, 269 str. 1, 2 d., 24 str. 3 d. 1 sak. 4 var.

Teisme L argumentuoja, nusikalstamą veiką vykdęs ne Lietuvos Respublikoje, tad ši jam pretenzijų neturėtų reikšti. Bet kokių atveju jam skirtina bausmė neturėtų viršyti Olandijos baudžiamųjų įstatymų numatyto maksimalaus dydžio, kur tokia veika taipogi yra baudžiama, tačiau gerokai švelniau negu Lietuvoje.

Atsižvelgdami į L argumentus motyvuotai įvertinkite, ar L gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos BK.

Pagal Lietuvos apeliacinį teismą, 2005.05.26, Nr. 1A-269/2005.

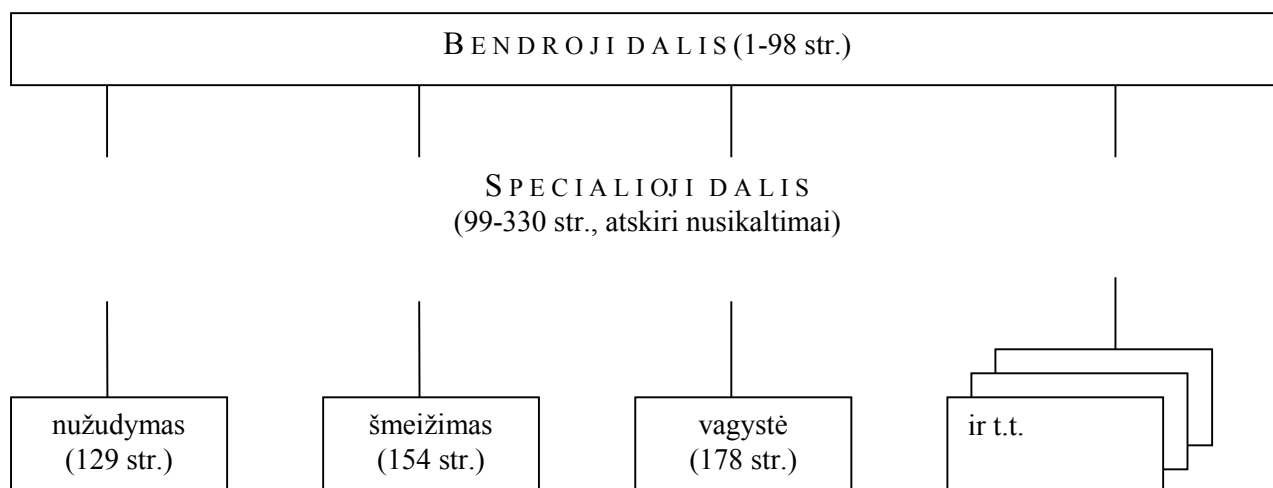
BAUDŽIAMASIS ĮSTATYMAS.

Baudžiamojo Kodekso struktūra

Bendroji dalis nustato bendras taisykles *visoms* nusikalstamoms veikoms, pvz. tyčia (BK 15 str.³), bendrininkavimas (24-26 str.), sankcijų taikymas (41-67, 98) ir t.t.

Specialioji dalis apibrėžia atskiras veikas, pvz. nužudymas (129 str.), vagystė (178 str.), autorystės pasisavinimas (191 str.), kyšininkavimas (225 str.), riaušės (283 str.) ir t.t.

Tiek bendroji, tiek specialioji dalis yra temiška suskirstytos skyriais, apibendrinančiais tam tikras taisykles (pvz. nusikalstamos veikos stadijos ir formos, 21-27 str.) arba nusikalstamų veikų rūšis (pvz. nusikaltimai visuomenės saugumui, 249-252 str.).



Nusikalstamos veikos apibrėžimas Baudžiamajame Kodekse

11 str. 1 d., 12 str.

- veika – asmens veikimas ar neveikimas
- pavojinga (materialus kriterijus)
- priešinga teisei (formalus kriterijus)

³ Kitaip nenurodyti straipsniai žymi BK.

Veiksmas (neveikimas):

valingas, sąmoningas žmogaus elgesys išoriniame pasaulyje.

Ar asmuo apskritai veikė ar ne, nustatoma ne tik pagal išorinį vyksmą, bet ir pagal teisinius lūkesčius. Nėra veiksmas nevaldomi kūno judesiai (pvz. epilepsija) arba aukštesnės jėgos veikimas (pvz. žmogus prievarta įstumiamas į porceliano indų vitriną). Tačiau veikia bus automatizuoti kūno judesiai (pvz. bėgių jungimas automobilyje). Įvairiai atrodys psichinė prievarta: tam tikrų profesijų asmenų (gelbėtojai, policija) galima laukti didesnio rizikos prisiėmimo, be to, psichinė prievarta gali pagrįsti būtinąjį reikalingumą (31 str.) arba bent jau sušvelninti bausmę.

Svarbu žinoti, jog veiksmo nebuvimas tam tikru momentu dar nebūtinai panaikina atsakomybę. Nusikalstamos veikos eiga neprivalo visą laiką būti valdoma veikiančiojo. Pvz., motina, per miegus uždusinusi kūdikį, nors paties nužudymo momentu „neveikė“, gali atsakyti už neatsargumą, jog nepaguldė vaiko į lopšelį. Arba: iešmininkas prisigeria iki komos būsenos, ir reikiamu momentu neperstato ieško, taip sukeldamas geležinkelio katastrofą. Taigi pats veiksmo kriterijus yra gana siauras.

Veikimas ir neveikimas

SKIRTIS

- **Natūralistinė:** kūno judesys ar judesio nebuvimas.
- **Pagal socialinę reikšmę.** Pvz. automobilio vairavimas yra laikomas veikimu nepriklausomai nuo atskiros operacijos (greičio pedalo spaudimas ar stabdžio nepaspaudimas).

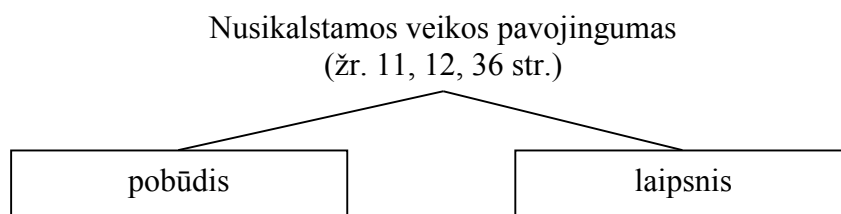
REGULIACIJA

Neveikimo sudėtys yra arba pozityviai aprašomos Specialiojoje Dalyje (pvz. 238 str., nepranešimas), arba tai bus kitos sudėtys, jei jas apskritai galima įvykdyti neveikimu (11 str. 1 d., 12 str.). Tiek veikimui, tiek neveikimui yra bendras principas, ar iš asmens buvo laukiama išvengti tam tikrų veiksmų ar padarinių. Pareigos išvengti kyla arba iš teisės institucijų (šeima, profesija, valstybė, sutartiniai įsipareigojimai ir t.t.), arba iš atsakomybės už tam tikrą pavojų šaltinį.

Pavyzdžiui, nužudymas ar sveikatos sutrikdymas yra lyg ir suformuluoti kaip veikimo sudėtys, tačiau gali būti įvykdytos ir neveikimu, tarkim savininkas „neatšaukia“ nutrūkusio pavojingo šuns (atsakomybė už pavojaus šaltinį) arba tėvai negelbsti skęstančio sūnaus (civilinė šeimos pareiga) ir t.t. Tačiau kai kurios SD sudėtys yra suformuluotos grynai kaip veikimo (pvz. išžaginimas).

Pavojingumas ir priešingumas teisei (BK)

PAVOJINGUMAS yra materialus nusikalstamos veikos kriterijus.



Pavojingumas turi reikšmę įstatymo leidėjo veikų kvalifikavime (veikų rūšys, klasifikacija), sankcijos taikyme, atleidžiant dėl baudžiamosios atsakomybės (36, 37 str.).

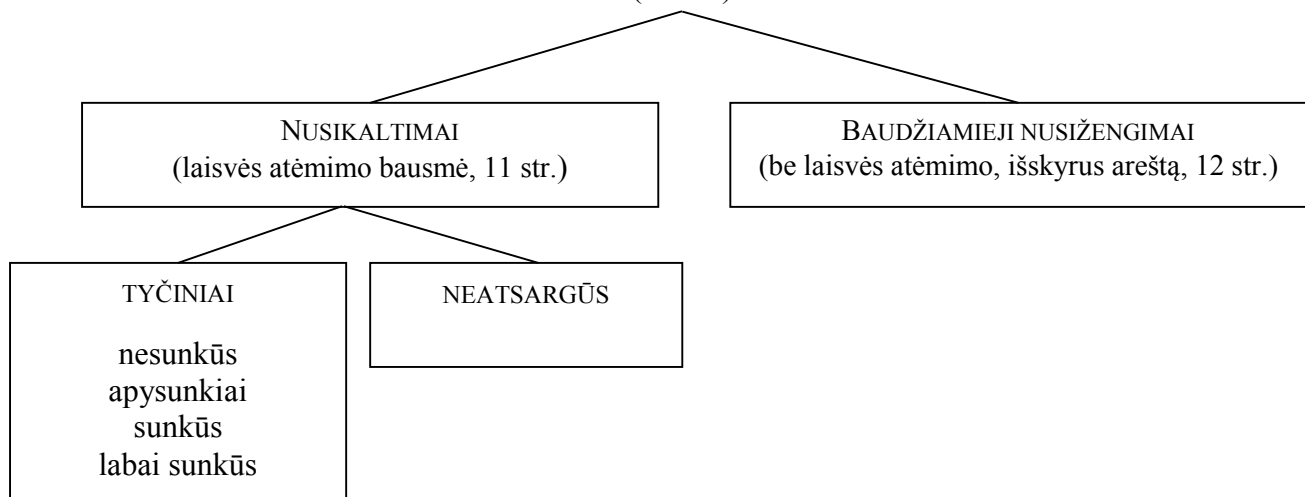
Pavyzdžiai pobūdžiui: skirtingi objektai (rūšinis pavojingumas), kaltės formos (tyčia/neatsargumas), veikų rūšys (nusikaltimai/nusižengimai).

Pavyzdžiai laipsniui: veikos padarymo aplinkybės, stadijos, kvalifikacija (vagystė, vagystė įsibraunant į būstą), privilegijavimas, atskiros tyčios ar neatsargumo formos, žalos dydis, nusikaltimų sunkumas.

PRIEŠINGUMAS TEISEI kaip formalus kriterijus nusako teisėtumo principą (*nulla poena sine lege*).

Tiesa, ir pavojingumo kriterijus yra tam tikra prasme „formalus“, nes apibrėžiamas Baudžiamojo Kodekso įstatyme. Kai kuriose šalyse pavojingumo kaip atskiro veikos kriterijaus atsisakoma (pvz., VFR jis turi reikšmę tik baudmės skyrimo).

Nusikalstamų veikų klasifikavimas (10 str.)



Pati skirtis yra visų pirma formali ir (abstrakčiai) nustatoma pagal specialiojoje dalyje numatytą sankciją. Materialus elementas „pavojinga veika“ yra numatytas tiek nusikaltimams (11 str. 1 d.), tiek baudžiamiesiems nusižengimams (12 str.), tik pastaruosius įstatymo leidėjas laiko mažiau pavojingais.

Tyčiniai nusikaltimai 11 str. 2-6 d. toliau kvalifikuojami į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius.

SVARBU žinoti, kad BK priklausomai nuo veikos rūšies ir kvalifikavimo gali numatyti skirtingas pasekmes. Pvz., rengimasis sankcionuojamas tik sunkaus arba labai sunkaus nusikaltimo atveju, 21 str. Taip pat žr. 18, 39, 42, 47, 55, 97 str.

Istoriškai yra žinoma ir trečia skirtis, taip vadinami policiniai prasižengimai, neturintys „tikrų“ baudžiamųjų veikų sunkumo pobūdžio. Šiandien jie priklauso administracinių pažeidimų sričiai.

DĖMESIO. Baudžiamosios teisės literatūroje (kaip ir šioje medžiagoje) sąvoka „nusikaltimas“ ne visada vartojama techniškai, bet bendrai kaip nusikalstama veika.

NUSIKALSTAMOS VEIKOS STRUKTŪRA

Darbas su įstatymu

Kad pripažinti asmens veiką nusikalstama, ši turi atitikti įstatymo numatytus objektyvius bei subjektyvius požymius. Tai yra taip vadinama nusikalstamos veikos sudėtis (*corpus delicti*). Kai kurios sudėties dalys nėra tiesiogiai įvardijamos įstatymo, tačiau savaime seka iš konkrečios sudėties struktūros, pavyzdžiui, priežastinis ryšys tarp veiksmo ir pasekmės.

Techniškai veikos sudėtis nustatoma sutapatinant veikos aplinkybes su įstatymo numatytais sudėties požymiais (dar taip vadinamas kvalifikavimas). Iš esmės tai daroma šiais žingsniais:

Hipotezė
teisinės sąvokos išaiškinimas
Veikos ir sąvokos sutapatinimas
Išvada

PAVYZDYS: ūkininkas U per kaimo šventę visiems girdint melagingai skelbia, jog kaimynas K jam pavogė karvę.

- I. Hipotezė: U galėjo įvykdyti šmeižimą pagal 154 str. 1 d. skelbdamas apie nebūtą karvės vagystę.
- II. Sąvokos išaiškinimas: šmeižimas yra objektyvios tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimas, galintis pakirsti kito asmens reputaciją. Informacija paskleidžiama, jeigu ji pranešama bent vienam asmeniui.
- III. Sutapatinimas: pranešimas apie vagystę gali pakirsti kito asmens reputaciją. Kadangi U skelbimą girdėjo aplinkiniai, jis šią informaciją paskleidė. K minėtos vagystės neįvykdė, tad informacija buvo netikra.
- IV. Išvada: U savo įvykdė šmeižimo sudėtį pagal BK 154 str. 1 d.

SVARBU: Jeigu trūksta *bent vieno* iš sudėties elementų, nusikaltimas neįvykdomas.

Visada pagalvokit, ar ta pačia veika galbūt įgyvendinamas kitas straipsnis ar straipsnio dalis. Pavyzdžiui, jei U skelbdamas apie „vagystę“ dar skelia K antausį, jis įgyvendina 140 str. 1 d. *ir* 154 str. 1 d. (idealią sutaptį, 63 str. 2 d., 5 d. 1 p., apie tai vėliau).

Nusikalstamos veikos sudėtis (LR)

I. OBJEKTIVŪS SUDĖTIES POŽYMAI 1. Veikos objektas 2. Objektinio veikos pusė
II. SUBJEKTYVŪS SUDĖTIES POŽYMAI 1. Veikos subjektas 2. Subjektyvioji veikos pusė

Pagrindinės sąvokos

Veikos objektas: teisinis gėris arba norma apibrėžti teisiniai santykiai, kurie pažeidžiami veika, pvz. kaip rūšiniai objektai gyvybė, sveikata, nuosavybė, viešieji interesai, aplinka ir t.t.

Objektyvioji veikos pusė reiškia vyksmą išoriniame pasaulyje, kurį (abstrakčiai) aprašo įstatymas.

Veikos subjektas: tai veikiančiojo asmens apibūdinimas, pvz. amžius, pakaltinamumas.

Subjektyvioji veikos pusė nurodo vidinį asmens santykį su daroma veika, pvz. tyčia.

Taigi objektyvioji dalis tik apibrėžia veikos neteisėtumą išoriniame pasaulyje, tuo tarpu kai subjektyviojoje dalyje nustatoma, ar iš konkretaus veikiančiojo asmens buvo galima tikėtis nusikalstamos veikos išvengimo. Tik šie abu elementai kartu gali pagrįsti baudžiamąją atsakomybę (žr. 2 str. 3, 4 d.).

Teisės istorijoje yra žinoma ir atsakomybė tik už išorinį vyksmą, t.y. be subjektyvios kaltės, arba kai būdavo baudžiami ir kiti asmenys, pvz. nusikaltėlio giminė. Taipogi buvo praktika teisti ir bausti gyvūnus.

Veikos priešingumas teisei nusikaltimo sudėčiai nepriklauso, kadangi sudėties elementų įgyvendinimas veikos pavojingumą bei priešingumą teisei paprastai pagrindžia savaime, t.y. įvykdoma kodekse uždrausta veika. Tačiau esama aplinkybių, kuomet draudžiamosios normos pozityviai nustatytas veikos priešingumas teisei „išimties tvarka“ panaikinamas (BK vadinamos **baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės**, V sk.), kitaip tariant, asmens elgesys tampa teisėtas, pvz. esant būtinajai ginčiai (28 str.) arba vykdant profesinę pareigą (30 str.) ir t.t.

Greta veikos sudėties elementų įstatymas numato daug atvejų, kuomet nepaisant įvykdytos nusikaltimo sudėties įstatymas atleidžia nuo baudžiamosios atsakomybės, pvz. savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą (23 str.) arba sueina senaties terminas (95 str.), arba baudžiamasis persekiojimas gali vykti tik nukentėjusiojo ar prokuroro prašymu (pvz. 140 str. 3 d., 155 str. 3 d.) ir t.t.

BK taikymo struktūra

A. NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIS

I. OBJEKTYVŪS SUDĖTIES POŽYMAI

1. Veikos objektas
padaroma žala, teisinis gėris, pvz. asmens gyvybė (129-134 str.).
DĖMESIO: ne visi SD straipsniai tiesiogiai įvardija nusikaltimo objektą kaip nusikaltimo dalyką, pvz. dokumentų suklastojimo (300 str.) objektas yra teisinės apyvartos patikimumas, bet jis įstatymo raidės kaip konkretus dalykas nenumatomas (užtenka jau suklastojimo fakto).
2. Objektyvioji veikos pusė
išorinės veikos aplinkybės, numatytos konkrečiame straipsnyje, pvz. veika, pasekmės, priežastingumas, vieta, priemonės ir t.t.

II. SUBJEKTYVŪS SUDĖTIES POŽYMAI

1. Veikos subjektas
asmuo, įvykdeš veiką: amžius (13 str.), pakaltinamumas (17 str.), specialūs subjekto požymiai, pvz. tarnybinė padėtis kyšininkaujant (225 str.), pavojingumas ryšium su ankstesne veika.

Priėmus palyginti naują 20 str., nusikaltimo subjektu galima laikyti ir juridinį asmenį (ginč.), tačiau reikia pažymėti, kad jo baudžiamoji atsakomybė atsiranda tik esant veikiančiojo fizinio asmens atsakomybei.
2. Subjektyvioji veikos pusė
kaltė: tyčia, neatsargumas (14 str.); kiti subjektyvūs požymiai, kaip motyvai, tikslai (pvz. savanaudiškos paskatos, 129 str. 2 d. 9 p.)

B. VEIKOS PRIEŠINGUMAS TEISEI

baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės (pateisinimo aplinkybės), pvz. būtinoji gintis, 28 str.

C. NUSIKALSTAMOS VEIKOS FORMOS

tyčinės veikos padarymo stadijos, bendrininkavimas, recidyvas

D. ATLEIDIMAS NUO BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS / PROCESINIAI REIKALAVIMAI

pvz. savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką, (23 str.), pavojingumo praradimas (36 str.), mažareikšmiškumas (37 str.), susitaikymas (38 str.), lengvinančios aplinkybės (39 str.), organizuotos veikos atskleidimas (39⁽¹⁾ str.), laidavimas (40 str.), ribotas pakaltinamumas (18 str.), apsvaiginimas prieš valią (19 str. 2 d.), nepilnamečiui (13, 82 str.), kiti SD numatyti atvejai, pvz. kyšio reikalavimas (226 str. 6 d.);
procesinė kliūtis: senatis (95 str.), nėra nukentėjusiojo ar prokuroro prašymo (pvz. 140 str. 3 d., 155 str. 3 d.).

E. ĮSTATYMŲ KONKURENCIJA / DAUGETAS

F. BAUSMĖS BEI KITŲ SANKCIJŲ SKYRIMAS

Kiti nusikalstamos veikos struktūros modeliai (pagal VFR teoriją)

trinaris „kazualistinis“ (neoklasikinis)

I. Veikos sudėtis 1. Objektinio veikos sudėtis 2. <u>Subjektyvūs veikos požymiai</u>
II. Veikos priešingumas teisei
III. Kaltė (be kita ko <u>tyčia</u> , pakaltinamumas)

trinaris „finalinis“ (šiuo metu vyraujantis)

I. Veikos sudėtis (veikos neteisėtumas) 1. Objektinio veikos sudėtis 2. Subjektyvioji veikos sudėtis (<u>tyčia</u> bei kiti <u>subjektyvūs veikos požymiai</u>)
II. Veikos priešingumas teisei
III. Kaltė (pvz. pakaltinamumas)

dvinaris „finalinis“ („negatyviųjų nusikaltimo sudėties elementų teorija“)

I. Veikos sudėtis (veikos neteisėtumas) 1. Objektinio neteisėtumo pusė a) Objektinio veikos sudėtis b) Objektivosios pateisinimo sudėties nebuvimas 2. Subjektyvioji neteisėtumo pusė a) Subjektyvioji veikos sudėtis (<u>tyčia</u> bei kiti <u>subjektyvūs nusikaltimo požymiai</u>) b) Subjektyvosios pateisinimo sudėties nebuvimas
II. Kaltė (pvz. pakaltinamumas)

Terminologija

Vokiečiai nusikalstamos veikos sudėtį supranta siaurąja prasme kaip elementus, pozityviai aprašančius veikos neteisėtumą pagal BK nuostatas (*Unrechtstatbestand*). Plačiąja prasme nusikaltimo sudėtis yra viso nusikaltimo struktūra (*Deliktsaufbau*), įskaitant priešingumą teisei (*Rechtswidrigkeit*, kitaip dvinaris modelis) bei kaltę (*Schuld*).

Ypatybės. Nusikaltimo modelių sąryšis su veikos teorijomis

Nusikaltimo struktūra priklauso nuo veikos apibrėžimo.

Pagal *klasikinį modelį* (*Beling, v. Liszt*) veika buvo tiesiog apibūdinama kaip valingas asmens elgesys, tačiau valios elementas apskritai didelės reikšmės neturėjo (tačiau buvo galima išskirti visiškai nevalingus judesius, pvz., epilepsiją). Taigi įstatyme aprašytus veikos požymius iš esmės apibūdindavo tik išorinis elgesys, tuo tarpu kai vidinė pusė buvo išskirtinai kaltės elementas. Pati veika objektyviojoje nusikaltimo sudėtyje buvo suvokiama neutraliai, jos įvertinimas kaip neteisėta buvo visų pirma priešingumo teisei požymis.

Neoklasikinė teorija subjektyvius nusikaltimo požymius (dažniausiai BK SD straipsniuose, pvz., savanaudiškos paskatos), kaip ir norminius požymius, priskyrė nusikaltimo sudėčiai, bet tyčią ir toliau paliko kaltei.

Sekantį žingsnį žengė *finalinė teorija* (*Welzel*), kuri veiką apibūdino kaip valingą ir *tam tikrą tikslą* siekiantį elgesį. Taigi tyčia (kaip ir kiti subjektyvieji požymiai) priklauso nusikaltimo sudėčiai. Vėliau ši teorija buvo gerokai modifikuojama, integruojant įvairias tyčios formas bei (iš dalies) neatsargumą. Tai dalinai buvo ir *socialinių* bei *personalinių teorijų* tikslai, kurios teigė, kad nusikaltimas yra asmens kontroliuojama, socialiai pastebima veika.

Be to, susiklostė nuomonė, jog kitaip negu klasikiniame modelyje, priešingumas teisei yra pozityviai aprašomas jau nusikaltimo sudėtyje, tačiau tam tikros aplinkybės gali jį pašalinti (dėl to priešingumas teisei liko atskiru nusikaltimo struktūros elementu).

Šiuo metu tai vyraujantis modelis.

Dar toliau nuėjo *negatyviųjų nusikaltimo sudėties elementų teorija*, kuri į nusikaltimo sudėtį integruoja ir priešingumą teisei. Pasak šią teoriją nusikaltimo sudėtis yra, viena, BK norma pozityviai išreikštas prieštaravimas teisei ir, antra, – negatyviai – pateisinamų aplinkybių nebuvimas (todėl ir toks teorijos pavadinimas).

Jeigu priešingumo teisei elementas vyraujančioje teorijoje vis dar „kabo“ kaip ir atskirai nuo nusikaltimo sudėties (teigiama, jog elgesys nors ir pagal aplinkybes gali būti pateisinamas, bet visgi lieka socialiai pastebimas, „užmušti žmogų tai tau ne uodą priploti“), tuomet pagal šį mokymą pateisinamos aplinkybės išvis „naikina“ objektyviają ir subjektyviają nusikaltimo sudėtį.

Baudžiamojo įstatymo struktūra

DISPOZICIJA → SANKCIJA

Dispozicija aprašo prielaidas (abstrakčia nusikalstamos veikos sudėties išraiška) kilti teisinėms pasekmėms (sankcijai). Dalis teisės literatūros kaip papildomą elementą dar mini hipotezę.

Nusikalstamos veikos sudėties požymiai

apibrėžia nusikaltimo sudėčių specifines savybes ir atskiria vieną sudėtį nuo kitos.

- pozityvieji „nužudė“, 129 str.
- negatyvieji „nepranešė“, 238 str.

- aprašomieji (deskriptyviniai) „pagrobė“, 178 str.
- vertinamieji (norminiai) „svetimą“, „didelė žala“

- pastovieji (formalūs, paprastai deskriptyviniai)
- kintamieji (blanketiniai ir vertinamieji)

- pagrindiniai pvz. objektas
- fakultatyvieji

Veikos sudėčių klasifikavimas

Pagal sistematiką

- konkrečios (konkrečios veikos sudėtis) nesunkus sveikatos sutrikdymas, 138 str.
- rūšinės (veikų grupė pagal objektą) nusikaltimai žmogaus sveikatai, XVIII skyrius

- bendroji (apima požymius, būdingus visoms veikoms)
- konkrečiosios (specialūs atskirų veikų ar veikų grupių požymiai)

Pagal veikos aplinkybių aprašymą

- formalios „laikė“, 259 str.
- materialios „sužalojo, jeigu...“, 138 str.

- baigtinės „nužudė“, 129 str.
- trunkamosios „atėmė laisvę“ 146 str.
- tęstinės (63 str. 10 d.)
- nukirstinės 115 str.

- paprastosios (vienas veiksmas ir/arba pasekmė)
- sudėtingosios
 - su dviem veiksmiais „prievara trukdė“, str. 172, „prisijungęs naudojosi“, 179 str.
 - su alternatyviais veiksmiais „prievara arba papirkdamas“, 172 str.
 - sudėtinės: su dviem objektais (izoliuotai dvi sudėtys), dviem veiksmiais ir/arba dvejomis pasekmėmis 180 str. (izoliuotai 148 ir 178 str.); 283 str. (izoliuotai 135-140/187 ir 284 str.)

Pagal pavojingumo laipsnį

- pagrindinės 129 str. 1 d.
- kvalifikuotos 129 str. 2 d.
- privilegijuotos 130, 131 str.

Pagal norminę techniką

- aprašomosios 154 str.
- blanketinės 132 str. 3 d., 202, 271-1, 269 str.
- nukreipiamosios 132 str. 3 d.

Pagal teisinį gėrį

- pažeidimo 135 str.
- grėsmės
 - konkretūs 144 str.
 - abstraktūs 118 str.

Skaityti: Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, I t., Bendroji dalis (red. G. Švedas), Vilnius 2004, 10-12 str. (A. Abramavičius); 21 str. pastr. 11-17 (J. Prapiestis).

Įvadas. Nusikalstamos veikos struktūra

Pratybos

1. užduotis

Firmos partneriai A ir B po sunkios savaitės ilsisi vasarnamyje. A nusprendžia atsikratyti B, kad šiam mirus perimti visą verslą. Nutaikęs proga, jis griebia iš sandėliuko kirvį ir vožia juo B per galvą. Nuo kirstinės žaizdos B miršta. A atsakomybė?

2. užduotis

„Kelių erelis“ K lekia per miestą 120 km/h greičiu. Už nedidelio kalnelio jis staiga pamato į pėsčiųjų perėją išėjusį P. Dėl didelio greičio K nespėja laiku sustabdyti, mašina čiuoždama mirtinai kliudo P. K atsakomybė?

3. užduotis

Neturtingas kompiuterių mėgėjas M nusprendžia dykai įsigyti išsvajotą planšetinį kompiuterį. Tuo tikslu jis nukeliauja į „Ropės“ kompiuterių technikos parduotuvę, kur nutaikęs proga, kada bus nestebimas, ima traukti kompiuterį iš įpakavimo dėžutės. Šį jis ketina pasikišti po švarku ir nepastebėtas išsmukti iš parduotuvės. Tik spėjus ištraukti aparatą iš dėžutės, M užklumpa budrus apsaugininkas S. S paima iš M kompiuterį ir, šiam protestuojant, uždaro jį sandėliuke, kol atvyks policija. Parduotuvės savininkas paduoda skundą, reikalaudamas nubausti M. M ir S atsakomybė?

KLAUSIMAI KARTOJIMUI III:

1. Išvardinkite ir trumpai apibūdinkite pagrindinius įstatymų galiojimo erdvėje principus.
2. Nusikalstamos veikos samprata.
3. Ką reiškia nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdis ir laipsnis?
4. Kuo skiriasi nusikaltimai nuo baudžiamųjų nusižengimų?
5. Išvardinkite pagrindinius nusikaltimo sudėties elementus.
6. Ką reiškia aprašomieji ir vertinamieji veikos požymiai?
7. Ką reiškia formalioji ir materialioji sudėtis?
8. Ką reiškia baigtinė, trunkamoji ir tęstinė sudėtis?
9. Kokios nusikaltimo sudėtys yra kvalifikuojančios? Privilegijuojančios?
10. Kas yra blanketinė norma? Nukreipiamoji?
11. Kas yra sudėtinė sudėtis?
12. Kuo grėsmės deliktai skiriasi nuo pažeidimo? Išvardinkite ir trumpai apibūdinkite grėsmės veikų rūšis.
13. Kas yra nusikaltimo objektas? Nusikaltimo dalykas?
14. Kas yra rūšinis nusikaltimo objektas?

Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė

Juridinio asmens apibrėžimą pateikia CK 2.33 str.

Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme.

Juridinio asmens traktuotė civilinėje teisėje yra plati, ir taipogi apima personalinę įmonę, kuri neturi turto atskyrimo. Dėl *ne bis in idem* principo literatūroje siūloma pastarosios atsakomybės atsisakyti.

Teorijoje nėra vieningos nuomonės, ar juridinio asmens atsakomybė yra grynai išvestinė iš fizinio asmens (juridinis asmuo negali veikti „pats“), ar tai yra savarankiška atsakomybės rūšis. Panašu, kad LAT⁴ praktika (savo ruožtu konkretizuojanti LRKT 2009.06.08 sprendimą), kaip ir dabartinė įstatymo raidė, verčia atsižvelgti ir į pastarąjį teiginį (tuoj žr. apačioje).

Atsakomybės sąlygos

Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės prielaidos (I.-VI.) yra įtvirtintos 20 str.

I. Fizinio asmens nusikalstama veika.

- Fizinis asmuo gali savarankiškai atsakyti ir be juridinio asmens, plg. ir 20 str. 5 d. 1 sak.
- Tam tikromis aplinkybėmis juridinis asmuo atsako nepriklausomai nuo fizinio asmens, jeigu pastarasis buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės arba nebuvo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn „dėl kitų priežasčių“, 20 str. 5 d. 2 sak. Pastarasis terminas nėra labai aiškus, ir, panašu, orientuosis į BPK 387 str. 3 d. išvardintų situacijų sąrašą.

II. Specialioje dalyje numatoma atsakomybė juridiniam asmeniui (20 str. 1 d.), nepriklausančiam 20 str. 5 d. išvardintam viešųjų juridinių asmenų ratui.

III. Fizinis asmuo eina

- ¹) vadovaujančias pareigas (20 str. 2 d. 1-3 p.) arba yra
- ²) kitas atstovas ar darbuotojas, kurį vadovas nepakankamai kontroliuoja (20 str. 3 d., bet čia atsakomybė tik fakultatyvi, „gali būti“).

IV. Veika fizinio asmens (individuali arba juridinio asmens vardu) padaryta juridinio asmens naudai arba interesams

Nauda, interesai yra subjektyvūs požymiai (tačiau galima atsižvelgti į konkrečias aplinkybes, pvz., ar jur. asmuo tokia nauda suinteresuotas, dėl detalių aiškumo dar nėra). Interesai teoriškai siekia toliau negu turtinė nauda.

V. Pagal naują 20 str. 4 d. atsakyti gali ir kitas, susijęs, juridinis asmuo, kuris arba apsprendžia, arba nepakankamai kontroliuoja „pirmąjį“ juridinį asmenį, kurio kontekste buvo padaryta nusikalstama veika.

VI. Juridinio asmens kaltė (BK 2 str. 3 d.): ryšys tarp fizinio asmens veikos ir juridinio asmens.

LAT: Fizinio asmens kaltė nėra tapati juridinio asmens kaltei. Kad pirmasis tik padaro veiką pastarojo naudai, neužtenka. Fizinio asmens veika turi turėti ryšį su juridiniu asmeniu. Nustatant ryšį svarbios aplinkybės, ar juridinio asmens savininkas (savininkai) užtikrino veiksmingą fizinio asmens kontrolę, žinojo, skatino arba toleravo atitinkamą veiką arba sudarė jai sąlygas. Tokio ryšio nėra, jeigu fizinis asmuo veikė savavališkai. – Tikslūs kriterijai prakt./lit. dar nėra suformuluoti. – Nevienareikšmiškai sprendžiamas klausimas dėl reorganizavimo.

⁴ LAT nutartis 2012.01.10, Nr. 2K-P-95/2012. Taip pat žr. LRKT 2009.06.08., Valstybės žinios 2009, Nr. 69-2798.

Sankcijos

- *Bausmių* rūšys išvardintos 43 str. Dažniausiai taikoma bauda, 47 str. 4 d. (maksimumas). Veiklos apribojimas (52 str.) arba likvidavimas (53 str.) praktikoje itin reti⁵.
- Kaip *baudžiamojo poveikio priemonė* numatytas tik (išplėstinis) turto konfiskavimas, 67 str. 5 d., 72, 72³ str.

Kitos bendrosios dalies nuostatos

- *Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės* juridinio asmens atžvilgiu *expressis verbis* numatytas 38 str. 1 d. 2, 3 p. (susitaikymas). LAT taipogi taiko BK 36 str.⁶ (kai asmuo praranda pavojingumą).
- Juridinių asmenų kaip tokių *bendrininkavimas* BK nenumatytas, plg. 24 str. 1 d. Tačiau bendrininkauti gali fiziniai asmenys, ir jeigu vienas ar keli jų įgyvendina 20 str. sąlygas, juridinis asmuo (ar asmenys) gali atsakyti.

Procesines ypatybes numato BPK 387-391 str. Iš esmės galioja bendrosios taisyklės (BPK 387 str. 1 p.), taigi juridinis asmuo irgi turi atitinkamą kaltinamojo statusą.

☞ Paskaitymui:

- LRKT 2009.06.08, Valstybės žinios 2009, Nr. 69-2798.
- LAT 2012.01.10, Nr. 2K-P-95/2012.
- LAT 2012.04.17, Nr. 2K-7-84/2012.
- LApT 2016.02.01, Nr. 1A-293-177/2016.
- *Soloveičikas, D.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, I t., Bendroji dalis (red. G. Švedas), Vilnius 2004, 20 str.
- *Švedas, G.* Kai kurie probleminiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aspektai Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje ir baudžiamosios justicijos doktrinoje, Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui - 10 metų, Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 91-108.

⁵ Dėl likvidavimo LAT 2010.04.04, Nr. 2K-489/2010 ir tai atveju, kai juridinis asmuo jau ir taip turėjo likvidavimo statusą.

⁶ 2012.04.17, 2K-7-84/2012.

Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Pratybos

1. Užduotis

G.Udrutis (U), UAB „Murzis“ vienintelis akcininkas ir direktorius, pateikia UAB buhalteriiui B PVM sąskaitas-faktūras, kad šis įtrauktų į įmonės balansą sąskaitose nurodytus mokėjimus akcinei bendrovei „CatBaltic“. Pareiingas B pastebi, jog sąskaitos yra surašytos paties U ir nurodo fiktyvius sandorius bei mokėjimus apskritai neegzistuojančiai bendrovei. B viską praneša mokesčių policijai. Tyrimo metu paaiškėja, kad U pateikė netikras sąskaitas su tikslu sumažinti pelno mokesčių, metų pabaigoje mokesčių inspekcijai nurodžius 5.000,- EUR mažesnę apmokestinamąją pelną.

2. Užduotis

Kaip 1. užduotis, bet tyrimo metu paaiškėja, kad U veikus metu sirgo itin sunkia šizofrenija ir buvo nepakaltinamas.

3. Užduotis

Kaip 1. užduotis, tik tyrimo metu paaiškėja, jog U nuo mokesčių „sutaupyta“ skirtumą nuo pat pradžių ketino išsimokėti sau ir išleisti pinigus šeimyninėms atostogoms Barbadosė.

4. Užduotis

Senai garbingai įmonei UAB „Zuikių Konsultacijos“ jau daug metų sėkmingai vadovauja direktorius L.Apinas (L). Savininkas ir vienintelis akcininkas yra B.Riedis (B). Vieną dieną L nusprendžia pagerinti įmonės įplaukas. Niekam nieko nesakęs jis išvilioja iš ilgamečio kliento P.Uikio 5.000,- Lt su tuščiais pažadais „patrigubinti“ pinigus tarptautiuose akcijų fonduose.

Kai viskas paaiškėja, pasipiktinęs B atleidžia L iš pareigų.

5. Užduotis

UAB „Požemiai“ vadovas K. Urmis (K) ilgą laiką vykdo nevykusią įmonės politiką, klastodamas apskaitas ir sėkmingai slėpdamas PVM. 2016 m. prieš K pradėdamas ikiteisminis tyrimas.

2017 m. įmonę įsigija nieko nenučiuokianti UAB „Teisuolių Holdingas“, ir tuojau pat atlieka radikalią pertvarką: atleidžia K iš pareigų, sumoka visus išskolinimus valstybei ir įdiegia geriausias įmonės valdymo standartus.

2018 m. pirmosios instancijos teismas priima apkaltinamąjį nuosprendį K ir UAB „Požemiai“ atžvilgiu pagal BK 222 str., pastarajai skirdamas piniginę baudą. UAB „Požemiai“ ketina paduoti apeliaciją, argumentuodama, jog nuo 2017 m. įmonė pakeitė savininką ir buvo kardinaliai pertvarkyta, tad ją bausti nebėra prasmės. Ar pritartumėte argumentui?

Pagal LAT 2012.04.17, Nr. 2 K-7-84/2012.

Priežastinis ryšys

Materialiose veikų sudėtyse yra reikalinga nustatyti priežastinį ryšį tarp veiksmo ir pasekmių. Tiesa, formalios sudėtytys taipogi yra priežastingos (kaip tam tikra veika išoriniame pasaulyje), tačiau problemų čia paprastai nekyla.

Priežastinis ryšys yra objektyviosios nusikaltimo sudėties nustatymo elementas greta kitų objektyviosios dalies aplinkybių (pvz. nusikaltimo dalykas, veikos būdas, įrankiai ir t.t.).

Priežastinis ryšys yra nustatomas remiantis gamtos dėsniais ir teisiniais lūkesčiais. Kadangi gamtos priežastingumas susieja mus su visu pasauliu, teisinis priežastinio ryšio, kaip ir apskritai objektyviosios sudėties nustatymas, reiškia iš pasaulio vyksmo išskirti tam tikrą epizodą, kuris gali būti vertinamas kaip asmens veika, taigi priskiriamas jo autorystei. Pavyzdžiui, vagystei priežastinį ryšį turi ir vagi pagimdę tėvai, ir grobio egzistavimas. Tačiau vagystės objektyvieji požymiai be atsakomybės pagrindimo turi nurodyti ir jos ribas, pašalinant nereikšmingus faktorius.

Priežastinis ryšys yra nustatomas objektyviai, ir dar nieko nepasako apie kaltę. Šiuos du elementus reikia atskirti.

Priežastinio ryšio teorijos

Ekvivalentinė arba besąlygiško priežastingumo.

Taiko *conditio sine qua non* formulę. Sąlyga yra priežastinga pasekmei tada, jeigu jos negalima atmesti nepraradus konkrečios pasekmės.

- Visos sąlygos yra lygiavertės. Netipiniai faktoriai priežastinio ryšio nenaikina.
- Kaip grynai loginė operacija teorija kritikuotina, nes ji jau savaime suponuoja priežastinio ryšio buvimą ir negali pagelbėti, kai toks ryšys nežinomas (pvz., ar kažkokio produkto savybės sutrikdė sveikatą).
- Teorija susiduria su sunkumais esant alternatyviam priežasčių daugumai⁷.

Adekvataus arba dėsningo priežastingumo

Sąlyga yra priežastinga pasekmei tada, kai tarp jų egzistuoja dėsningas (tipinis) reiškinių sąryšis.

- Netipiniai faktoriai yra tik atsitiktiniai, bet ne būtinas priežastinis ryšys. Veiksmas turi padidinti padarinių atsiradimo riziką.
- Trūkumai: Iš esmės *kiekvienas* konkretus vyksmas yra „netipinis“. Be to: Kodėl atsakomybė automatiškai išnyksta vien todėl, kad tam tikras reiškinys yra retas? Koks turi būti tikimybės dydis, kad atsirastų dėsningumas?

Gamtos dėsningumo sąlygos (VFR)

Sąlyga yra priežastinga konkrečiai pasekmei tada, kai ši su pastarąja yra susijusi gamtos dėsnių priežastingumu kaip pakankama sąlyga.

- Visos sąlygos yra lygiavertės. Netipiniai faktoriai priežastinio ryšio nenaikina.
- Teorija savaime yra gana siaura: norminį vertinimą vokiečiai palieka kitam elementui, taip vadinamai objektyviajai atsakomybei (*objektive Zurechnung*), kur be kita ko integruojamos ir problemos, anksčiau diskutuotos adekvataus ryšio teorijos kontekste. Iš esmės priežastinio ryšio klausimas tarp veiksmo ir pasekmės yra papildomas normatyviniu elementu: (1) ar veiksmas sukėlė *uždraustą* riziką, ir (2) ar būtent *ši* uždrausta rizika realizavosi pasekmėje.

⁷ Žr. 5b užduotį.

☞ Paskaitymui:

LAT 2005.02.22, Nr. 2K-187/2005
LAT 2009.10.20, Nr. 2K-P-247/2009
LAT 2010.05.11, Nr. 2K-7-120/2010
LAT 2011.05.31, Nr. 2K-264/2011
Piesliakas V. Jurisprudencija 2006, Nr. 7(85), p. 7

Priežastinis ryšys. Pratybos

1. Užduotis

Pajūrio poilsiautojas P nusprendžia nenuodėti savo žmoną O. Su tuo tikslu jis per pusryčius įberia O ilgai veikiančių nuodų. Tuomet abu traukia maudytis į paplūdimį.

- a) Dar prieš pradėdant veikti nuodams, O patenka į stiprų sūkurį ir nuskęsta.
- b) O nuskęsta, nes nuodai ją susilpnina tiek, jog ji nebegali pati išsikapanoti iš sūkurio.

2. Užduotis

Ūkininkas U akmeniu išdaužia kaimynui K langą. Tuoj pat užėina baisi vėtra ir išmuša visus kaimo langus.

3. Užduotis

A vairuodamas automobilį per neapsižiūrėjimą vos neužkliudo per perėją einančio B. Atsitiktinis liudininkas L nuo šaligatvio stebėdamas įvykį patiria šoką, ir turi ambulatoriškai gydytis dėl lengvo širdies ritmo sutrikimo.

Pagal LAT 2010.05.11, Nr. 2K-7-120/2010.

4. Užduotis

Per ginčą kaimo šventėje A nestipriai drėskia B peiliu į ranką, kad jį pamokytų. B, sergantis itin sunkia bei reta hemofilijos forma, miršta nuo nukraujavimo.

5. Užduotis

A nusprendžia atsikratyti pažįstamo B. Svečiuose pas B jis paslapčia įberia nuodų į B vaistinės mikstūros buteliuką, iš kurio B geria kiekvieną rytą. A vėliau atsisveikina. Tą pačią naktį B žmona M taipogi įberia nuodų į tą patį indą, kad pagaliau atsikratytų jau senokai nebepageidaujamo vyro. B iš ryto išgeria mikstūros ir miršta.

- a) Nei A, nei M neapskaičiavo užtenkamos nuodų dozės. Tačiau abiejų kartu užtenka, kad B mirtų.
- b) Kiekviena dozė jau buvo savaime mirtina.

6. Užduotis

Medžiotojai M ir T, vienas su kitu nesitarę, išvykos metu nusprendžia atsikratyti nemėgstamo kolegos K. Visiems kartu persekiojant šerną, K išsiveržia į priekį. Tiek M, tiek T pamato gerą proga šūviui į nugarą. Vienas po kito nuaidi du šūviai. Tyrimo metu paaiškėja, kad kiekvienas šūvis buvo ir iš karto mirtinas, tačiau lieka neaišku, kas iššovė pirmas.

7. Užduotis

Vairuotojui V posūkyje staiga sugenda automobilis, ir jis, nespėjęs nuvažiuoti į kelkraštį, sustoja važiuojamoje dalyje. V nesiima būtinų ir jam galimų priemonių paženklinėti automobilio vietą ir kaip galima greičiau jį pašalinti iš važiuojamos kelio dalies. Neužilgo į stovintį V automobilį rėžiasi S mašina, nes šis už posūkio nepastebi stovinčio

automobilio. S nuo smūgio trenkiasi į vairą ir patiria mirtiną traumą krūtinės srityje. Tyrimo metu paaiškėja, kad S važiavo neprisisekęs, ir priešingu atveju mirtinos pasekmės būtų buvę išvengta. V atsakomybė?

Pagal LAT 2005.02.22, Nr. 2K-187/2005.

8. Užduotis

Sunkvežimio vairuotojas V lenkia dviratininką D nesilaikydamas pakankamo atstumo. D užkliūna už sunkvežimio ir patiria nesunkią rankos traumą. Vėliau paaiškėja, kad D važiavo gerokai išgėręs, ir V didele tikimybe jį būtų kliudęs ir tada, jeigu laikytųsi saugaus atstumo, nes vingiuojantis D būtų pats palindęs po sunkvežimiu.

9. Užduotis

A ginčo metu su tikslu nužudyti sužeidžia peiliu B.

- a) B miršta, nes religiniais sumetimais kategoriškai atsisako medicininės pagalbos, kuri jį būtų išgelbėjusi.
- b) B miršta ligoninėje dėl gydančio gydytojo klaidos.

10. Užduotis

Autobuso vairuotojas A karštą vasarą veža keleivius su atidarytomis priekinėmis autobuso durimis, ką jam draudžia taisyklės. Staiga keleivei P iš rankų išsprūsta jos mylimas šuo ir šoka per duris. Šaukdama šunį, juo paseka P, mirtinai užsimušdama.

Tyčia

Tyčios rūšys:

- **tiesioginė tyčia** (15 str. 2 d., formalioms ir materialioms sudėtims)
- **netiesioginė tyčia** (15 str. 3 d., materialioms sudėtims)

Kai kurie SD dispozicijų požymiai reikalauja tiesioginės tyčios (pvz. „apgaulė“, 182 str.)

Reikia pabrėžti, kad tyčia kaip pakankamas objektyvios pusės požymių suvokimas (veika, priežastinis ryšys ir t.t.) turi būti tiek tiesioginėje, tiek netiesioginėje tyčioje. Taigi intelektinis tyčios momentas visada privalo būti! Kitas klausimas yra, kokie tyčios reikalavimai turi būti keliami aplinkybių konkretumui.

Pagal teismų praktiką tiesioginė tyčia dar yra skirstoma į šias formas:

- **Apibrėžta tyčia** → asmuo suvokia savo veikos pavojingumo pobūdį ir konkrečius padarinius, ir jų siekia.
- **Alternatyvi tyčia** → apibrėžtos tyčios forma, kai asmuo numato dvi ar kelias padarinių galimybes, ir jį tenkina bet kuri.
- **Neapibrėžta tyčia** → asmuo abstrakčiai suvokia savo veikos pavojingumo pobūdį, ir jį tenkina bet kokios veikos padariniai, nors jis ir nekonkretizuoja jų masto (pvz. sveikatos sutrikdymas ir nužudymas).

Pasak LAT, pasikėsinimas yra įmanomas tik esant apibrėžtai (tiesioginei) tyčiai. Taigi neapibrėžtos tyčios atveju asmuo atsako tik už kilusius padarinius (pvz. mušamas nukentėjęs miršta – 129 str.); dėl nekilusių padarinių asmuo už pasikėsinimą neatsako (pvz. nukentėjęs išgyvena – „tik“ 135, 138 ar 140 str., *ne* 129, 22 str.).

Tiesa, neapibrėžtą tyčią ir alternatyvią tyčią nėra paprasta atskirti. Literatūroje iš dalies teigiama, jog tai yra vienas ir tas pats.

Afektinė tyčia → staiga kylanti (tiesioginė) tyčia, sąlygojama psichinio nestabilumo dėl tam tikrų netikėtų aplinkybių. Dėl apribotos galimybės valdyti veiksmus tokia veika laikoma mažiau pavojinga, pvz. 59 str. 1 d. 10 p., 130, 131, 136 str. Iš esmės tai yra riboto pakaltinamumo atvejai.

Kiti subjektyvieji požymiai

Motyvai, tikslai: SD greta tyčios papildomai numatyti požymiai (pvz. „siekdamas sunaikinti“, 99 str., „chuliganiškos paskatos“, 129 str. 2 d. 8 p.).

Neatsargumas

16 str. Neatsargumas baudžiamas tik SD atskirai numatytais atvejais, 16 str. 4 d. Formos:

- **nusikalstamas pasitikėjimas** (2 d.)
- **nusikalstamas nerūpestingumas** (3 d.)
turi du momentus:
 - objektyvųjį („turėjo“ numatyti), asmuo nusižengė tam tikroms taisyklėms ar bendriems apdairumo kriterijams
 - subjektyvųjį („galėjo“ numatyti), pakankamos asmeninės savybės numatyti pasekmes konkrečioje situacijoje

Pasekmės, neturinčios nei tyčios, nei neatsargumo, yra vadinamos **kazusu**, už kurį asmuo neatsako.

Mišri kaltė

Mišri kaltė reiškia veikos padarymą esant tiek tyčios, tiek neatsargumo momentų. Pvz., 256 str. 2 ir 3 d. gali numatyti tiek tyčinį, tiek neatsargų poelgį bei padarinius. Pagal 276 str. 1, 4 d. galimi tyčinis poelgis ir neatsargūs padariniai. Įmanoma ir situacija, kuomet poelgis yra tyčinis, o vieni padariniai sukeliama tyčia, o kiti (paprastai sunkesni) – per neatsargumą. Pvz., asmuo duria kitam peiliu į ranką, norėdamas jį sužeisti. Smūgio metu peilis nuslysta ir kliudo širdies sritį. Nukentėjęs miršta. - Tyčinis sveikatos sutrikdymas ir nužudymas per neatsargumą, idealioji sutaptis, 140 str. 1 d., 132 str. 1 d., 63 str. 5 d. 1 p. Ankstesniajame BK žinomas tokios mišrios kaltės pavyzdys buvo 111 str. 2 d. - tyčinis sunkus kūno sužalojimas, sukėles nukentėjusio mirtį.

☞ Paskaitymui:

LAT 2007.12.18, 2K-789/2007.

LAT 2009.10.20, 2K-P-247/2009 ir *V. Piesliako* atskiroji nuomonė.

LAT 2010.10.19, 2K-446/2010.

LAT 2015.02.10, 2K-7-58-697/2015.

LapT 2015.04.02, Nr. 1A-346-449/2015 (tyčios atirbojimas pavojingai vairuojant).

LAT 2015.12.22, Nr. 2K-P-498-746/2015 (tyčios atirbojimas pavojingai vairuojant).

Bikelis, S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė, *Jurisprudencija* 2008, 11(113), p. 27.

Bikelis, S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? *Socialinių mokslų studijos* 2009, 4(4), p. 107.

Girdenis, T. Nužudymo vienu ar keliais smūgiais kvalifikavimo problemos Lietuvos aukščiausiojo Teismo praktikoje, *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, vyr. red. Švedas G., Vilnius, 2014, p. 187.

Tyčia. Užduotys

1. Užduotis

A ketina nužudyti savo kaimyną K.

- a) Vieną ūkanotą lapkričio rytą A per savo langą žvelgia į automobilių stovėjimo aikštelę. Rūke jis išvelgia žmogaus kontūrus, panašius į K. Manydamas, kad tai jo nemėgstamas kaimynas, A iššauna. Pėstysis P patiria mirtiną sužeidimą.
- b) A taikosi į K, bet mirtinai pataiko į greta K stovinčią jo žmoną Ž.
- c) A mato K rakinant automobilį ir iššauna. Tuo metu jam yra tas pats, ar jis pataikys į K, ar į automobilį. Šūvis kliudo automobilį ir išmuša stiklą.

2. Užduotis

Bankrutuojantis rangovas R nakčia padega jam priklausantį gyvenamąjį namą, kad gautų išmoką iš draudimo. R yra žinoma, kad name visuomet yra nuomininkų. R apgailėstauja dėl galimų mirčių, tačiau dėl savo liūdnos finansinės būklės negali atsispirti. Keturi namo gyventojai žūsta smalkėse, kitiems pavyksta išsigelbėti.

Modifikacija: draudimo išmokama suma gerokai padidėja, jeigu įvykio metu žūsta žmonės, tad R yra atitinkamai suinteresuotas.

3. Užduotis

Kišenvagis K troleibuse ištraukia ponios P piniginę, tikėdamasis rasti ten pinigų.

- a) Piniginėje K aptinka pluoštą eurų, bendra vertė 10.000 Eurų.
- b) K neranda nieko.

4. Užduotis

A nustumia nemokantį plaukti B žemyn nuo tilto su tikslu paskandinti jį upėje. Krisdamas B užkliūna už tilto atbrailos ir mirtinai užsimuša.

5. Užduotis

A šauna į kaimyną K, norėdamas jį nužudyti. A nepastebi, jog šūvis nebuvo mirtinas, ir užkasa sąmonės netekusį K. K miršta nuo uždusimo.

Pagal LAT 2015.02.10, 2K-7-58-697/2015.

6. Užduotis

A įpila kaimynui K į arbatą didelę dozę migdomųjų, kad jį apsvaigintų. Tuomet A nuneša K į kiemą ir pervažiuoja jį traktoriumi, kad suvaidintų nelaimingą atsitikimą. Jau migdomųjų dozė pasirodo mirtina.

7 Užduotis

Ginčo metu A suduoda smūgį B į akies sritį. B pargriūna ant asfaltuoto kelio, susitrenkia pakaušį ir netenka sąmonės. Nejuokais išsigandęs A imasi gaivinti B, tačiau nesėkmingai. Dėl baimės susilaukti persekiojimo, A neiškviečia pagalbos, ir pasišalina iš įvykio vietos. B miršta. Ikiteisminio tyrimo metu nustatoma, jog laiku suteikus pagalbą B būtų didele tikimybe išgyvenęs.

Pagal LAT 2010.10.19, 2K-446/2010.

Girtumo kriterijai ir teisinės pasekmės

savanoriškas		priverstinis	
fiziologinis	neatleidžiama nuo atsakomybės, BK 19 str. 1 d.	fiziologinis	atleidžiama nuo atsakomybės arba bausmė gali būti švelninama esant sunkiam/l. sunkiam nusikaltimui, BK 19 str. 2, 3 d.
patologinis	nepakaltinamumas, BK 17 str.	patologinis	nepakaltinamumas, BK 17 str.

„Fiziologinio“ ir „patologinio“ girtumo atskyrimo problema: bet koks girtumas kaip organizmo intoksikacija savaime yra patologinė būseną, tik ne visuomet vedanti prie asmens nepakaltinamumo.

Kitas klausimas: riboto pakaltinamumo (BK 18 str.) integravimas (tik patologinio girtumo būsenai?).

Pakaltinamumas. Užduotys

1. Užduotis

A padeda partnerio P automobilyje laikrodinę bombą ir pasišalina. Kiek vėliau, bet dar prieš suveikiant užtaisui A pasireiškia sunkios šizofrenijos simptomai. P įsėdus į automobilį, bomba sprogs ir mirtinai sužeidžia P. Tuo metu A jau klejoja nepakaltinamumo būsenoje.

2. Užduotis

Per kaimo šventę svečias S su draugu D „padaugina“ trauktinės. Po smarkaus ginčo, kieno automobilis geresnis, S išėjęs iš į automobilį stovėjimo aikštelę akmeniu išdaužia D automobilio priekinį stiklą. S teigia visiškai neprisimenąs, kaip jis paliko šventę, kas pagal situacijos aplinkybes yra tikėtina:

- a) S nustatomas sunkus girtumo laipsnis tuo metu, kai jis išmušinėjo stiklą (2,9 ‰).
- b) S serga sunkiu chronišku alkoholizmu, ir jau užtenka nedidelės dozės alkoholio, kad jį sugriebtų „baltoji karštligė“.
- c) S serga medžiagų apykaitos sutrikimu, dėl kurio jis apskritai negali pakelti alkoholio. Tai jam yra žinoma.

Pagal LAT 2001.06.05, Nr. 2 K-538.

3. Užduotis

Penkiolikmetis Valteris (V) yra teisiamas už tai, kad, būdamas girtas, iš „Metropolio“ prekybos centre esančios technikos parduotuvės nesumokėjęs iššsinešė elektroninį laikrodį. Tai jis padarė pastūmėtas dvidešimtmečių O ir S, kurie prieš tai netoli centro esančiame kieme vaišino V degtine ir tyčiojosi, esą V yra „paklusnus sūnelis“, iš bailumo nesugebąs nuveikti nieko „narsaus“. V, nenorėdamas pasirodyti „mažas“, geria degtinę ir patraukia į prekyvietę, nors savaime jis nėra linkęs nei vartoti alkoholinių gėrimų, nei kėsintis į svetimą turtą.

Teismo ekspertas nustatė, jog kaltinamasis yra žemo protinio išsivystymo bei menkos socialinės brandos, atitinkančios 11-12 metų vaiko amžių. Be to, dėl nevisavertiškumo komplekso jis lengvai pasiduodąs kitų įtakai. Kita vertus, psichinių sutrikimų nustatyta nebuvo.

Kaltinamojo atstovas argumentuoja, kad V dėl šių priežasčių nesąs tinkamas veikos subjektas. Bet kokiu atveju atsakomybė jam turi būti lengvinama, ir jokia būdu ne sunkinama. V atsakomybė.

*Pagal LAT 2003.01.07, Nr. 2K-31/2003;
LAT 2001.12.04, Nr. 2K-1066/2001.*

KLAUSIMAI KARTOJIMUI IV:

1. Juridinio asmens sąvoka.
2. Išvardinkite pagrindines sąlygas kilti juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei.
3. Priežastinio ryšio teorijos.
4. Pakaltinamumo kriterijai.
5. Girtumo kriterijai ir teisinės pasekmės.
6. Tiesioginė ir netiesioginė tyčia.
7. Nusikalstamas nerūpestingumas ir nusikalstamas pasitikėjimas.
8. Mišrios kaltės sąvoka.

Nusikalstamos veikos stadijos

Rengimosi bei pasikėsinimo esmė gali būti traktuojama įvairiai, atsižvelgiant į bausmės teorijas: kaip asmens pavojingumo manifestacija (individualioji prevencija) arba kaip baudžiamųjų įstatymų galiojimo „sukrėtimas“ (bendroji prevencija). Bendrojoje dalyje rengimasis ir pasikėsinimas reglamentuoti 21, 22 str.

Pgl. 21 str. baudžiamas „tik“ sunkaus arba labai sunkaus nusikaltimo rengimas. Beje, kai kurios sudėtytys SD formuluoja rengimosi ar pasikėsinimo veiksmus kaip atskiras (baigtas) veikas (nukirstinės sudėtytys), pvz. perversmo organizavimas (114 str.).

Kadangi rengimosi ar pasikėsinimo veikose teisės pažeidimas yra mažesnis negu baigtose veikose, atsakomybė gali būti švelninama (21 str. 2 d., 22 str. 3 d.).

Pasikėsinimas yra atvirkštinis situacijai, kuomet asmuo veikia be tyčios (15 str.). Pastaruoju atveju įgyvendinama *visa* objektyvioji nusikaltimo sudėtis, tačiau asmuo turi „per mažai“ subjektyviojoje pusėje; tuo tarpu pasikėsinimo metu yra „per mažai“ objektyviosios sudėties, bet asmuo turi *visą* tyčią.

OBJEKTYVIOJI PUSĖ SUBJEKTYVIOJI PUSĖ

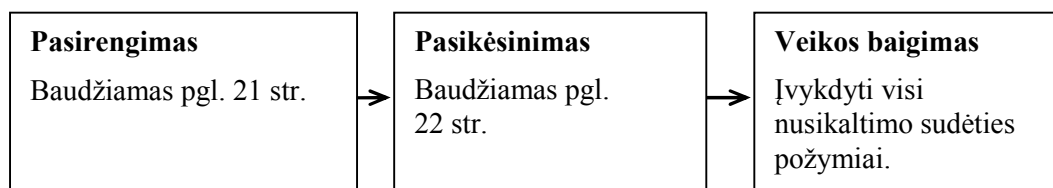
Tik objektyvioji pusė yra visa įgyvendinta → nėra tyčios, įmanomas neatsargumas, 15, 16 str.

OBJEKTYVIOJI PUSĖ SUBJEKTYVIOJI PUSĖ

Tik subjektyvioji pusė yra visa įgyvendinta → pasikėsinimas, 22 str. Svarbu: neatsargumo veikoms nėra pasikėsinimo, kaip ir bendrininkavimo!

Veikos baigimas yra visų nusikaltimo sudėties požymių įgyvendinimas.

NUSIKALTIMO STADIJOS



A žvalgo nusikaltimo vietą, pasirūpina ginklu.

A taikosi į B. Šauna. B sužeidžiamas.

B miršta.

PASIKĖSINIMO STRUKTŪRA

- | |
|--|
| <p>I. Veika liko nebaigta.</p> <p>II. Subjektyvioji pusė</p> <ol style="list-style-type: none">1. Tyčia, apimanti <i>visus</i> baigtos veikos objektyviosios sudėties požymius. Pagal teismų praktiką: tik tiesioginė tyčia.2. (jeigu aktualu) kiti subjektyvieji požymiai. <p>III. Objektyvioji pusė</p> <p>Veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedama daryti veika.</p> <p>IV. Veikos neteisėtumas.</p> |
|--|

Konstatavę pasikėsinimą, visuomet pagalvokite, ar nėra savanoriško atsisakymo pgl. 23 str.

Veika pradedama **daryti tiesiogiai** arba (1.) kai asmuo jau iš dalies įgyvendina objektyvių veikos požymių aplinkybes, pvz. vagis griebia norimą daiktą (grobimo požymis, 178 str.), arba (2.) atlieka veiksmus prieš pat veikos požymių vykdymą, pvz. vagis gręžia seifo duris, kad paimtų turinį.

Savanoriškas atsisakymas

Savanoriškai atsisakius baigti veiką, asmeniui baudžiamoji atsakomybė nekyla (tačiau tai nėra pateisinimo [atsakomybę šalinanti] aplinkybė⁸). Savanoriško atsisakymo esmė vėlgi gali būti skirtingai aiškinama: asmuo parodo, kad nėra pavojingas; nusivylimas normų galiojimu yra atstatomas; „sūnus-paklydėlis“ vėl grįžta į doros kelią ir turi būti premijuojamas; atleidimu „skatinama“ neužbaigti pradėtos veikos.

Savanorišką atsisakymą reikia atskirti nuo *aktyvios atgailos*, kada nusikaltimas jau baigtas, bet atsakomybė gali būti švelninama arba nuo jos atleidiama, pvz. 23 str. 4 d., 39¹ str.

Nors rengimasis pagal 21 str. yra formaliai baigtas atlikus atitinkamus veiksmus, savanoriškas atsisakymas visgi yra įmanomas (pvz., atsikratant priemonių ar pan.), kitaip atsisakymas pasikėsinant pagal 22 str. iš anksto planuotų nusikaltimų atveju nebetektų prasmės.

STRUKTŪRA. Spręsti savanoriško atsisakymo klausimą reikėtų šiais žingsniais:

1. žingsnis Asmuo veikė vienas ar su bendrininkais?

Jeigu vienas → 23 str. 1 d.

Jeigu su bendrininkais → 23 str. 3 d.

2. žingsnis. Ar asmuo suvokia, galintis baigti veiką? (galima traktuoti ir kaip savanoriškumo aspektą)

Jeigu asmuo mano nebegalįs pabaigti veikos, pasikėsinimas žlunga, ir tokiu atveju atsisakymas neįmanomas. Pvz. ¹A prietemoje taikosi į B, tačiau netrukus pastebi, kad ten lauko baidyklė. ²A šauna į B, tačiau pro šalį. Tas pats bus ir tuo atveju, jei asmuo klaidingai mano, kad veika baigta. Pvz. A tariasi nušovęs B, tačiau šis gyvas.

3. žingsnis. Jei asmuo suvokia, veiką galintis baigti:

JEIGU VIENAS: 23 str. 1 d. Ar pasikėsinimas yra nebaigtas ar baigtas?

- **Pasikėsinimas yra nebaigtas:** veika nebaigta, ir asmuo mano dar ne viską atlikęs, kad įgyvendintų objektyviausias nusikaltimo požymių aplinkybes.
→ Atsisakymui užtenka toliau nebevykdyti veiksmų. Pvz. A taikosi į B, bet prieš paspausdamas gaiduką apsigalvoja.
- **Pasikėsinimas yra baigtas:** veika nebaigta, ir asmuo mano atlikęs viską, kad įgyvendintų objektyviausias nusikaltimo požymių aplinkybes.
→ Atsisakymui reikia pasekmių užkirtimo (aktyviais) asmens veiksmais. Pvz. A, norėdamas nužudyti, pašauna ir sužeidžia B, bet tuojau pat iškviečia jam greitąją pagalbą. B išgelbstimas.

JEIGU SU BENDRININKAIS: 23 str. 3 d.:

- **organizatorius ar kurstytojas** → užkerta kelią veikos baigimui.
- **padėjėjas** → praneša kitiems bendrininkams arba teisėsaugai *ir* veika lieka neužbaigta arba užbaigta be jo pagalbos.
- **bendravykdytojai** (įstatymo nenumatyta, bet iš esmės pgl. 23 str. 1 d.)
 - visi kartu atsisako baigti veiką arba
 - atsisakantis vykdytojas (arba vykdytojai) užkerta kelią veikos baigimui (kitų, neatsisakančių narių atsakomybė už pasikėsinimą gali likti).

4. žingsnis. Ar atsisakymas yra savanoriškas?

Savanoriškas motyvas turi būti autonominis, t.y. nenulemtas svetimų aplinkybių, nors ir nebūtinai etiškai vertingas. Pvz. atsisakymas nebus savanoriškas, jei A taikosi į B, bet, pamatęs atvažiuojantį policijos patrulį, išsigąsta būti demaskuotas.

⁸ Kitos nuomonės *Piesliakas* BT II, 79.

Nusikalstamos veikos stadijos. Užduotys

1. Užduotis

Verslininkas R pietaudamas su draugu D prisipažįsta ketinąs atsikratyti įkyrėjusio partnerio P. Tam geriausiai tiksiąs taiklaus šautuvo šūvis. D, žinodamas, kad veiklusis R niekuomet netuščiažodžiauja, praneša apie pokalbį policijai. Pareigūnai kratos metu R darbo vietoje randa užpildytą, bet dar neišsiustą užsakymo blanką ginklų parduotuvei „Žvairys“ medžiokliniam šautuvui su optiniu taikikliu įgyti. R atsakomybė.

2. Užduotis

Neturtingas vyno mėgėjas M naktį įsibrauna į gėrimų parduotuvę. Jau tiesdamas ranką link puikaus pranzūziško „Šabli“ dėžės (vertė 600,- Lt), M įėjimo pusėje staiga išgirsta krebždesį, sukeltą smalsios kaimynų katės. Manydamas esąs demaskuotas, M atidaro langą ir be jokio grobio sprunka iš parduotuvės. M atsakomybė.

3. Užduotis

Prietaringoji P nusprendžia nužudyti savo kaimynę K. Tam tikslui ji pasiuva lėlę su K veido bruožais ir sudegina ją „ritualinėje“ ugnyje.

4. Užduotis

Statybų rangovas R nusprendžia padegti jam priklausantį gyvenamąjį daugiabutį namą, kad gautų nuosavybės draudimo išmoką. Tam tikslui R paryčiais uždega pusrūsyje paruoštas kuro talpas ir pasišalina. R apgailestauja dėl galimų mirčių, tačiau dėl savo liūdnos finansinės būklės negali atsispirti. Kaip R ir planavo, liepsnos smarkiai apgadina namą. Greitos gaisrininkų reakcijos dėka nukentėjusių pavyksta išvengti. R atsakomybė.

5. Užduotis

Ūkininkas U nusprendžia padegti nemėgstamo kaimyno K klojimą. Kaimynui išėjus dirbti į laukus, U vogčia įsigauna į pastatą. Čia jis išsitraukia dėžutę degtukų ir jau ketina uždegti šieno kupetą, tačiau degtukai pasirodo sudrėkę ir neįsideda net ir po daugelio bandymų. Tuomet U prisimena, vidinėje kišenėje dar turįs žiebtuvėlį. Jau tiesiant liepsnojančią žiebtuvėlį link kupetos, U staiga išgirsta toluoje skambinant bažnyčios varpus. U paskutinę akimirką atitraukia ranką ir susigėdęs nuspūdina namo. U atsakomybė.

6. Užduotis

Chuliganas G ginčo metu nusprendžia nužudyti savo sėbrą S. Išsitraukęs peilį G jau ketina pulti S, tačiau paskutinę akimirką apsigalvoja ir nusprendžia „tam kartui“ jį apiplėšti, o nužudymą atidėti savaitgalį suplanuotai „kolegų“ iškylai į gamtą. Grasindamas peiliu, G atima iš S piniginę. Dar tą patį vakarą G sučiumpa teisėsaugos pareigūnai. G atsakomybė.

7. Užduotis

Motina M nusprendžia mirtinai numarinti savo mažametį sūnų S badu. Atėjus pietų metui ji neduoda S valgyti. Vakarop M pradeda gailėtis savo sprendimo, ir galų gale pamaitina alkaną S. M atsakomybė.

Bendrininkavimas

Veikose, padaromose per neatsargumą galioja principas, jog kiekvienas, kuris kaltai vienaip ar kitaip įgyvendina teisės pažeidimą, yra vykdytojas.

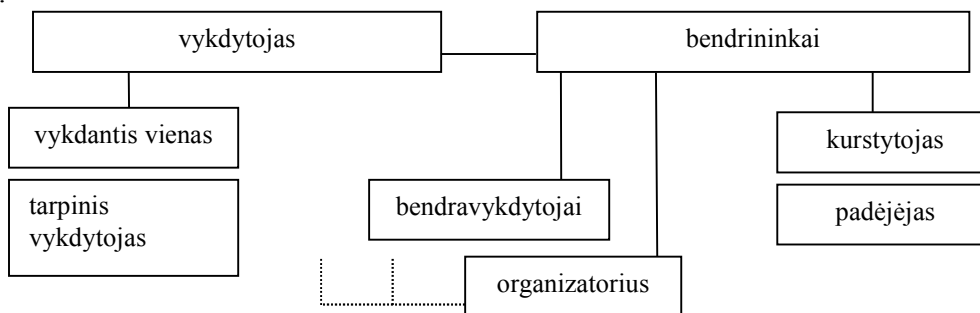
Tuo tarpu tyčinėse veikose įstatymas skiria vykdytoją nuo kitų bendrininkų (organizatorius, kurstytojas ir padėjėjas). Nors ir pastarieji pagal įstatymą iš esmės atsako kaip vykdytojai (BK 26 str. 4 d.), rolių pasiskirstymas turi įtakos baudmės individualizavimui bei bendrininkavimo formų kvalifikavimui. Kitus bendrininkus čia (sąlyginai) vadinu dalyviais.

Bendrininkai gali būti tik tyčia susitarę, pakaltinami ir baudžiamąjį teismus turintys asmenys (24 str. 1 d.). Peržengiantis susitarimą elgesys yra bendrininko *ekscesas*, už kurį kiti neatsako, žr. ir 26 str. 1 d.

Vykdytojo reguliacija 24 str. 2 d. nėra visai tiksli, kadangi tik vienas (arba vienas tarpinis) vykdytojas išvis nėra bendrininkai, žr. 24 str. 1 d. Bendrininkavimas yra tik esant bendravikdymui arba kai greta vykdytojo prisideda kiti dalyviai (organizatorius, kurstytojas, padėjėjas).

Be to, organizatorius savo rolėje gali atlikti ir vykdytojo, o ne tik kitus bendrininkavimo veiksmus.

Terminologija:



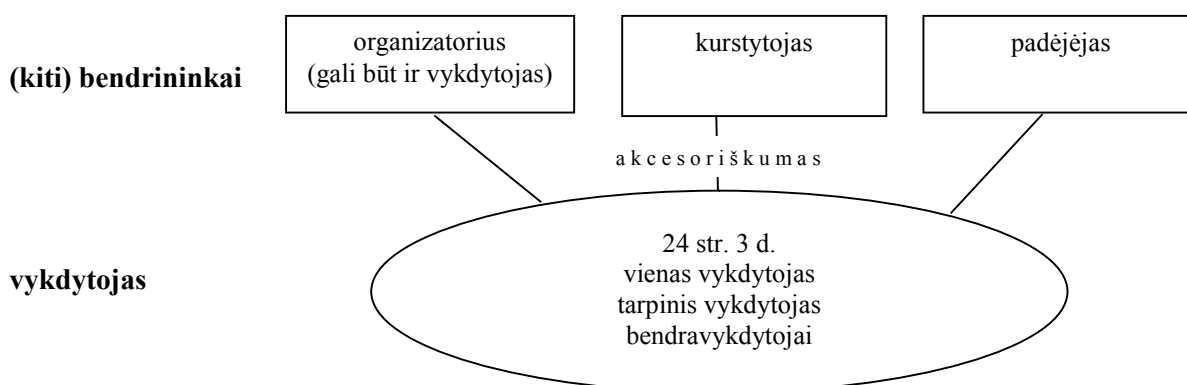
VYKDYTOJAS yra tas, kurio veika inkriminuojama kaip jo paties darbas.

ORGANIZATORIUS, KURSTYTOJAS ar PADĖJĖJAS yra tas, kuriam akcesoriškai inkriminuojama vykdytojo veika. Svarbu: Organizatorius gali būti ir (bendra-)vykdytojas.

Akcesoriškumas reiškia, kad „antrinių“ bendrininkų atsakomybė priklauso nuo vykdytojo veikos. Jeigu veika nevykdoma arba nutrūksta rengimosi ar pasikėsinimo stadijoje, tuomet kiti bendrininkai atsako už rengimasį (jei yra 21 str. požymiai) arba pasikėsinimą bendrininkaujant, 26 str. 2 d.

Tiesa, akcesoriškumas nėra absoliutus: atsakomybę šalinančios, lengvinančios ar sunkinančios aplinkybės galioja kiekvienam bendrininkui atskirai, 26 str. 3 d.

Atskirti (bendra)vykdytoją (*animus auctoris*) nuo kito bendrininko (*animus socii*, pvz. padėjėjo) praktikoje nėra paprasta. Skirtį lemia tiek objektyvūs (nusikalstamo indėlio reikšmė, intensyvumas, reikalingumas ir t.t.), tiek subjektyvūs kriterijai (motyvai, rolės suvokimas ir pan.).



Bendrininkavimas ir specialūs veikos ar subjekto požymiai***

Bendrininkavimo formos ir teisinės pasekmės

„Pagrindinis“ atvejis:

- | | |
|---|--|
| • vykdytojas + dalyvis (-iai) | Atsakomybė: 26 str. 1-4 d., 24 str. 4, 5, 6 d. |
| • nėra bendrininkų, organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo | Bausmė: bendrais pagrindais 54 str. 2 d. 6 p., 58 str. 1 d., 62 str. 2 d. 3 p. |

Bendrininkavimo formos, 25 str. 2-4 d.:

BENDRININKŲ GRUPĖ

- | | |
|--|---|
| būtinai 2 vykdytojai (+ galimi kiti dalyviai). | Atsakomybė: 26 str. 1-4 d., 24 str. 4, 5, 6 d. |
| | Bausmė: 54 str. 2 d. 6 p., 58 str. 1 d., 60 str. 1 d. 1 p. , 62 str. 2 d. 3 p. |

ORGANIZUOTA GRUPĖ

- | | |
|--|--|
| • 2 + x bendrininkai, | Atsakomybė: 26 str. 1-4 d., 24 str. 4, 5, 6 d. |
| • keli nusikaltimai arba vienas apysunkis/sunkus/labai sunkus, | Bausmė: 54 str. 2 d. 6 p., 58 str. 1, 2 d., 60 str. 1 d. 2 p. , 62 str. 2 d. 3 p. |
| • vaidmenų/užduočių pasiskirstymas | |
| • išankstinis susitarimas [<i>praktika</i>] | |

NUSIKALSTAMAS SUSIVIENIJIMAS

- | | |
|--|--|
| • 3 + x bendrininkai, | Atsakomybė: 26 str. 1-4 d., 24 str. 4, 5, 6 d. ir 25 str. 4 d. 2 sak., 26 str. 5 d., 121, 249, 249¹ str. |
| • 1 + x apysunkis(iai)/sunkus(ūs)/labai sunkus(ūs) nusikaltimas(ai), | Bausmė: bendrais pagrindais 54 str. 2 d. 6 p., 58 str. 1 d., 62 str. 2 d. 3 p. |
| • išankstinis susitarimas, | |
| • pastovūs tarpusavio ryšiai, | |
| • vaidmenų/užduočių pasiskirstymas. | |
| • (prilyginama: antikonstitucinė gr./org., teroristinė gr.) | |

Pasikėsinimas:* Savanoriškas atsisakymas.*
Bendrininkavimas neveikimu. *

Prisidėjimas

Nuo bendrininkavimo reikia atskirti prisidėjimą prie nusikalstamos veikos. Prisidėjimo atveju neegzistuoja priežastinio ryšio su nusikalstama veika, kaip „šalutiniai veiksmai“ jis inkriminuojamas specialiojoje dalyje, kaip nusikaltimo ar nusikaltėlio slėpimas (237 str.) arba nepranešimas apie labai sunkų nusikaltimą (238 str.).

Vykdyto ir bendrininkų rūšys

TARPINIS VYKDYTOJAS (24 str. 3 d. 1 sak.)

kaip „instrumentą“ panaudoja kitą asmenį, neturintį teisnumo amžiaus arba nepakaltinamą arba veikiantį be kaltės. Įstatymo nenumatyti atvejai, kai tarpininkas veikia neatsargiai (taigi veikia „kaltai“) arba veikiantį pateisinamai (atsakomybę šalinanti aplinkybė). Pastaruoju atveju 26 str. 3 d. vargu ar gali ištaisyti padėtį, kadangi tarpinis vykdymas nėra bendrininkavimo atvejis (žr. viršų).

BENDRAVYKDYTOJAI (24 str. 3 d. 2 sak.)

Du ar keli asmenys padaro veiką kartu.

- | |
|---|
| I. Bendras susitarimas.
II. Bendras vykdymas.
III. Tyčia susitarimui ir vykdymui. |
|---|

Bendras susitarimas reiškia susitarimą kartu įgyvendinti veiką. Veika vykdoma bendrai, veikiant „kaip vienam“ arba atitinkamai pasidalijus užduotimis. Todėl kiekvienas bendravykdytojas neprivalo „savomis rankomis“ įgyvendinti visų nusikalstamos sudėties požymių. Pagal bendrą susitarimą vieno bendrininko veiksmai „reprezentuoja“ ir kitą, tad yra inkriminuojami bendrai visiems. Kita vertus, bendravykdytojų veiksmai turi turėti panašų svorį, antraip kitas bus „tik antreilis“ bendrininkas (pvz. padėjėjas).

KURSTYTOJAS (24 str. 5 d.)

palenkia kitą asmenį įgyvendinti veiką. Kadangi visos bendrininkavimo formos reikalauja tarpusavio susitarimo (24 str. 1 d.), neįmanoma palenkėti asmens, tiesiog sukuriant „gundančią“ situaciją; reikalinga vienokia ar kitokia komunikacija, kad ir konkludentine forma (užuomina, mostas). Palenkėti negalima asmens, jau pasiryžusio įgyvendinti veiką (nėra priežastinio ryšio). Sunku atsakyti į klausimą, ar yra palenkimas tiesiog duoti nusikaltimo idėją („neturi pinigų, apiplėšk banką“). Nors „palenkėti“ ir nėra tarpinis vykdymas, jis vis dėlto reiškia, jog vienas asmuo savotiškai paklūsta kito valiai. Bet koku atveju čia dažnai nebus tyčios dėl vykdytojo veiksmų.

Kurstyti draudžiama ir tais atvejais, kai teisėsaugos pareigūnas įgyvendina nusikaltimo modelį (*agent provocateur*). Valstybei nevalia pačiai „kurti“ nusikalstamumo. Tačiau nėra kurstymas, kai pareigūnas dalyvauja jau apsisprendusio asmens veikoje (pvz. kvaišalų prekeivis pasiūlo agentui savo prekę). Tiesa, ribas nubrėžti yra gana sunku.

- | |
|---|
| I. Tyčinė vykdytojo veika.
II. Palenkimas tai veikai.
III. Tyčia
1. Dėl daromos tyčinės vykdytojo veikos.
2. Dėl palenkimo veiksmų. |
|---|

PADĖJĖJAS (24 str. 6 d.)

teikia vykdytojui fizinę ar intelektualinę paramą (pvz. naudingais „techniniais“ patarimais). Intelektualinė parama bus ir „psichologinis vykdytojo pastiprinimas“, pvz. iš anksto pažadant paslėpti nusikaltėlį ar pėdsakus. Tiesa, ir tokiais atvejais turi būti nustatytas priežastinis ryšys, kurio nėra, jei toks pažadas vykdytojo motyvų neįtakoja. Priešingu atveju tai būtų papildoma prisidėjimo forma, o atsakomybė, orientuota į vykdytojo veiką, aiškiai per griežta

- | |
|---|
| I. Tyčinė vykdytojo veika.
II. Tarpusavio susitarimas ir pagalba veikai.
III. Tyčia
1. Dėl daromos tyčinės vykdytojo veikos.
2. Dėl pagalbos veiksmų. |
|---|

ORGANIZATORIUS (24 str. 4 d.)

Veikos ar nusikalstamos grupės arba susivienijimo vadovas ar koordinatorius. Veiksmai iš esmės atitinka kurstytojo, padėjėjo ar vykdytojo, tačiau greta jo prisiimama ir koordinuojanti vadovaujanti rolė.

Bendrininkavimas. Užduotys

1. Užduotis

A ir B nusprendžia apiplėšti banką grasindami žaisliniais pistoletais, panašiais į tikrus. A, nieko nesakęs B, į „žygį“ pasiima tikrą kovinį pistoletą.

2. Užduotis

Civiliniame procese ieškovas K, duodamas teisėjui T melagingus parodymus, iš atsakovo V prisiteisia jam nepriklausančius 5000 eurų.

3. Užduotis

A, grasindamas pistoletu, priverčia B sulaužyti parko suolelį. A ir B atsakomybė.

4. Užduotis

Nevykėlis N ketina naktį slapčia apvogti parduotuvę. Apie savo planą N papasakoja pikčiurnai draugui P. P įkalba N parduotuvę apiplėšti dieną, grasinant peiliu pardavėjui. N taip ir padaro.

5. Užduotis

A automobiliu nuveža B į nusikaltimo vietą, nors B galėjo vairuoti ir pats.

6. Užduotis

Savivaldybės valdininkas V atsitiktinai sužino, kad jo kolega K pietų pertraukos metu ketina apšvarinti seifą su piliečių rinkliavos pinigais V kabinete. Kadangi V nekenčia savo darbdavio ir yra mielai pasiruošęs „pagelbėti“ K, prieš išeidamas iš kabineto jis, nusižengdamas instrukcijai, išjungia signalizaciją ir palieka seifą atvirą. Kiek vėliau K, įsliūkinęs į V kabinetą, apsidžiaugia šia „netikėta dangaus dovana“, ir paima iš seifo ten esančius 2000 eurų.

7. Užduotis

A nusprendžia nužudyti savo turtingą giminaitį G. Tam tikslui jis susiranda pažįstamą kaimyną K, turintį ginklų parduotuvę. K sako, mielai padėsiąs geram kaimynui greičiau gauti siekiamą palikimą, ir perleidžia A neregistruotą šautuvą.

8. Užduotis

Valdininkas V paprašo intereso I nedidelės „materialinės paskatos“ už (teisėtą) sklypo nuosavybės teisių įregistravimą. V nurodymu I perveda atitinkamą sumą į V brolio B banko sąskaitą, skirtą atitinkamoms „transakcijoms“. V ir B atsakomybė.

9. Užduotis

Pensininkė P už nedidelę „proviziją“ kartas nuo karto leidžia pasinaudoti savo banko sąskaita asmeniui pravarde „Kisa“ (K).

Vieną dieną šis išsiuntė „sms“-žinutę nukentėjusiai N, esą jo sūnus esąs areštuotas policijos. Problemą galima „išspresti“, jei N perves 500,- eurų į P sąskaitą. N, patikėjusi K žinute, padarė kaip liepta.

P išėmė gautus pinigus iš sąskaitos ir, pasilikdama 50 eurų sau, likusią sumą perdavė K draugui D.

Ikiteisminio tyrimo metu P prisipažino žinanti apie pinigų „gavybos“ būdą, tačiau nei K, nei D tapatybę jos niekada nedomino. Be to paaiškėja, kad K savo žinutę siuntė iš Marijampolės pataisos namų, naudodamasis išankstinio apmokėjimo kortele. K bei D tapatybių taip ir nepavyksta nustatyti. P atsakomybė.

*Pagal LAT 2009.01.06, Nr. 2K-P-9, Teismų praktika 2009, Nr. 31, p. 206;
J. Prapiesčio atskiroji nuomonė, p. 211.*

Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės

PAGRINDAI

Nusikaltimo sudėties požymiai apibrėžia veikos neteisėtumą bei pavojingumą. Tačiau esama aplinkybių, kuomet asmens elgesys, nors formaliai ir įgyvendinantis veikos sudėtį, gali būti pateisinamas. Labai svarbu atskirti pateisinimą nuo kaltės, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės institutų.

Kaltė iš esmės nusako, kada iš asmens pagal jo individualią situaciją negalima reikalauti laikytis įstatymo (pvz. nėra tyčios, asmuo nepakaltinamas ir t.t.). Tačiau „nekaltas“ asmuo, nors ir nebus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, vis vien veikia neteisėtai, pažeisdamas įstatymo saugomą teisinį gėrį.

Neteisėtai veikia ir tas, kuris yra *atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės* (36-40 str.) ar *bausmės* (78-79 str.). Šiuo atveju baudžiamoji atsakomybė iš esmės kyla, tačiau teismas ar kitos institucijos (pvz. prezidentas malonės tvarka) dėl tam tikrų aplinkybių gali kaltinamąjį atleisti.

Tuo tarpu *baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės* yra gerokai „stipresnio“ pobūdžio, nes paneigia veikos priešingumą teisei, taigi kaip ir „atsveria“ įvykdytus nusikaltimo sudėties požymius. Teisė ne tik atsisako bausti, bet apskritai neleidžia kilti teisei atsakomybei, kitaip tariant, „uždega žalią šviesą“ veikiančiajam. Todėl pvz. VFR dalis autorių teigia, kad šios aplinkybės kaip „negatyvieji“ požymiai pašalina veikos sudėties objektyviusius požymius (žr. viršuje „nusikaltimo modeliai“), o ne tik veikos neteisėtumą.

Čia aprašyta skirtis turi ir praktinės reikšmės. Pavyzdžiui, prieš asmenį veikiančią be kaltės, tačiau neteisėtai, yra įmanoma būtinoji gintis arba administracinės teisės priemonės, kitaip negu prieš tą, kurio elgesys pateisinamas.

STRUKTŪRA

Baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės yra tik iš dalies numatytos kodekse (28-35 str.). *Visų teisės sričių* leidimai ar pareigos turi pateisinamąjį pobūdį ir baudžiamojoje teisėje. Taip ir pats BK iš dalies nurodo į kitas teisės normas, pvz. profesinių pareigų vykdymo atveju (30 str.). Pateisinamos aplinkybės gali būti tiek rašytos, tiek nerašytos. Pavyzdys nerašytai yra „nukentėjusio“ asmens sutikimas (tiesa, šio instituto dalykas bei ribos dar yra diskutuojamos).

APŽVALGA (PAGRINDINĖS).

Rašytos

- Būtinoji gintis, BK 28 str., CK 6.253 Nr. 7 str.
- Būtinasis reikalingumas, BK 30 str., CK 6.253 Nr. 6 str.
- Savigyna, CK 6.253 Nr. 8 str.
- Asmens sulaikymas, BK 29 str.
- Profesinių pareigų vykdymas, BK 30 str.
- Teisėsaugos institucijos užduotis, BK 32 str.
- Įsakymas, BK 33 str.
- Pateisinama rizika, BK 34 str.
- Mokslinis eksperimentas, BK 35 str.

Nerašytos

- Asmens sutikimas.
- Lygiaverčių pareigų kolizija.
- Tėvų ar globėjų teisė auklėti vaikus.

Būtinoji gintis ir būtinasis reikalingumas

Būtiniosios ginties institutas remiasi besikėsinančio asmens atsakomybe už susidariusią situaciją. Tuo tarpu būtinasis reikalingumas kliudo trečią asmenį, kuris su veikiančiojo bėdomis neturi nieko bendro. Šios pateisinamos aplinkybės esmė yra solidarumas. Todėl įstatymas besiginančiam numato platesnes galimybes, negu asmeniui, kuris veikia vadovaudamasis būtinuoju reikalingumu.

Būtinoji gintis, BK 28 str.

Kėsinimosi situacija

- **pavojinga kito asmens veika** → kitas *žmogus* kaip puolėjas (kitaip būtinasis reikalingumas)
→ veikos pavojingumas: kokios teisės gali būti saugomos būtinąja gintimi?
- **akivaizdumas** → žala netrukus įvyks arba jau yra vykdoma ir vis dar tebevyksta.
- **realumas** → objektyvi kėsinimosi situacija

Gynyba

- **žala daroma besikėsinančiam** (jei trečiam asmeniui, būtinasis reikalingumas)
- **atremiant kėsinimąsi** → pasirenkama tinkama priemonė jam atremti
- **neperžengiant būtiniosios ginties ribų** tik 28 str. 3 d. numatytais atvejais!
→ ar pasirenkama švelniausia iš galimų priemonių?
→ ar yra akivaizdus vertybių neproporcingumas?
išimtis peržengiant ribas dėl sumišimo ar išgąščio, arba ginant būstą

Būtinasis reikalingumas, BK 31 str.

Pavojaus situacija

- **akivaizdumas** → pavojus iškilo, dar tebegresia ir peraus į žalą, jei netrukus nebus imtasi atitinkamų apsaugos priemonių. Pavojaus šaltinis nesvarbus (tačiau jeigu pavojų kelia asmuo, pirmiausia galvokite apie būtinąją gintį)
- **realumas** → objektyvi pavojaus situacija

Pavojaus išvengimas

- **priemonės tinkamumas**
- **kitos priemonės neegzistuoja**
- **proporcingumas** → padaryta žala yra mažesnė už tą, kurios siekta išvengti
- **reikalingumo ribos** → asmuo pats tyčia sudarė pavojingą situaciją
→ asmuo privalo veikti didesnio pavojaus sąlygomis

Būtinoji gintis ir būtinasis reikalingumas. Užduotys.

1. Užduotis

Autobuso keleivis T.Eisuolis (T) kasdien važiuoja kartu su kolega Z.Uikiu (Z) į darbą. Z turi chronišką įprotį važiuoti be bilieta, nepaisant T priekaištų. Vieną dieną T neištveria, ir, grasindamas peiliu, priverčia Z nusipirkti bilietą iš autobuso vairuotojo.

2. Užduotis

A duoda B sprigtą. B reaguoja smagiu antausiu.

3. Užduotis

Studentas S taikosi nugvelbti kursioko K limonado butelį.

- a) K duoda S į nosį.
- b) K ginasi taip pat, tačiau žino, kad S serga sunkia šizofrenija, ir nėra atsakingas už savo veiksmus.
- c) K išsitraukia peilį ir nužudo S.
- d) K suvokia, kad apginti limonado buteliui, užtenka jį tiesiog atimti iš fiziškai gerokai silpnesio S, tačiau vis vien duoda jam į nosį.

4. Užduotis

Į ūkininko U sodybą jau nebe pirmą kartą braunasi jam žinomas kaimynas G.Irtuoklis (G), ieškodamas degtinės. U, būdamas fiziškai stipresnis, žino, kad jam būtų nesunku paprasčiausiai išmesti G iš trobos. Tačiau kadangi U jau nusibodo G apsilankymai, jis išsitraukia šautuvą ir nušauna G.

5. Užduotis

Tamsiame skersgatvyje prie ponios O greitais žingsniais tylomis artinasi nepažįstamas vyriškis N. O, manydama, kad N ketina ją užpulti ir apiplėšti, išsitraukia elektros šoko įtaisą ir trumpam suparaližuoja N, sukeldama jam fizinį skausmą. Kaip vėliau paaiškėjo, N skubėdamas norėjo paklausti kelio į stotį.

6. Užduotis

Atokiame vienkiemyje gyvena tironiškas šeimos tėvas T, pastoviai mušantis bei terorizuojantis savo žmoną Ž bei vaikus. Vieną vakarą T visiškai rimtai pareiškia, dabar einas miegoti, o rytoj atsibudęs ketinąs užmušti visą šeimą. Tam reikalui jis po lova jau laiko paruoštą kirvį. Ž, būdama gerokai silpnesnė už T, nusprendžia nelaukti, kol bus per vėlu, ir keptuve mirtinai sužaloja miegantį T.

7. Užduotis

A nemato kitos galimybės atsiginti didelio ir pikto kaimynų šuns puolimo, kaip jį nušaudamas.

8. Užduotis

Tėvas T maudosi su dviem mažamečiais savo sūnumis A ir M jūroje. Staiga užėjus dideliai bangai vaikai pradeda skęsti. T gali išgelbėti tik vieną iš jų, ir kartu su A išplaukia į krantą. M nuskęsta.

9. Užduotis

Padegėjas P uždega svetimą namą. Liepsnai dar nespėjus kaip reikiant įsisiausti, P pradeda gailėtis savo poelgio, ir skubiai uždusina liepsnas sandėliuke rastu šeiminių audeklų. Audeklas apdega ir tampa nebetinkamas naudoti.

10. Užduotis

Laivo sudužėliai L ir S stveriasi už jūroje plaukiančios lentos. Lenta per menka išlaikyti abiemis, tad tarp nelaimėlių kyla grumtynės. Galų gale L taikliu smūgiu apsvaigina S ir „užkariauja“ lentą. S nuskęsta.

11. Užduotis

Vieno teisininkų vakarėlio metu provokatorius P skaudžiai užgaulioja kolegą K, tikėdamasis, jog K neapsikentęs jį užpuls ir P, „teisėtai gindamasis“, galės šį gerai pamokyti. Planas pavyksta: K, tardamas žodžius, „tuoju gausi į snukį“, žengia prie P. P, tik to ir telaukęs, taikliais smūgiais apkula K.

12. Užduotis

A tamsioje gatvėje, laikydamasis leistino greičio, vairuoja automobilį. Į kelią staiga iššoka neblaivus G. Kad išvengtų susidūrimo, A staigiai pasuka automobilį į kairę ir išvažiuoja į skiriamąją kelio juostą. Ten jis atsitrenkia į tamsioje nematomą šulinio rentinį ir apvirsta. Pakeleivė P patiria galvos sumušimą bei plėštinę žaizdą dešinėje blauzdoje; jai nustatomas nesunkus sveikatos sutrikdymas.

A atsakomybė?

Pagal LAT 2009.03.17, Nr. 2K-121/2009.

13. Užduotis

A duoda B smagų antausį, nesuvokdamas, jog pastarasis kaip tik ruošiasi jį apkulti. A ir B atsakomybė?

14. Užduotis

Pilietis P vakare eidamas pamato, kaip A akmeniu išdaužia apšviestą parduotuvės iškabą. P užkalbina A, tačiau A liepia jam nešdintis, ir nekišti nosies į ne savo reikalus. Norėdamas jį sulaikyti, P čiumpa besipriešinantį A ir, užlaužęs rankas, pargriauna jį ant žemės. Nuo smūgio į žemę A kyla kelios didelės mėlynės. Atvykus policijai paaiškėja, kad A yra parduotuvės savininkas, o iškabą jis išdaužė iš įniršio, tą dieną gavęs nemalonų mokesčių inspekcijos laišką.

15. Užduotis

Kaip 14. užduotis, tik A iš tiesų yra gatvės chuliganas. Kai P taikosi sučiupti A, šis puola jį pasičiupęs kitą akmenį. P nelieka nieko kito, kaip paleisti mirtiną šūvį iš nuosavo pistoleto.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės

PRASMĖ

Kaip jau minėta, nusikaltimo sudėties požymiai pozityviai suformuluoja baudžiamuoju įstatymu uždraustą veiką, o atsakomybę šalinančios aplinkybės gali tą draudimą „panaikinti“ dėl įvairių teisinių priežasčių. Tuo tarpu atleidimo institutas, kitaip negu šalinančios aplinkybės, daugiau remiasi „intrasisteminiais“, baudžiamosios teisės sumetimais. Kita vertus, asmenį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės teistumas taipogi nekyla.

Institutą iš esmės galima pagrįsti šiais (viena su kitu susijusiais) aspektais:

- 1) Bausmės tikslų įgyvendinimas konkrečiu atveju arba apskritai neturi prasmės, arba pirmenybė teiktina kitiems (teisingumo ar tikslingumo) sumetimams. Pavyzdžiui, mažareikšmė (37 str.) arba praradusi pavojingumą (36 str.) veika atitinkamai panaikina poreikį bausti. Tam tikromis aplinkybėmis kriminalinė bausmė gali pasirodyti pernelyg griežta (39 str.) Grynai pragmatiniais sumetimais vadovaujasi 39¹ str.: Be privilegijuojamo liudininko parodymų nusikalstamos grupuotės veikla gali apskritai nebūti atskleista.
- 2) Bausmės tikslai gali būti įgyvendinti kitais būdais (*ultima ratio*); pvz., atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės galima taikyti baudžiamojo poveikio (arba nepilnamečiams auklėjimo) priemones, 67 str. 2, 4 d., 82 str.

Tačiau reikia atsižvelgti į tai, jog kriminaline bausme yra persekiojami įvairūs (žr. 41 str. 2 d.) – ir iš dalies vienas kitam prieštaraujantys – tikslai. Tarkim, specialiosios prevencijos aspektu bausti nekantrų didelio turto paveldėtoją už nužudymą (129 str. 2 d. 9 p.) dėl itin specifinio motyvo gal ir nebeliks prasmės (asmuo, gavęs ko norėjo, prarado pavojingumą, 36 str.), tačiau bausmė bus skiriama bendrosios prevencijos bei teisingumo atstatymo (retribuciniais) sumetimais.

SISTEMATIKA

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti įpareigojantis arba teismo žinioje.

- Įpareigojantis: 36 str., 114 str. 3 d., 147² str. 2 d., 189¹ str. 2 d., 226 str. 6 d., 227 str. 5 d., 259 str. 3 d., 291 str. 2, 3 d.
- Teismo žinioje: 37, 38, 39, 39¹, 40, 93 str., 147 str. 3 d., 157 str. 3 d.

Taipogi atleidimas tam tikrais atvejais gali būti sąlyginis, nustačius bandomąjį laikotarpį, 38 str. 3, 4 d., 40 str. 7, 8 d.

Nepaisant panašios formuluotės sistemaiškai pakaltinamumui (taigi subjekto charakteristikai) priskirtina 17 str. 2 d. Tinkamo subjekto charakterį paneigia ir 13 str. Tuo tarpu 18 str. 2 d. bei 19 str. 2 d. yra suformuluoti kaip atleidimo atvejai (juolab, kad 19 str. Lietuvos teisės dogmatika apsvaigimą priskiria „fiziologiniam“, taigi ne pakaltinamumo atvejui). Ne visiškai aiški yra ir 23 str. 2 d. vieta (savanoriškas atsisakymas), manyčiau, jis artimas besąlyginiam atleidimui⁹, kaip ir 235 str. 4 d., 237 str. 2 d., 238 str. 2 d. atvejai (bet jau galima paneigti ir tinkamą subjektą).

PASEKMĖS

- Teistumas nekyla.
- Recidyvas nekyla.
- Baudžiamojo poveikio (arba nepilnamečiams auklėjimo) priemones taikyti galima, 67 str. 2, 4 d., 82 str.

PROCESAS

- Ikiteisminio tyrimo metu: BPK 214 str. 2 d. – Ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimas, patvirtinantis prokuroro nutarimą nutraukti ikiteisminį tyrimą.
- Nagrinėjant teisme: BPK 303 str. 4 d. – Baudžiamosios bylos nutraukimas teismo nuosprendžiu.

⁹ Kitaip *Piesliakas* BT II, p. 79 – atsakomybę šalinanti aplinkybė.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. Užduotys.

1. Užduotis

Ūkininkas U teisiamas pagal 283 str. 1 d. už tai, kad organizavo žemdirbių protesto akcijas prieš nenupjautų dobilų akcizo įvedimą, blokuojant automagistralę Vilnius-Klaipėda traktoriais. Bylos nagrinėjimo metu U argumentuoja, kad valstybė prieš kelias dienas panaikino nekenčiamą akciją, tad nebeliko pagrindo jį bausti. Ar pagrįstai?

Pagal LAT 2004.10.04, 2K-7-393/2005.

2. Užduotis

Butelio mylėtojas B pagal 284 str. 2 d. teisiamas už tai, jog jis, kamuojamas itin sunkių pagirių, vietiniame „Norfos“ skyriuje išplūdo ir apspjaudė savo kaimyną K, nenorėjusį paskolinti 2-jų eurų „rašalo“ buteliui. B argumentuoja, jog dėl kažkokio buitinio konflikto tiek daug triukšmo kelti nevertėtų. Be to, jis jau kelis mėnesius sėkmingai gydos narkologinėje ligoninėje, ir gali pateikti atitinkamą pažymą.

3. Užduotis

Profesorius P po sėkmingo disertacijos gynimo gauna puokštę gėlių nuo dėkingos doktorantės D.

4. Užduotis

Vairuotoja V apylinkės teismo pagal 281 str. 4, 6 d., 144 str., 63 str. 4 d. nuteista už tai, kad būdama neblaiva, naktį vairavo automobilį neįsijungusi šviesų, ir partrenkė į pėsčiųjų perėją išėjusį P, sunkiai sutrikdydama jam sveikatą. Tuomet ji pasišalino iš įvykio vietos.

Apeliacinėje instancijoje V teigia, jog ji susitaikė su nukentėjusiuoju ir atlygino žalą, tad apylinkės teismas turėjo ją atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės.

Pagal LAT 2004.05.25, 2K-372/2004.

5. Užduotis

Valdininkas V yra teisiamas pagal 228 str. 1 d. už tai, kad 2018.05.20 neteisėtai suteikė statybos leidimą savo kaimynui K, o 2018.10.06 tą patį padarė savo studijų draugo S naudai.

Bylos nagrinėjimo metu V prašo atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą (40 str.): nusikalstamą veiką jis padaręs pirmą kartą. Be to jis teigia puikiai suprantąs, jog valstybės pareigūnui tokie veiksmai tikrai garbės nedaro, tačiau nesutinka su vertinimu, jog jis esą padarė „didelę žalą“ valstybei pagal 228 str.

Prokuratūra argumentuoja, jog V veikos negalima kvalifikuoti kaip padarytos „pirmą kartą“, kadangi šis suteikė statybos leidimus dvejuose veikos epizoduose. O kadangi V dar ir nesutinka su teisiniu savo veikos įvertinimu, apie prisipažinimą ar nuoširdų gailėstį negali būti ir kalbos. Taigi atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės nesą jokio pagrindo.

Įvertinkite pateiktus argumentus dėl A atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal 40 str.

*Pagal LAT 2008.15.20, 2K-P-85/2008;
2010.03.18, 2K-P-82/2010.*

Klausimai kartojimui V:

Nukirstinės sudėties sąvoka.

Kada nusikalstama veika yra baigta?

Pasikėsimo struktūra.

Kada veika pradedama „daryti tiesiogiai“ pasikėsimo atveju?

Kada pasikėsinimas yra nebaigtas? Kada baigtas? Kokie reikalavimai kiekvienu atveju keliami savanoriškam atsisakymui?

Kuo skiriasi savanoriškas atsisakymas nuo aktyvios atgailos?

Būtiniosios ginties teisėtumo sąlygos.

Būtinąjo reikalingumo teisėtumo sąlygos.

Kaip atsako asmuo, kuris klaidingai tariasi veikiąs atsakomybę šalinančiomis aplinkybėmis (pvz. būtiniosios ginties situacijoje)?

Išvardinkite bendrininkavimo rūšis ir formas.

Išvardinkite ir trumpai apibūdinkite vykdymo formas.

Ką reiškia „vykdytojo ekscesas“?

Kuo nuo bendrininkavimo skiriasi prisidėjimas prie nusikalstamos veikos?

Kada nusikalstama veika laikoma „prarandusi pavojingumą“ atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 36 str.?

Ar veika yra laikoma padaryta „pirmą kartą“ (pvz. 39, 40, 93 str.) esant

- tęstinei veikai,
- idealiajai sutapčiai,
- realiajai sutapčiai?

Veikų konkurencija ir daugetas

TERMINOLOGIJA

Veika yra nusikalstamos veikos, t.y. nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo (10 str.) dispozicija.

Veiksmo terminas reiškia tam tikrą asmens veikimo (ar neveikimo) poelgį, apibrėžtą laike bei erdvėje. Viena vertus, baudžiamojoje teisėje veiksmo nereikėtų tapatinti su vienu natūraliu kūno judesiu. Tarkim, turto pagrobimui dažniausiai prireiks ne vieno, o keleto atskirų judesių. Šiuos fragmentus „anomiškai“ aprašyti medikui gal ir įmanoma, bet teisininkui ne visuomet reikšminga (kaip ir, tarkim, įsilaužėlio širdies dūžių skaičius). Taigi ar asmuo atlieka vieną ar kelis veiksmus, teisėje visuomet bus tiek ontologinis, tiek ir vertinamasis klausimas. Kita vertus, iš pažiūros atskiri veiksmai gali būti traktuojami kaip viena veika, pvz. kaip atskiri tęstinės veikos epizodai arba kai baigta veika „nukonkuruoja“ pasirengimo ir pasikėsینimo veikas: Tarkim, „šimtmečio vagystė“ iš centrinio banko, reikalaujanti daugybės gerai koordinuotų pasirengimo bei vykdymo veiksmų.

Teisės teorijoje dar yra skiriamos „natūrali“ (pvz. vienas sveikatos sutrikdymas vienu ar keliais smūgiais) ir „teisėnė“ veiksmo kategorijos (pvz. smurtas ir grobimas sudėtinėje plėšimo sudėtyje). Tad į šią skirtį jau savaime yra įdėtas vertinimas.

PAGRINDAI

Kalbant apie veiką, veikų konkurenciją ar daugetą pirmiausia reikia suvokti skirtį, ar įgyvendinama tik viena, ar kelios veikos. Konkurencija taipogi yra tik *vienos veikos* įgyvendinimas, tuo tarpu apie daugetą kalbėsime kelių veikų atveju.

I. Viena veika

Paprasčiausias atvejis yra **pavienė veika**, kai asmuo savo veiksmu tiek formaliai, tiek materialiai įgyvendina vieną veiką. Pvz. U, trinktelėjęs A į ausį, įgyvendina 140 str. 1 d. sudėtį.

Ypatingos pavienės veikos formos yra **trunkamoji veika**, kuomet asmens veiksmas sukuria tam tikrą laiko atžvilgiu savarankišką būseną, kuri tęsiasi iki jos pabaigimo (pvz. laisvės atėmimas yra baigtas uždarius nukentėjusįjį, tačiau materialiai trunka iki jo išlaisvinimo, 146 str.).

Pagal 63 str. 10 d. ir **tęstinė veika**, kuomet asmuo, turėdamas vieningą tyčią atlieka du ar daugiau identiškų veiksmų, pažeisdamas tą patį straipsnį (vieningas objektas), pvz. nuskurdęs girtuoklis G sistemingai apvaginėja kaimyninę gėrimų parduotuvę – viena vagystė pgl. 178 str. Nevienareikšmiškai vertinami atvejai, kai kaltininkas veikas padaro iš skirtingų „šaltinių“, pvz. K per vieną naktį „apvažiuoja“ kelias benzino kolonėles ir įvykdo suplanuotą plėšimų seriją. Čia turės reikšmės laikotarpio įvertinimas (per vieną dieną ar skirtingais laikais).

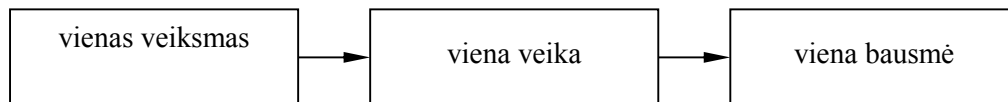
Tęstinės veikos institutas yra gana problematiškas, nes asmuo šiaip ar taip įvykdo laiko ir erdvės atžvilgiu atskirus veiksmus. Nėra visai aišku, kodėl vieninga tyčia bei veiksmų identiškumas jį, kaip padariusį vieną veiką, savotiškai privilegijuoja prieš „spontanišką“, „nepastovų“ kaltininką, kuris pagal įstatymą įgyvendina kelias veikas (daugetą), ir yra baudžiamas pagal realiąją sutaptį (apie tai tuojau).

Tuo tarpu neproblematiški yra tokie atvejai, kai pati sudėties sutruktūra Specialiojoje Dalyje nulemia daug veiksmų. Tai ypač būdinga organizaciniams deliktams, pvz. asmuo, ilgus metus teikdamas savo paslaugas, dalyvauja nusikalstamo susivienijimo veikloje, 249 str. (tačiau atsargiai: jeigu asmuo dalyvaudamas daro kitas nusikalstamas veikas, 249 str. jų savaime „nesukabina“ į vieną!).

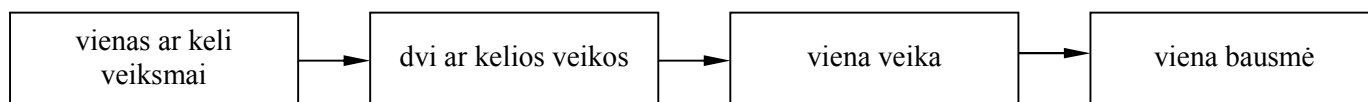
Veikų konkurencijos (arba apėmimo) atveju veiksmas ar veiksmai formaliai įgyvendina dvi ar daugiau veikų dispozicijų, tačiau galų gale pritaikoma tik viena. Taip yra todėl, kad formaliai atskiri BK straipsniai gali „susikirsti“ savo turiniu, sudėties požymiais (iš dalies) apimdami tą patį veikos epizodą. Tuomet pirmenybė tenka dispozicijai, kuri išsamiau aprašo epizodo charakterį. Kitaip tariant, ši veika savo charakteriu *apima* („įsiurbia“) kitą. Paprasčiausias pavyzdys yra specialumas, pvz. kvalifikuota vagystė įsilaužus į butą (178 str. 2 d.) automatiškai apims ir bendrą vagystės dispoziciją (178 str. 1 d.). Abi veikos turi tą patį objektą bei požymius (svetimo turto grobimas), tik kvalifikacija dar suformuluoja papildomą sugriežtinimą dėl būsto teisės pažeidimo ir todėl yra platesnė. Taigi taikomas bus *tik* 178 str. 2 d. ir tik pagal jį skiriama sankcija.

Įstatymų konkurencija BK nėra atskirai reglamentuota. Tai ir nėra reikalinga, kadangi taikant konkurencijos taisyklės yra daroma ne kas kita, kaip remiantis įstatymų aiškinimu pritaikoma *viena* specialiosios dalies dispozicija, pagal šios sankciją bendrais pagrindais paskiriant bausmę.

Viena veika:



Veikų konkurencija (apėmimas):



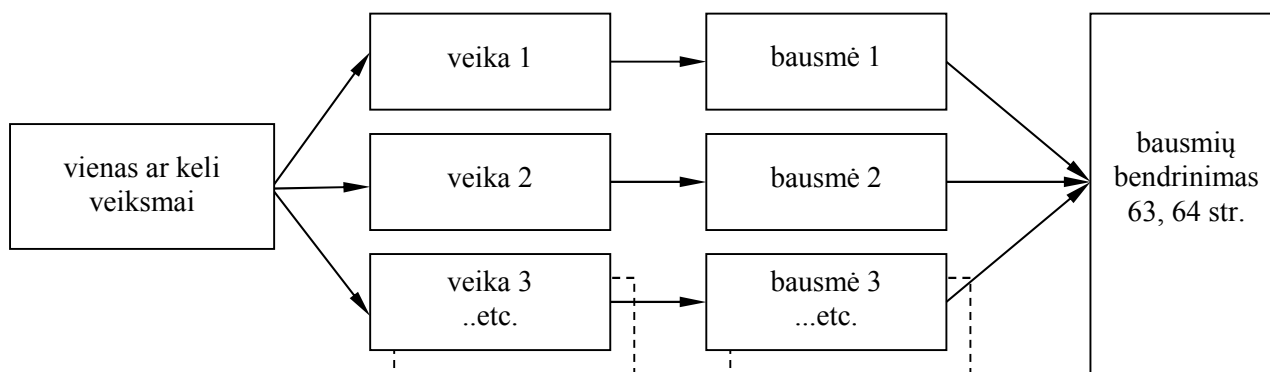
II. Veikų daugetas

Keletas veikų arba veikų daugetas susidaro tuomet, kai asmuo vienu, dviem ar keliais veiksmais įgyvendina dvi ar kelias veikas. Taigi dispozicijos neapimamos, bet lieka greta viena kitos, todėl kalbama apie daugetą. Kadangi kiekvienai veikai atskirai yra numatyta bausmė, reikalingos specialios bausmės subendrinimo taisyklės, numatytos 63 bei 64 str.

Bausmė skiriama dviem žingsniais (63 str. 1 p.):

1. už kiekvieną veiką veiką yra paskiriama atskira bausmė;
2. tuomet šios bausmės yra apimamos (taigi jau nebe veikos, bet bausmės!) arba sudedamos pagal subendrinimo taisyklės 63, 64 str. Išimtį formuluoja 65 str. 2 d.: bauda nebendrinama, tačiau skiriama su kita bausme.

Veikų daugetas:



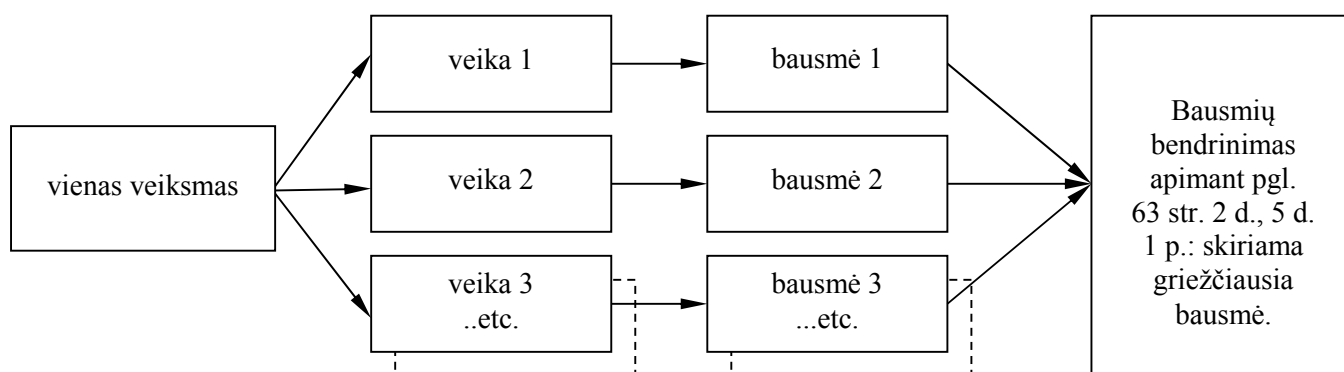
IV. Veikų daugeto formos ir bausmės skyrimas.

Veikų daugetas turi dvi formas: tai idealioji sutaptis ir realioji sutaptis.

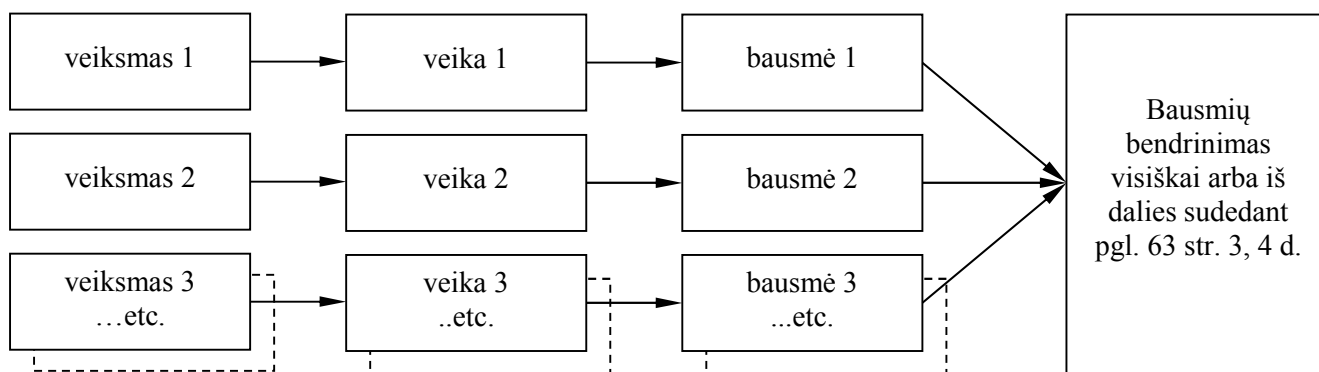
Idealioji sutaptis yra tuomet, kai vienas veiksmas įgyvendina dvi ar keletą veikų, numatytų skirtinguose BK straipsniuose. Jeigu įgyvendinamos skirtingos to paties straipsnio alternatyvos, tai traktuojama kaip viena veika.

Realioji sutaptis tuomet, kai keliais veiksmais yra įgyvendinamas dvi ar kelios veikos, numatytos skirtingų ar to paties straipsnio.

Idealioji sutaptis



Realioji sutaptis





Dėmesio: pagal 65 str. 2 d. bausmė nekeičiama, tačiau skiriama kartu su kita bausme.

V. Vienos veikos ir daugeto atskyrimas

Atskirti įstatymų konkurenciją nuo daugeto nėra visada paprasta, kaip ir atskiras daugeto formas. Lemiamą reikšmę turi sudėties požymių kvalifikavimas ir veikos dalyko bei objekto išaiškinimas. Tarkim, vagystės kvalifikacijos ir privilegijavimas 178 str. 2-4 d. yra specialios bendrai dispozicijai 1 d., kadangi jos aprašo skirtingas turto grobimo aplinkybes. Tačiau jeigu vagystės metu asmuo sugadina svetimą turtą (pvz. įsibrovėlis išlaužia sandėlio duris, 178 str. 2 d.), tuomet jis greta grobimo įgyvendina ir kitą teisės pažeidimą, turto sugadinimą (187 str. 1 d.). Taigi čia turėsime ne vieną veiką, bet daugėtą idealiąją sutaptimi. Kita vertus, gerai argumentuojat galima klausti, ar „įsibrovimo“ požymis 178 str. 2 d. jau savyje neapims *tipinių* turto gadinimo veiksmų įsibraunant (pvz. spynos, durų išlaužimas ar pan.). Kadangi teismai laikosi nuomonės, jog įsibrovimas yra įgyvendinamas ir tada, kai asmuo neturi įveikti kažkokių išorinių kliūčių (tarkim, sandėlys neužrakintas), įsibrovimas turto sugadinimo neapims. Čia matome, kokią reikšmę sprendžiant konkurencijos klausimus turi sudėties požymių aiškinimas.

Apžvalga:

Viena veika	Kelios veikos (daugetas)
<ul style="list-style-type: none">• PAVIENĖ VEIKA. Ypatingos formos:<ul style="list-style-type: none">→ Trunkamoji.→ Tęstinė (63 str. 10 d.).• VEIKŲ KONKURENCIJA (veikų apėmimas): Bendros ir specialios normos. Specialių normų. Visumos ir dalies.	<ul style="list-style-type: none">• IDEALIOJI SUTAPTIS. → Vienas veiksmas įgyvendina dvi ar keletą veikų.• REALIOJI SUTAPTIS. → Du ar keletas veiksmų įgyvendina dvi ar keletą veikų.
	
SANKCIJA: viena veika → viena bausmė pagal <i>vieną</i> straipsnį.	SANKCIJA: kelios veikos → kelios bausmės pagal <i>kelis</i> straipsnius → bausmės skyrimas taikant bausmių subendrinimo taisyklės (apėmimas arba sudėjimas [visiškas ar dalinis], 63 str. 1-9 d., 64 str.).

☞ Paskaitymui:

- Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusiklastamų veikų sutapčių apžvalga, LAT Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas, 2016.04.28, Teismų praktika, Nr. 44.
- LAT 2012.05.08, 2-K-P-78/2012.
- *Girdenis, T.* Nusikalstamų veikų daugeto samprata: teorinės ir praktinės problemos, Socialinių mokslų studijos 2009, 4(4), p. 141-157.
- *Girdenis, T.* Bausmių bendrinimas su ankstesniu nuosprendžiu paskirtomis ir subendrintomis bausmėmims pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 63 straipsnio 9 dalį, Socialinių mokslų studijos 2012, 4(1), p. 299-308.
- *Nevera, A.* Nusikalstamų veikų idealios bei realios sutapties atribojimo ir bausmių skyrimo problemos, Jusirsprudencija 2006, 7(85), p. 24-29.

Veikų konkurencija ir daugetas. Užduotys

1. Užduotis

A išlaužia svetimo automobilio spynelę ir paima radiją. A Atsakomybė?

2. Užduotis

Bedarbis B nusprendžia pagerinti savo menkas pajamas, realizuodamas svetimą automobilį. Kadangi išilaužėlis iš jo menkas, B ketina pagrobti mašiną miestelio parduotuvės stovėjimo aikštelėje pagrasinęs vairuotojui. Tam tikslui jis ginklų parduotuvėje įsigyja grėsmingai atrodantį peilį ir kelias dienas žvalgo aikštelę sužinoti, koks metas tinkamiausias įgyvendinti sumanymui.

Vieną vėlyvą vakarą B pasiryžta, ir grasindamas peiliu priverčia vairuotoją O išlipti iš pastarajam priklausančio BMW (vertė 100.000 Eur.). Tuomet B įsėda į automobilį ir visu greičiu išdumia iš aikštelės.

Automobilį B, kaip ir planavo, kitą dieną „turgelyje“ parduoda žinomam vogtų automobilių supirkėjui T.

B atsakomybė.

3. Užduotis

Kaip **2 užduotis**, tačiau B vietoj grasinimo peiliu sunkiai sužaloja O (BK 135 str. 2 d. 9 p.).

4. Užduotis

Motina M, veikianti pogimdyvinės depresijos, nužudo savo naujagimius dvynukus.

5. Užduotis

„Žolės“ mėgėjas Ž savo namo rūsyje jau treči metai augina bei laiko nedidelį kiekį kanapių. Auginimui Ž naudoja kaitinamąsias lempas. Dalį gaunamo derliaus Ž surūko pats, dalį už „simbolinę“ kainą perleidžia savo draugams. Vieną dieną buvęs draugužis D išduoda Ž „fermą“ teisėsaugos pareigūnams.

Ž atsakomybė.

6. Užduotis

Klastojimo meistras M pagamina netikrą urmo prekybos bendrovės „Kurmiai“ dokumentą prekių išdavimui su vadybininko parašu. Su šiuo popieriumi M nuvyksta į „K“ sandėlį, kur nieko nenuutuokiantys įmonės darbuotojai pakrauna į M autobusėlį partiją pirmarūšės dešros.

M atsakomybė.

7. Užduotis

Neturtingas automėgėjas A vieną dieną nusprendžia, kad jo pažįstamas P galėtų jam „perleisti“ savo prabangų „Mercedes Benz“ automobilį (vertė 100.000 Eur). Vieną vakarą patykojęs P namų kieme A, grasindamas peiliu, paima iš P automobilio raktelius ir nuvažiuoja. Kitą dieną A vėl apsilanko pas P ir, grasindamas fiziniu susidorojimu, priverčia P kartu nuvažiuoti pas notarą N ir surašyti nuosavybės dovanojimo aktą minėtam automobiliui.

A atsakomybė?

Pagal LAT 2009.06.09, Nr. 2K-245/2009

8. Užduotis

Fejerverkų mylėtojas Feniksas (F) vieną naktį nusprendžia padegti kaip galima daugiau šiukšlių konteinerių. Automobilu „apsilankęs“ įvairiuose sostinės rajonuose, jis iš viso padega šešioliką konteinerių, kol galų gale paryčiais jį sučiumpa policija.
F atsakomybė.

9. Užduotis

Tigrių m. apylinkės teismas teisia neramų miestelio gyventoją Nikolausą (N) už visuomenės rimties trikdymą 2013 m. sausio 1 d. (BK 284 str.) bei tų pačių metų kovo 8 d. įvykdytą kvalifikuotą vagystę (BK 178 str. 2 d.), įsibrovus į parfumerijos sandėlį.

Teismas yra nusiteikęs už pirmą veiką paskirti 2 MGL dydžio piniginę baudą, tuo tarpu kai vagystę jis, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes, „įvertina“ 100 MGL.

Kokiomis bausmės skyrimo taisyklėmis vadovausis teismas, skirdamas galutinę bausmę?

10. Užduotis

Kiškėnų apylinkės teismas 2012 m. lapkričio 6 d. nagrinėja piliečio P bylą dėl vagystės pagal 178 str. 1 d., kurią jis įvykdė 2011 m. rugpjūčio 20 d. P byloje jau yra teistumas dėl kitos vagystės pagal tą patį straipsnį, padarytos 2011 m. spalio 18 d. Pašernių apylinkėje. Nuosprendžio data: 2012 kovo 27 d. Nuosprendis įsiteisėjęs, tačiau bausmė dar neatlikta.

1. Kokiomis bausmės skyrimo taisyklėmis vadovausis Kiškėnų apylinkės teismas nagrinėjamoje byloje?
2. Ar P gali būti laikomas recidyvistu?

11. Užduotis

Gaujoje „Žiedų valdovas“ jau antri metai aktyviai veikia T.Rolis (T). Galiausiai T atsiduria teisme, kur jis yra teisiamas už dalyvavimą nusikalstamo susivienijimo veikloje (BK 25 str. 4 d., 26 str. 5 d., 249 str.), o taipogi už savo „narystės“ metu įgyvendintus didelės vertės turto vagystę (178 str. 3 d.) ir, praėjus trims mėnesiams po vagystės, plėšimą įsibrovus į patalpą (180 str. 2 d.).

Kokias bausmės skyrimo taisykles taikys teismas, skirdamas galutinę bausmę?

Pagal LAT 2007.02.22, Nr. 3-2007, Teismų praktika 2007, p. 26, 16 punktas.

Bausmės skyrimas. Užduotys

1. Užduotis

Zuikėnų apylinkės teismas nepilnamečiui N už ginkluotą apiplėšimą pagal 180 str. 3 d. ketina skirti dvejų metų minimalią bausmę. N advokatas teigia, jog teismas pažeidžia baudžiamąjį įstatymą. Ar pagrįstai?

2. Užduotis

Patvorių apylinkės teismas vagišiui V paskirti laisvės atėmimo bausmę už naujo automobilio vagystę pagal 178 str. 3 d. V argumentuoja, esąs teisiamas pirmą kartą, tad paskirta bausmė atsižvelgus į visas aplinkybes būtų per griežta. Ar pagrįstai?

3. Užduotis

Ilgapirštis I buvo teisme pirmą kartą kaltinamas ir atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal 38 str., tačiau dar nepraėjus metams jis vėl neatsilaikė pagundai ir apsvogė. I teigia, jog teismas, vertindamas abi veikas pagal 178 str. 1 d., jam bet kokių atveju neturėtų skirti laisvės atėmimo bausmės.

4. Užduotis

Vairuotojas V, teisiamas pagal 281 str. 1 d., nurodo, jog turtinę žalą nukentėjusiam visiškai atlygino V civilinės atsakomybės draudimas.

Ar teismas galėtų tai pripažinti kaip atsakomybę lengvinančią aplinkybę?

5. Užduotis

Neturtingas studentas S teisiamas pagal 178 str. 1 d. dėl seniai geidžiamo dviračio pagrobimo. Teismas traktuoja kaip atsakomybę sunkinančią aplinkybę, jog S veikė dėl savanaudiškų paskatų. Ar pagrįstai?

6. Užduotis

Sargučių teismas teisia vairuotoją V pagal 300 str. 2 d. už tai, kad šis vairavo automobilį su suklastotu vairuotojo pažymėjimu. Teismas kaip bausmę griežtinančią aplinkybę vertina tai, jog V, pats neturėdamas vairuotojo pažymėjimo, vairuodamas kėlė pavojų eismo saugumui. Ar pagrįstai?

Pagal LAT 2009.12.01, Nr. 2 K-417/2009.

7. Užduotis

Teisėnų apylinkės teismas 2013 m. kovo 11 d. teisia pikčiurną P pagal 284 str. 1 d. už tai, kad miestelio aikštėje necenzūriniais žodžiais iškoliojo ir apstumdė kaimyną K. Teismas, vertindamas P asmenybę, neigiamai atsižvelgė į faktą, jog šis 2005 m. vasario 16 d. jau buvo teistas už viešosios tvarkos pažeidimą pinigine bauda panašiomis aplinkybėmis (veika, padaryta esant menkam pretekstui susiginčijus dėl klausimo, ar dabartinė valdžia gera). Taipogi apylinkės teismas neigiamai įvertino faktą, jog P veikos metu buvo apsvaigęs po dviejų bokalų tamsaus kaimiško alaus. P teigia, jog tie pora bokalų jo veikai reikšmės neturėjo, kadangi jis ir taip esąs visą laiką piktas, ką patvirtina ir jį senai pažįstantys liudytojai.

Pagal LAT 2006.01.24, Nr. 2K-82/2006.

8. Užduotis

A ir B eidami vogti, kartu pasiima nepilnametį N. Prieš tai jie pasiūlo N „dėl drąsos“ kartu išgerti degtinės. N, neturintis patirties su alkoholiu, iš tiesų nenori gerti, tačiau bijo pasirodyt „skystablauzdis“ prieš suaugusius. Po geros dozės narsūs kaip ereliai draugai įvykdo vagystę.

9. Užduotis

A ginčo metu sunkiai sumuša pažįstamą P. P praradus sąmonę, A, ištiktas šoko, pakviečia pagalbos kaimyną K. K iškviečia gelbėjimo tarnybas. Apklausiamas policijoje, A iškart pripažįsta savo veiką. Paklaustas, ar nesigaili, A atsako, jog šiuo metu jis apskritai nieko nejaučia. Įvertinkite bausmės skyrimo aplinkybes.

10. Užduotis

D teisiamas už vagystę su bendrininkų grupe. Apklausiamas ikiteisminio metu D pripažįsta savo veiką ir nuoširdžiai gailisi. Tačiau paklaustas dėl kitų bendrininkų tapatybės, D atsisako nurodyti kitus asmenis, teigdamas, jog jis pasiruošęs prisiimti atsakomybę, tačiau jokių būdu nenori „išduoti“ draugų.

11. Užduotis

Banko plėšikas P, grasindamas pistoletu, priverčia taksi vairuotoją T mirtinai pervaziuoti į kelią išbėgusį banko apsaugos tarnautoją. T atsakomybė.

12. Užduotis

Įsilaužėlis I, kaip visuomet šaltakraujiškai rūkydamas cigarą, atidaro apvagiama sandėlio duris. Dėl lengvo dujų nuotėkio kyla sprogimas. Apdegęs I išgelbstimas medikų, tačiau didžiulio gaisro metu sudega visas sandėlių kompleksas.

Turto konfiskavimas. Užduotys

1. Užduotis

Vairuotojas V kreipiasi į policijos komisariatą ir melagingai nurodo, jog jam priklausantis BMW vakar buvo pavogtas iš kiemo. Vėliau jis pateikia prašymą draudimui, kad gautų kompensaciją. Įvykiui paaiškėjus, draudimas atsisako mokėti sumą ir kreipiasi į policiją.

Ar automobilis gali būti konfiskuotas?

Pagal LAT 2008.11.04, Nr. 2K-339/2008.

2. Užduotis

Sunkvežimio vairuotojas S per sieną gabena tarp kitų prekių paslėptas cigaretes. Už tai jis nuteisiamas už kontrabandą pinigine bauda (BK 199 str. 1 d.). Sunkvežimis priklauso S darbdaviui, UAB „Ratux“.

Nuspręskite turto konfiskavimo klausimą.

3. Užduotis

Sūnus S gimtadienio proga gauna dovanų 40.000 EUR iš savo tėvo T, mieste gerai žinomo chirurgo. Po trejų metų T nuteisiamas už didelės vertės turto pasisavinimą savo ligoninės nenaudai. Ikiteisminio tyrimo metu teisėsaugos pareigūnai sužino, jog T jau seniai gyvena gerokai „virš pajamų“; paklaustas, iš kur T įgijo dovanotus pinigus, T atsisako duoti bet kokius parodymus.

Teismas svarsto klausimą dėl pinigų konfiskavimo. S nurodo, jog pinigus jis išleido kelionėms bei kitiems laisvalaikio malonumams.

Senatis. Teistumas. Užduotys

1. Užduotis

- a) Verslininkas V nusprendžia atsikratyti savo partnerio P. 2012 balandžio 5 d. jis pakviečia P į svečius ir pavaišina jį konjaku, užnuodytu lėtai veikiančia medžiaga. P miršta balandžio 27 d. (BK 129 str.).
- b) Studentas S nuo 2010 m. rugpjūčio 9 d. laiko namie nedidelį kiekį kanapių (BK 259 str. 1 d.), kol 2011 m. sausio 15 d. vakarą jas surūko.
- c) Ūkininkė U nuo 2011 m. liepos 3 d. uždaro savo tingų vyrą T į sandėliuką, kad jį pamokytų (146 str. 2 d.). Liepos 5 d. U apsilanko sandėliuke ir, kad T geriau suvoktų padėties rimtį, apskaldo jį antausiais (140 str. 1 d.). Liepos 7 d. ji galų gale išleidžia T.
- d) Banditas B 2012 m. gruodžio 3 d. pietauja su draugu D, kur šis prasitaria, 2013 m. sausio 1 d. ketinąs nušauti konkurentą K. B, „garbingas“ savo profesijos atstovas, nemato jokio reikalo apie tai pranešti teisėsaugos institucijoms (BK 238 str. 1 d.). D įgyvendina savo sumanymą (129 str. 2 d. 9 p.).
- e) Kaip (d) variante, B per minėtus pietus perduoda D pažadėtą šaunamąjį ginklą (129 str. 2 d. 9 p., 24 str. 6 d.).

Nustatykite senaties termino pradžią kiekvienam asmeniui už minėtus BK straipsnius.

2. Užduotis

Palangos miesto apylinkės teismas 2013.05.30 nuteisia miesto gyventoją G pagal BK 245 str. už tai, kad jis nuo 2010.05.01 iki 2010.08.13 piktybiškai nevykdė apylinkės teismo 2009.12.17 sprendimo civilinėje byloje ieškovo E naudai.

2013.09.14 Klaipėdos apygardos teismas nagrinėja G apeliaciją.

Teismas linkęs palikti galioti Palangos miesto apylinkės 2013.05.30 nuosprendį.

1. Kaip Jūs išspręstumėte senaties klausimą?
2. Ar situacija pasikeistų, jei apygardos teismas nuspręstų panaikinti Palangos apylinkės teismo nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apylinkės teismui pagal BPK 326 str. 1 d. 4 p. arba prokurorui pagal 5 p.?

Pagal LAT 2K-7-233/2007 (supaprastinta).

3. Užduotis

Apylinkės teismas 2018 m. gruodžio 3 d. teisia kaltinamąjį L dėl sukčiavimo (BK 182 str. 1 d.), kurį jis įvykdė 2010 liepos 1 d. Nagrinėjant bylą paaiškėja, kad L 2012 m. gegužės 21 d. įvykdė nedidelės vertės turto vagystę pagal BK 178 str. 4 d.

Kaip nuspręsti dėl veikų senaties?

Pagal LAT 2K-P-100/2008.

4. Užduotis

Apylinkės teismas nuteisia kaltinamąjį K penkerių metų laisvės atėmimu ir 520,- Lt pinigine bauda, subendrinus bausmę už nedidelės vertės turto vagystę (BK 178 str. 4 d.), sukčiavimą pagal BK 182 str. 1 d. bei plėšimą naudojant šaunamąjį ginklą pagal BK 180 str. 3 d.

1. Dėl kokių veikų ir kada prasideda K teistumas ir kiek jis trunka?
2. Ar teistumas kyla, asmenį atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės ar visos bausmės?

5. Užduotis

K, apygardos teismo nuteistas už prekybą žmonėmis pagal BK 147 str. 1 d., 2009 rugpjūčio 17 d. atliko trejų metų laisvės atėmimo bausmę. 2011 m. vasario 19 d. K įvykdo vagystę pagal BK 178 str. 1 d., už kurią jis iki 2013.01.30 atlieka vienerių metų laisvės atėmimo bausmę.

Teistumo termino pradžia bei trukmė.

Nepilnamečiai. Užduotys

1. Užduotis

Septyniolikmečiai Bronius (B) ir Antanas (A) po mokyklos už „ižeidimą“ nutykoję primuša klasioką Česlovą (Č), tuo pačiu piktybiškai sutrypdami jo akinius (vertė 1000 Lt.).

Apylinkės teismas nagrinėja bylą dėl sveikatos sutrikdymo pagal BK 140 str. 1 d. ir svetimo turto sunaikinimo pagal 187 str. 1 d. bendrininkaujant, 25 str. 2 d.

Abu kaltinamieji ikiteisminio tyrimo metu prisipažįsta padarę veiką, ir nuoširdžiai atsiprašo Č dėl padarytos skriaudos. Abu mokosi gerais pažymiais ir iki šiol visada drausmingai elgėsi. A atlygina Č visą žalą už sudaužytus akinius iš savo santaupų. B, teismo paklaustas, kodėl neprisidėjo prie akinių atlyginimo, nurodo, kad yra kilęs iš skurdžios šeimos, ir sukrapštyti 500,- litų jam kaip moksleiviui būtų sunkoka.

Ar teismas turi pagrindo atleisti A ir B nuo baudžiamosios atsakomybės?

2. Užduotis

Septyniolikmetis Vincas (V) 2012.06.24 išsiunčia patikliai Petronei (P) laišką, kurio pagalba jis, melagingai prižadėdamas investuoti ir „padauginti“ pinigus, ragina pastarąją perleisti 5000 litų. Dėl pašto nesklaidumų P gauna laišką tik 2012.07.10, ir netrukus perveda sumą į V nurodytą sąskaitą. 2012.07.01 V švenčia savo aštuonioliktąjį gimtadienį.

2012.11.12 apylinkės teismas nagrinėja V bylą dėl sukčiavimo (BK 182 str. 1 d.). Teisme V nurodo, kad jam buvo visiškai tas pats, kada P gaus klatingą laišką. Dėl bylos aplinkybių teismas yra bet koku atveju linkęs skirti V bausmę.

1. Ar teismas taikys BK XI skyriaus nuostatas?

2. 2013.05.18 V vėl teiriamas dėl vagystės (BK 178 str. 1 d.), kurią jis įvykdė 2013.01.08. Ar V gali būti laikomas recidyvistu pagal 27 str. 1 d., turėdamas teistumą dėl sukčiavimo?

